

IŽANGA	1
1. TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS	2
2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO BEI LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS.....	7
2.1. SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS IR VYKDYMAS	13
2.2. DISKRIMINACIJA DĖL AMŽIAUS. SKUNDŲ TYRIMAI	15
2.3. DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES. SKUNDŲ TYRIMAI.....	29
2.4. DISKRIMINACIJA DĖL LYTINĖS ORIENTACIJOS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	36
2.5. DISKRIMINACIJA DĖL RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ. SKUNDŲ TYRIMAI	40
2.6. DISKRIMINACIJA DĖL NEGALIOS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	48
2.7. DISKRIMINACIJA DĖL RASĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS. SKUNDŲ TYRIMAI.....	50
2.8. DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI	61
3. INFORMACINĖ VEIKLA	64
4. MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ	66
5. TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS	69
6. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	88

IŽANGA

2005 metai Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veikloje buvo išskirtiniai. Nuo 2005 m. sausio 1 dienos įsigaliojęs Lygių galimybių įstatymas labai išplėtė tarnybos kompetencijos ribas bei įgalino kasdiniame gyvenime diskriminuojamus žmones kreiptis ne tik diskriminacijos dėl lyties, bet ir amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų diskriminacijos atvejais. Iki tol Lietuvoje nebuvo atitinkamos teisinės bazės bei mechanizmo, nustatančio, kaip tokie žmonės galėtų ginti savo pažeistas teises. Lygių galimybių įstatymo reikalingumą nuo pat pirmosios jo įsigaliojimo dienos patvirtino išaugęs skundų skaičius dėl naujų įstatymu numatytų diskriminacijos formų.

Lietuvos Konstitucijos 29 straipsnis teigia, jog žmogaus teisių negalima varžyti ir teikti jam privilegijų dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų pagrindu. Konstitucijos 25 straipsniu ribojama žodžio laisvė nurodant, kad ji nesuderinama su tautinės, rasinės, religinės ar socialinės neapykantos, prievartos ar diskriminacijos kurstymu, šmeižtu ir dezinformacija.

Lygias galimybes užtikrina ne tik pagrindinis šalies įstatymas, bet ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, įsigaliojęs dar 1999 m.

Lygios galimybės – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose bei Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas, nepaisant lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų. Lygybės principas grindžiamas lygiomis teisėmis, atsakomybe, galimybėmis visose gyvenimo srityse.

Jau veikiantys Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymai yra tobulinami. 2005 m. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas buvo papildytas priekabiavimo sąvoka, tuo sudarant galimybes kreiptis į kontrolierių ne tik dėl jau anksčiau įstatymais apibrėžto seksualinio priekabiavimo, bet ir dėl priekabiavimo lyties pagrindu apskritai.

Žmogų būtina vertinti tik pagal jo veiklą, o ne pagal tai, kokiai žmonių grupei jis priklauso. Sėkmė, įgyvendinant demokratiją, siekiant socialinės ir ekonominės pažangos, žmogaus teisių užtikrinimo, piliečių profesinio, kultūrinio tobulėjimo, tiesiogiai priklauso nuo įvairių institucijų ir visų mūsų pastangų. Siektina, kad šiuose procesuose dalyvautų kuo daugiau skirtingų savo lytimi, etnine ar socialine kilme, amžiumi, šeimynine padėtimi, religija ar įsitikinimais susaistytų žmonių. Kiekvienas mūsų visuomenės narys vienodai vertas pagarbos, tolerancijos, kiekvienam turi būti suteikta galimybė siekti mokslo, profesinio tobulėjimo, karjeros, saviraiškos įvairiose srityse.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos sėkmę lemia ne tik tarnybos profesionalumas, bet ir veiklos viešumas bei skaidrumas. Tarptautinės organizacijos „Transparency International - Lietuva“ atliktų įvairių tyrimų duomenimis, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nepatenka į sudarytą korumpuotų valstybės institucijų žemėlapi bei išlieka viena skaidriausių Lietuvoje.

Lygių galimybių principų siekti Lietuvoje vis labiau padeda ne tik priimti ir nuolat tobulinami įstatymai, bet ir augantis žmonių sąmoningumas, laisvėjantis mentalitetas bei stiprėjantis pilietiškumas, taip pat aktyvi ir objektyvi žiniasklaidos pozicija bei pamažu nykstantys seni stereotipai.

1. TARNYBOS BENDRADARBIAVIMAS SU VALDŽIOS IR VALDYMO INSTITUCIJOMIS BEI NEVYRIAUSYBINĖMIS ORGANIZACIJOMIS

LR Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei LR Lygių galimybių įstatymo, kurių priežiūra pavesta Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, 3 straipsnis įpareigoja valdžios ir valdymo institucijas pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės, taip pat užtikrinti lygias galimybes neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Abu įstatymai taip pat numato, kad minėtos institucijos privalo rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas lygių galimybių užtikrinimui neatsižvelgiant į asmens lytį, amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus. Valdžios ir valdymo institucijos yra įpareigosios nustatyti tvarka remti visuomeninių organizacijų, viešųjų įstaigų, asociacijų ir labdaros fondų programas, kurios padeda įgyvendinti moterų ir vyrų lygias galimybes, taip pat lygias asmenų galimybes nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

LR Seimui išplėtus Lygių galimybių kontrolieriaus kompetenciją, prasiplėtė ir institucijų bei organizacijų, su kuriomis bendradarbiaudama tarnyba įgyvendina lygias asmenų galimybes dalyvauti darbo rinkoje, švietimo sistemoje, taip pat vienodomis sąlygomis gauti prekes ir paslaugas. Kaip ir anksčiau, vykdydama jai įstatymų priskirtas funkcijas, 2005 metais tarnyba sėkmingai bendradarbiavo su Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetu, kuriam buvo teikiami pasiūlymai dėl teisės aktų pakeitimo bei papildymo. Žmogaus teisių komitetas paprastai persiunčia skundus, kuriuos kompetentinga iširti Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, nukreipdamas asmenis į tą instituciją, kuri kompetentinga jam padėti.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba aktyviai bendradarbiavo su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, rengiant Lygių galimybių įstatymo pakeitimus. Atsižvelgiant į tai, kad tarnyba dalyvauja Europos Komisijos Moterų ir vyrų lygių galimybių patariamojo komiteto veikloje ir kartu atstovauja

Lietuvos Respublikai minėtame komitete, tarnyba teikia pasiūlymus ir išvadas dėl Europos Sąjungos teisės aktų nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, kuri yra atsakinga už teisės aktų derinimą su ES teisės aktais lyčių lygybės užtikrinimo darbo ir užimtumo srityje. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos specialistai teikė pastabas ir pasiūlymus Valstybinės moterų ir vyrų lygių galimybių programos 2005-2006 m. projektui, teikė informaciją ir pasiūlymus už konkrečių priemonių įgyvendinimą atsakingoms institucijoms, Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos nariams. Siekiant užtikrinti Komisijos narių informuotumą įvairiais lygių galimybių klausimais, jos nariai nuolat kviečiami dalyvauti tarnybos renginiuose, tuo tarpu tarnybos darbuotojai nuolat dalyvauja svarstant lygių galimybių politikos įgyvendinimo gaires bei klausimus.

Glaudus bendradarbiavimas tarnybą sieja su Tautinių mažumų ir išeivijos departamentu prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba atstovaujama Nacionalinėje koordinavimo taryboje, kuri suformuota sutinkamai su Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 8 d. nutarimu Nr.703 patvirtintos Tautinių mažumų integracijos į Lietuvos visuomenę 2005-2010 metų programos 23 punktu (Žin., 2004, Nr.93-3403). Parengta ataskaita apie programos priemonių, už kurias buvo atsakinga tarnyba, vykdymą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba teikė informaciją ir savo pastabas jau parengtam Europos Komisijos kovai prieš rasizmą ir netoleranciją (ECRI) ekspertų III-iajam pranešimui apie Lietuvą. Pažymėtina, kad minėtas pranešimas jau paskelbtas, jame teigiamai įvertinta tarnybos veikla. Tarnyba nuolat informuoja komisiją apie tiriamus skundus diskriminavimo tautiniu ir religiniu pagrindais, teikia informaciją kitais komisiją dominančiais klausimais.

Teisės aktų projektai rengiami ir derinami ne tik su Socialinės apsaugos ir darbo, bet ir su kitomis ministerijomis. Pažymėtina, jog produktyvus bendradarbiavimas rengiant teisės aktus tarnybą siejo su Sveikatos apsaugos ministerija.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba valdžios ir valdymo institucijoms teikia pastabas ir pasiūlymus dėl teisės aktų projektų lygių galimybių įgyvendinimo prasme. Skundų tyrimo procese tarnyba labai dažnai kreipiasi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Finansų ministeriją, Sveikatos apsaugos ministeriją, Socialinių tyrimų instituto, Teisės instituto, M. Romerio universiteto, Vilniaus universiteto ir kitų institucijų kompetentingus specialistus ir prašo pateikti informaciją, reikalingą skundo tyrimui.

Atkreiptinas dėmesys, kad tarnyba tęsė bendradarbiavimą su Valstybine darbo inspekcija lyčių lygybės bei Darbo kodekso pažeidimų prevencijos srityje. Pagal bendrą susitarimą viena ar kita institucija, išvelgusi skunduose galimų įstatymo pažeidimų, persiunčia skundą kompetentingai institucijai, kad būtų atliktas tyrimas dėl galimos lyčių diskriminacijos ar darbo teisinių santykių pažeidimų.

2005 m. sausio mėn. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba teikė pasiūlymus Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos kodekso projektui. Kodekso rengėjai paraginti imtis konkrečių priemonių, kad žiniasklaidos priemonėse nebūtų nepagarbaus, neetiško ar stereotipinio asmenų vaizdavimo dėl jų lyties, rasės, tautybės, etniškumo, amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, įsitikinimų. Be to, žiniasklaidos priemonės turėtų sudaryti sąlygas socialiai pažeidžiamų grupių problemoms viešinti, taip pat atkreipti dėmesį į asmenų diskriminacijos minėtais pagrindais atvejus. Tarnybos manymu, turėtų būti kuriamas veiksmingesnis žurnalistų atsakomybės mechanizmas.

Rudenį tarnybos iniciatyva buvo surengtos konsultacijos stereotipinės, įžeidžiančios, diskriminuojančios reklamos klausimais. Pasitarti dėl esamos situacijos buvo pakviesti įvairių už reklamos sritį atsakingų institucijų - Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnybos, Nacionalinės vartotojų teisių apsaugos tarybos prie Teisingumo ministerijos, Vartotojų teisių gynimo centro bei Konkurencijos tarnybos - atstovai. Pasitarimo metu buvo įvertinta esama situacija, minėtų institucijų atstovai pareiškė savo pozicijas bei sprendžiamas problemas, taip pat pateikė pasiūlymus situacijai gerinti. Buvo nuspręsta gerinti reklamos ir visuomenės informavimo srityje dirbančių valstybės institucijų tarpusavio bendradarbiavimą.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbuotojai atstovauja tarnybai įvairiuose valstybiniuose komitetuose bei tarpžinybinėse grupėse pagal tarnybos kompetenciją: Statistikos departamento Statistikos taryboje, Komitete Lietuvos 2004-2006 metų bendrojo programavimo dokumento įgyvendinimo priežiūrai atlikti, Komitete 2004-2006 metų Europos bendrijų iniciatyvos EQUAL įgyvendinimo priežiūrai atlikti, Europos socialinės chartijos (pataisytos) ataskaitos darbo grupėje ir kt.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos įstatymu dėl Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos ratifikavimo (Žin., 2000, Nr.20-491) ir Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos 25 straipsniu (Žin., 2000, Nr.20-497), Lietuva yra įsipareigojusi iki 2006 m. liepos 1 d. pateikti Europos Tarybos generaliniam sekretoriui antrąją ataskaitą apie Europos Tarybos tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvencijos principų įgyvendinimą Lietuvoje. Vyriausybės nutarimu yra sudaryta darbo grupė šiai informacijai parengti. Tarnybos atstovai šiame komitete parengė informaciją apie padėtį Lietuvoje pagal Europos Tarybos Tautinių mažumų apsaugos pagrindų konvenciją. Tarnybos atstovai ir toliau aktyviai dalyvauja Seimo komisijoje, suteikiančioje aukščiausiųjų kategorijų valstybės tarnautojams kvalifikacines klases. Tarnyba taip pat teikė informaciją Jungtinių Amerikos Valstijų ambasados Lietuvoje rengiamam pranešimui apie žmogaus teisių padėtį Lietuvoje.

Pažymėtinas bendradarbiavimas su Lietuvos savivaldybių asociacija, organizuojant konferencijas ir seminarus lygių galimybių įgyvendinimo Lietuvos savivaldybėse klausimais, taip pat rengiant lyčių lygybės principo įgyvendinimo gaires Lietuvos savivaldybėms. Ypač atvira Lygių galimybių

kontrolieriaus tarnybos iniciatyvoms yra Vilniaus miesto savivaldybė, su kuria bendradarbiaujant buvo surengta Tėvo dienos šventė Europos aikštėje, siekiant atkreipti visuomenės dėmesį į vyrų galimybes derinti šeimą ir karjerą (pagal projektą „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje: pažangių lyčių lygybės strategijų paieška“). Savivaldybei remiant ir jos atstovams dalyvaujant buvo rengiami ir kiti renginiai lygių galimybių klausimais.

Vykdamas projektą „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje“ buvo bendradarbiaujama su Lietuvos nacionaliniu radiju ir televizija, kuri 2005 m. spalio-lapkričio mėn. transliavo socialinę reklamą, skatinančia vyrus pasinaudoti turima teise į vaiko priežiūros atostogas iki jam sukaks 1 m.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nuolat palaiko ryšius su Užsienio reikalų ministerija. Keičiamasi būtina informacija apie planuojamus ir įvykusius tarptautinius renginius lyčių lygybės klausimais bei priimtus tokiuose renginiuose sprendimus. Bendradarbiaujant su URM atstovais 2005 m. birželį buvo surengtas buvusius Lenkijos lyčių lygybės įgaliotinės Magdalenos Sroda vizitas Lietuvoje. Užsienio reikalų ministerijos prašymu pateikiama informacija apie moterų ir vyrų lygių galimybių principo įgyvendinimą, įstatymo nuostatų bei atitinkamų tarptautinių dokumentų vykdymą Lietuvoje. Tarnybos atstovai dalyvauja diskusijose dėl Europos lyčių instituto steigimo Lietuvoje.

Pažymėtinas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos bendradarbiavimas su mokslo ir studijų įstaigomis. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje 2005 metais praktiką atliko 4 Mykolo Romerio bei Vilniaus universiteto studentai. Praktikos metu jie buvo supažindinti su tarptautiniais teisės aktais, ginančiais žmogaus teises, bylų dėl diskriminacijos dėl žmogaus lyties tyrimo ypatumais, savarankiškai rinko medžiagą apie diskriminacinius skelbimus spaudoje, rengė kitą informaciją lygių galimybių klausimais. Dažnai studentai į tarnybą kreipiasi dėl informacijos pateikimo apie tarnybos vykdomas funkcijas, teiraujasi tarnybos nuomonės apie pokyčius lyčių lygybės srityje, vykdomus visuomenės švietimo projektus ir t.t.

Tarnybos atstovai aktyviai dalyvavo rengiant tarptautinės Žmogaus teisių dienos paminėjimo renginius. Bendradarbiaujant su Britų taryba, Europos Taryba, Vilniaus miesto savivaldybe ir Švietimo ministerija 2005 m. gruodžio 9 d. buvo surengta tarptautinė konferencija, kurioje aptartos Lietuvos ir kitų šalių patirtys rengiant lygių galimybių programas, integruojant asmenų lygiavertiškumo problematiką į ugdymo turinį, užtikrinant, kad nediskriminavimo ir žmogaus teisių principams būtų rodomas reikiamas dėmesys mokymo programose, taip pat šviečiant visuomenę plačiąja prasme. Renginio metu buvo paskelbtos jau tradicinėmis tapusios nominacijos už nuopelnus žmogaus teisių ir lygių galimybių srityje, taip pat didžiausiu žmogaus teisių pažeidimus 2005-aisiais.

Be kitų renginių, tarnybos pareigūnai dalyvavo Atviros Lietuvos fondo ir Žmogaus teisių stebėjimo instituto 2005 m. gruodžio 7 d. organizuotoje diskusijoje žmogaus teisių užtikrinimo klausimais, skirtoje Žmogaus teisių dienai.

2005 m. birželio mėn. tarnybos teisininkai kartu su Šeimos planavimo ir seksualinės sveikatos asociacijos atstovėmis bei Christina Zampas, Reprodukcinų teisių centro patarėja teisės klausimais, svarstė reprodukcinų moters teisių klausimus, Lietuvos tarptautinius įsipareigojimus jas užtikrinant, teisių reglamentavimą Lietuvos įstatymuose bei praktinius įgyvendinimo aspektus.

2005 metų gruodžio mėnesį tarnyba buvo pakviesta dalyvauti organizacijos „Moterų informacijos centras“ organizuotame projekte skirtame informacijos apie IV Lietuvos moterų suvažiavime priimtus sprendimus sklaidai. Projekto metu buvo lankomasi Lietuvos apskričių centruose, kuriose buvo organizuojami susitikimai su vietinių moterų organizacijų atstovėmis bei vietos savivaldos atstovais. Tarnybos darbuotojai pristatė tarnybos veiklą, aktualias problemas, skundų tyrimo specifiką.

Tarnybos darbuotojai prisideda rengiant leidinius žmogaus teisių ir lygių galimybių klausimais lietuvių bei anglų kalbomis. Patarėjos D.Grigolovičienės straipsnis „Asmenų lygybė ir jos užtikrinimas“ įtrauktas į rinkinį „Tautinių mažumų teisės“ (Lietuvos žmogaus teisių centras, 2005); informacija apie tarnybos veiklą pateikiama Europos Tarybos leidinyje „Geros praktikos pavyzdžiai: nacionalinės specializuotos kovos su rasizmu, ksenofobija, antisemitizmu ir netolerancija institucijos“ („*Examples of good practices: Specialised bodies to combat racism, xenophobia, antisemitism and intolerance at national level*“, ECRI, January 2006); patarėja Indrė Mackevičiūtė yra knygelės „Lyčių dialogui atvira bendruomenė: Kodėl ir kaip galima siekti lyčių lygybės?“ bendraautorė (Lygių galimybių plėtros centras, 2006); teisiniame leidinyje „Jurisprudencija“ išspausdintas patarėjo Vidmanto Dvilaičio straipsnis „Seksualinis priekabiavimas ir teisinė atsakomybė už jį“ (Mykolo Romerio universitetas, 2005) ir kt. Vykdydami projektus, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbuotojai yra parengę leidinių, kurie plačiau aprašomi tarnybos vykdomų projektų skyriuje.

Ataskaitiniu laikotarpiu Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba toliau tęsė bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis. Dalyvauta daugelyje nevyriausybinių organizacijų rengtų konferencijų, kuriose buvo skaityti pranešimai apie tarnybos veiklą lygių galimybių politiką Lietuvoje ir užsienyje. Nevyriausybinių organizacijų atstovai lankosi tarnyboje, konsultuojasi įvairiais lygių galimybių įgyvendinimo klausimais, kreipiasi dėl informacijos apie Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo taip pat Lygių galimybių įstatymo įgyvendinimą. Tarnyba taip pat teikia šių organizacijų atstovams rekomendacijas dėl parengtų projektų tikslingumo, konsultuoja dėl konfliktinių situacijų sprendimo bei žmogaus teisių gynimo būdų. Pažymėtina, kad bendradarbiavimas su nevyriausybinėmis organizacijomis yra abipusiai naudingas, o svarbiausia duodantis puikių rezultatų visuomenės švietimo, informacinės sklaidos srityje lyčių lygybės aspektu.

Nevyriausybiniai partneriai ypač svarbūs įgyvendinant tarptautinius visuomenės švietimo lygių galimybių srityje projektus. Šioje srityje ypač pabrėžtinas bendradarbiavimas su Lygių galimybių plėtros centru, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centru, Lietuvos gėjų lyga, Lietuvos sutrikusio

intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, Žmogaus teisių centru, Socialinių inovacijų fondu, Kauno moters užimtumo ir informacijos centru, Vilniaus moterų informacijos centru, Pagyvenusių žmonių asociacija „Gabija“, Tautinių bendrijų taryba.

2. LIETUVOS RESPUBLIKOS MOTERŲ IR VYRŲ LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO BEI LYGIŲ GALIMYBIŲ ĮSTATYMO ĮGYVENDINIMO KONTROLĖ IR SKUNDŲ TYRIMAS

2005 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujas Lygių galimybių įstatymas, draudžiantis tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Taigi nuo 2005 m. sausio 1 d. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai pavesta vykdyti jau dviejų įstatymų, t.y. Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymų priežiūrą.

Lygių galimybių įstatymas, kaip ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas, nustato pareigą įgyvendinti lygias galimybes šiems subjektams:

- valstybės ir savivaldybių institucijoms,
- švietimo įstaigoms, mokslo ir studijų institucijoms (priimant mokyti, studijuoti, vertinant žinias, parenkant mokymo programas ir kt.)
- visų nuosavybės formų darbdaviams (priimant į darbą, nustatant darbo sąlygas, nustatant kvalifikacijos kėlimo sąlygas, darbo užmokestį ir kt.).
- prekių bei paslaugų teikėjams, reklamos gamintojams bei platintojams (įstatyme nustatyta pareiga prekių pardavėjui, gamintojui ar paslaugų teikėjui įgyvendinti lygias galimybes nepriklausomai nuo asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų).

Lygių galimybių įstatymas, kaip ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas numato tam tikrus reikalavimus skelbimams priimti į darbą ar mokyti. Lygių galimybių įstatymas numato draudimą nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos asmenims, sveikiems asmenims, tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenims, asmenims, išpažįstantiems tam tikrą religiją ar turintiems tam tikrus įsitikinimus.

Abu šie antidiskriminaciniai įstatymai – tai valstybės nuostata, kad moterys ir vyrai nepaisant jų amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų turi gerbti vieni kitų vaidmenį visuomenės gyvenime. Kiekvienas žmogus, kiekvienas visuomenės narys turi turėti vienodas galimybes siekti mokslo, profesinio tobulėjimo, karjeros, turi turėti vienodas galimybes

saviraiškai kultūros ir meno srityje. Kiekvienas žmogus, nepriklausomai nuo jo lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų turi teisę pretenduoti dirbti mėgstamą darbą ir už jį gauti atlyginimą, kuris priklausytų nuo atlikto darbo kokybės, profesinių ir dalykinių sugebėjimų, bet ne nuo žmogui būdingų požymių.

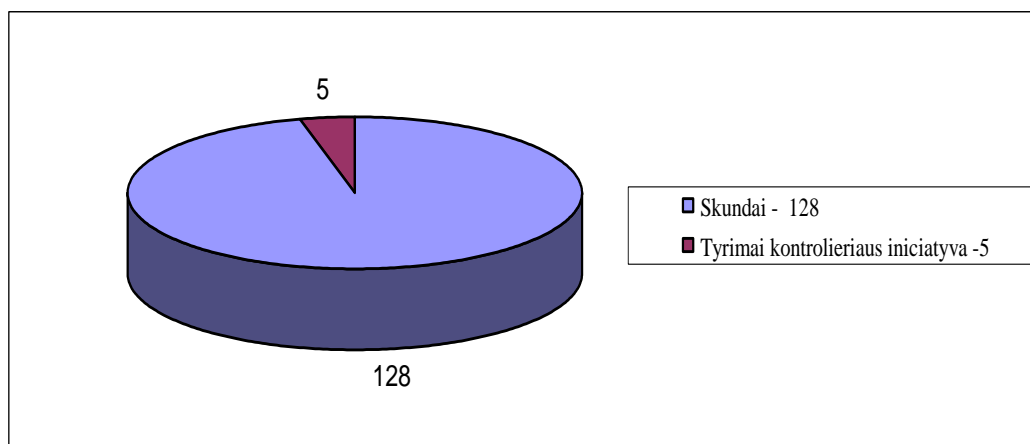
Minėtų įstatymų nuostatos nėra taikomos šeimos ir privataus gyvenimo sritims.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (anksčiau vadinta Moterų ir vyrų lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba) gyvuoja septynerius metus. Per šį laikotarpį labai daug Lietuvos gyventojų kreipėsi į tarnybą su skundais dėl įvairių žmogaus teisių pažeidimų, dar daugiau žmonių kreipėsi telefonu arba elektroniniu paštu ir prašė suteikti konsultaciją dėl teisių suvaržymo ar jų teisių apribojimo. Per šiuos metus pamažu keitėsi susiformavusios visuomenės nuostatos bei stereotipai apie moterų ir vyrų vaidmenį visuomenės gyvenime, labai nežymiai keitėsi ir keičiasi netolerantiškas požiūris į įvairias socialinės atskirties grupes. Be abejonės, antidiskriminacinių įstatymų priėmimas bei šių įstatymų įgyvendinimo priežiūrą vykdančios institucijos įsteigimas savaime nepanaikino diskriminacijos apraiškų mūsų visuomenėje, tačiau tam tikri teigiami pokyčiai jau vyksta. Teisinio sąmonėjimo ir pilietinės brandos procesas yra ilgalaikis, besitęsiantis metų metus. Tačiau antidiskriminacinių įstatymų priėmimas ir jų įgyvendinimas, tarnyboje gautų skundų tyrimai, jų viešinimas žiniasklaidoje atlieka tam tikrą prevencinį darbą šioje srityje ir verčia žmones vertinti vykstančius reiškinius lygių galimybių ir teisių užtikrinimo aspektu.

Moterų ir vyrų lygių galimybių bei Lygių galimybių įstatymai kiekvienam žmogui suteikia teisę kreiptis į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą ir ginti pažeistas teises dėl to, kad ji arba jis patyrė diskriminaciją dėl lyties, amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų.

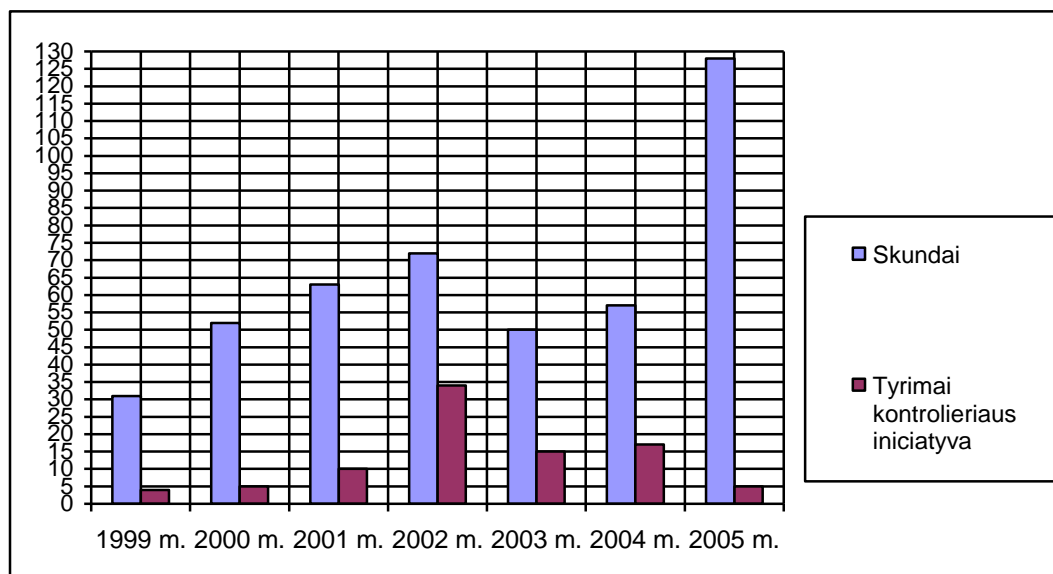
Per ataskaitinį laikotarpį Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 128 skundus. Kontrolieriaus iniciatyva inicijuota 5 tyrimai dėl galimų lygių teisių pažeidimų (**1 pav.**).

1 pav. Gauti skundai ir kontrolieriaus iniciatyva atlikti tyrimai:

Jeigu per pirmus ketverius Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos metus skundų skaičius nuolat didėjo, tai per 2003 ir 2004 metus skundų gauta mažiau. Tačiau 2005m. gaunamų skundų skaičius ženkliai padidėjo ir šį padidėjimą tiesiogiai galima sieti su naujojo Lygių galimybių įstatymo įsigaliojimu (2pav.).

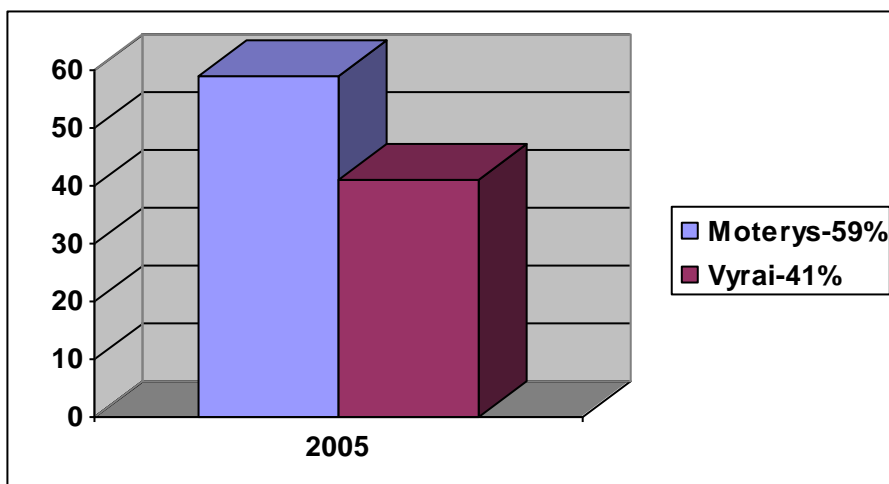
2 pav. Skundų ir kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų skaičiaus palyginimas ataskaitiniais laikotarpiais:

Aptariant kontrolieriaus iniciatyva pradėtus tyrimus, reikėtų pažymėti, kad ir per šį ataskaitinį laikotarpį tyrimai pradėti, nustačius galimus lygių galimybių pažeidimo požymius prekių ir paslaugų teikimo srityje. Centrinuose bei rajoniniuose laikraščiuose vis dar spausdinami skelbimai, kuriuose nustatytos skirtingos moterims ir vyrams įėjimo į klubus, barus kainos, arba, pavyzdžiui, moterims suteikiama teisė lankytis tokiose vietose nemokamai, kai vyrai už tai privalo sumokėti nustatytą mokestį. Užtikrinti lygias galimybes vartotojų teisių apsaugos srityje privalu įsigaliojus 2002 m. liepos 3 d. Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 5¹ straipsniui bei 2005 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lygių galimybių įstatymui.

Apžvelgiant pasiskundusių asmenų lytį, galima pastebėti, kad tendencijos išlieka tos pačios: daugiau nei pusė pasiskundusiųjų yra moterys, tačiau vyrai taip pat nelinkę nutylėti diskriminacijos faktų (3 pav.).

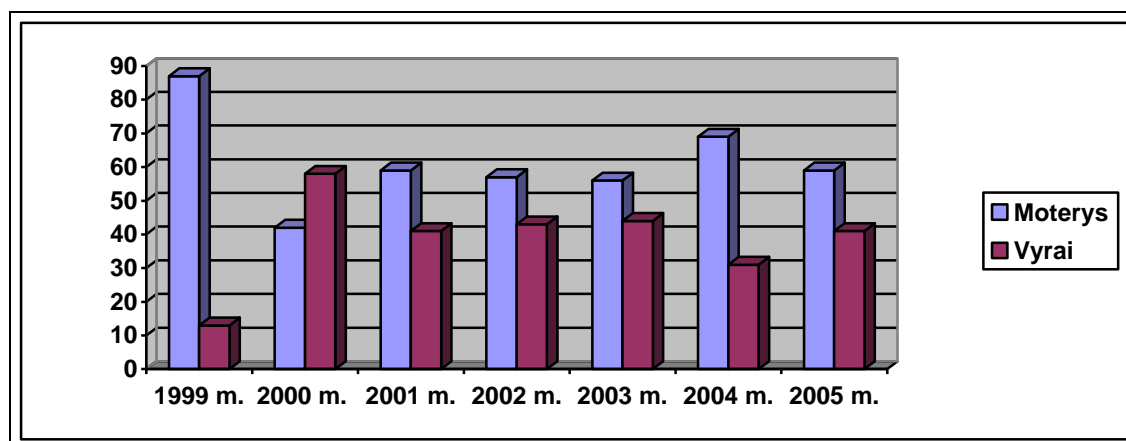
3 pav. Asmenų, pateikusių skundus, pasiskirstymas pagal lytį:

Tarnybos praktika rodo, kad vyrai, priešingai nei moterys, skundžiasi dėl diskriminacijos dėl lytinės orientacijos, tautybės, religijos ir įsitikinimų. Moterys labiau jaučiasi diskriminuojamos dėl savo lyties, amžiaus, negalios. 2005 metais ypač padaugėjo nėščių moterų skambučių, pasiteiravimų elektroniniu paštu dėl jų teisių pažeidimų darbe, valstybės tarnyboje. Pasak besikreipiančių moterų, darbdavys labai nenoriai taiko Darbo kodekse numatytas lengvatas nėščioms moterims arba pablogina darbo sąlygas, nemoka joms įvairių priedų, neskatina jų darbe po to, kai sužino, kad moteris yra nėščia. Tarnyba per 2005 metus sulaukė apie 50 nėščių moterų bei motinų, auginančių vaiką iki trejų metų, žodinių skundų, paklausimų dėl darbdavio diskriminuojančių veiksmų.

Apibendrinant Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atsiskaitomuosius laikotarpius, pažymėtina, kad didžiąją daugumą besikreipiančių asmenų sudaro moterys, išskyrus 2000 metus, kai į tarnybą dėl savo pažeistų teisių žymiai daugiau kreipėsi vyrų (**4 pav.**).

4 pav. Asmenų, pateikusių skundus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal lytį ataskaitiniais laikotarpiais:

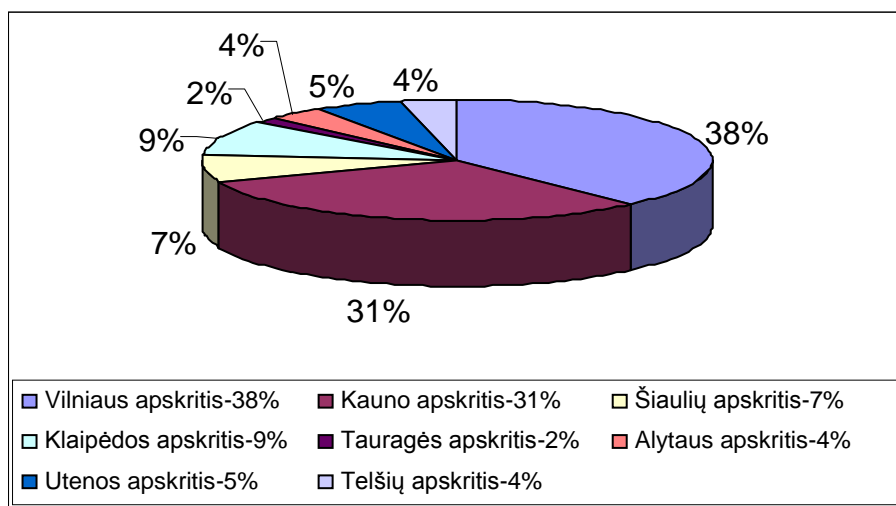

Aptariant regionus, kurių gyventojai pateikė skundus (**5 pav.**), pažymėtina, kad ir šiais metais aktyviausi yra Vilniaus miesto gyventojai. Tačiau per ataskaitinį laikotarpį labai išaugo ir Kauno apskrities gyventojų aktyvumas. Galima pastebėti, kad dažniausiai į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą kreipiasi ne rajonų, miestelių, bet Lietuvos didmiesčių gyventojai. Tokį pastebimai didelį didmiesčių gyventojų aktyvumą sąlygoja aktyvesnis visuomeninis gyvenimas tuose miestuose, renginių įvairovė, kurių metu sudaromos galimybės praplėsti savo akiratį, įgyti daugiau žinių bei tiesiogiai bendrauti, diskutuoti juos dominančiomis temomis.

Informacija apie Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklą, įstatymų nuostatas yra talpinama tarnybos puslapyje internete, tačiau ši informacija tikėtina yra daugiau pasiekiami didžiųjų miestų gyventojams, nes būtent jie daugiau naudojami kompiuteriais ir internetiniu ryšiu. Tarnybos darbuotojai labai dažnai teikia informaciją, konsultacijas elektroniniu paštu. Toks bendravimo būdas yra patogus besikreipiantiems asmenims, nes jie greitai ir jiems patogiu būdu gauna dominančią informaciją, tačiau bendravimas elektroniniu paštu yra daugiau prieinamas jaunesnio amžiaus didmiesčių gyventojams.

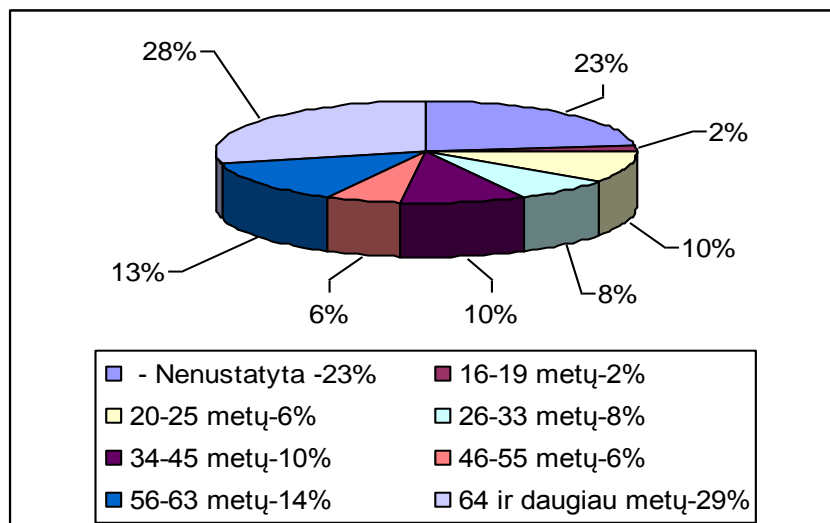
Per ataskaitinį laikotarpį negauta skundų iš Panevėžio ir Ukmergės apskričių.

5 pav. Apskritys, iš kurių gauti skundai ir pradėti tyrimai kontrolieriaus iniciatyva:

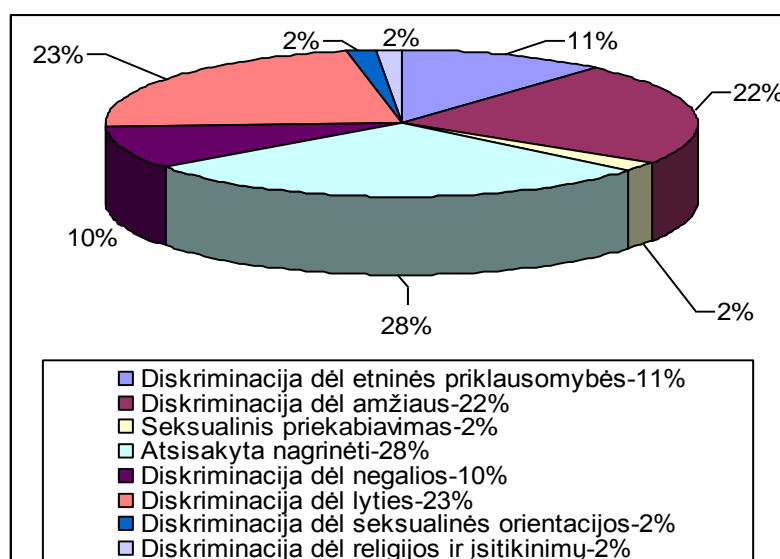
Aptariant besikreipiančiųjų amžių (tų asmenų, kurie apie savo amžių teikia informaciją), galima pastebėti, kad per atsiskaitomąjį laikotarpį, priešingai nei ankstesniais metais, aktyviausi buvo brandaus bei pensinio amžiaus moterys ir vyrai, sukaupę profesinių įgūdžių ir žinių, tačiau pasijutę diskriminuojami dėl savo amžiaus ar lyties, ar kitų priežasčių, ir nenorintys su tuo taikstyti. (**6 pav.**)

6 pav. Asmenų, pateikusių skundus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybai, pasiskirstymas pagal amžių:

2005 m. sausio 1 d. įsigaliojus Lygių galimybių įstatymui, žymiai išsiplėtė Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veiklos sritis: tarnyba pagal kompetenciją pradėjo tirti skundus ne tik dėl moterų ar vyrų diskriminacijos, bet ir skundus dėl kitų diskriminacijos rūšių, t.y. amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Apibendrinus gaunamų skundų bei kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų tematiką, galima išskirti dvi diskriminacijos rūšis, dėl kurių gaunama daugiausiai skundų ir dėl kurių atlikta daugiausiai tyrimų kontrolieriaus iniciatyva - diskriminaciją dėl lyties ir amžiaus. (7 pav.).

7 pav. Skundų bei kontrolieriaus iniciatyva atliktų tyrimų tematika:

2.1. SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS IR VYKDYMAS

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnis suteikia teisę Lygių galimybių kontrolieriui priimti vieną iš žemiau išvardytų sprendimų:

- perduoti tyrimo medžiagą ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui, jeigu nustatomi nusikalstamos veikos požymiai;
- kreiptis į atitinkamą asmenį ar instituciją ir siūlyti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus ar panaikinti su tuo susijusį aktą;
- nagrinėti administracinių teisės pažeidimų bylas ir skirti administracines nuobaudas;
- atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai;
- nutraukti tyrimą, jeigu pareiškėjas skundą atsiima arba kai trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą, arba kai pareiškėjas ir pažeidėjas susitaiko, arba kai lygias teises pažeidžiančios veikos nutraukiamos, arba kai lygias teises pažeidžiantis teisės aktas panaikinamas;
- įspėti dėl padaryto pažeidimo;
- laikinai sustabdyti tyrimą, jei asmuo, kurio skundas ar apskundžiami veiksmai tiriami, serga arba yra išvykęs.

Ištyrus skundą dėl Lygių galimybių įstatymo pažeidimo, sprendimas taip pat priimamas pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnį.

Pažymėtina, jog nemažą dalį 2005 m. diskriminacijos bylose priimtų Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimų sudarė siūlymai panaikinti ar pakeisti teisės aktų (įstatymų, Vyriausybės nutarimų, ministro įsakymų ir kt.) nuostatas, kuriose išvelgta diskriminacija Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme ar Lygių galimybių įstatyme nurodytais pagrindais (arba kurias įgyvendinant tam tikra žmonių grupė atsiduria mažiau palankioje padėtyje), taip pat papildyti teisės aktus atitinkamomis nuostatomis arba priimti naujus teisės aktus, skirtus panaikinti diskriminaciją tam tikroje srityje. Taip pat nemažą dalį kontrolieriaus priimtų sprendimų sudarė įspėjimai dėl padaryto Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo ar Lygių galimybių įstatymo pažeidimo.

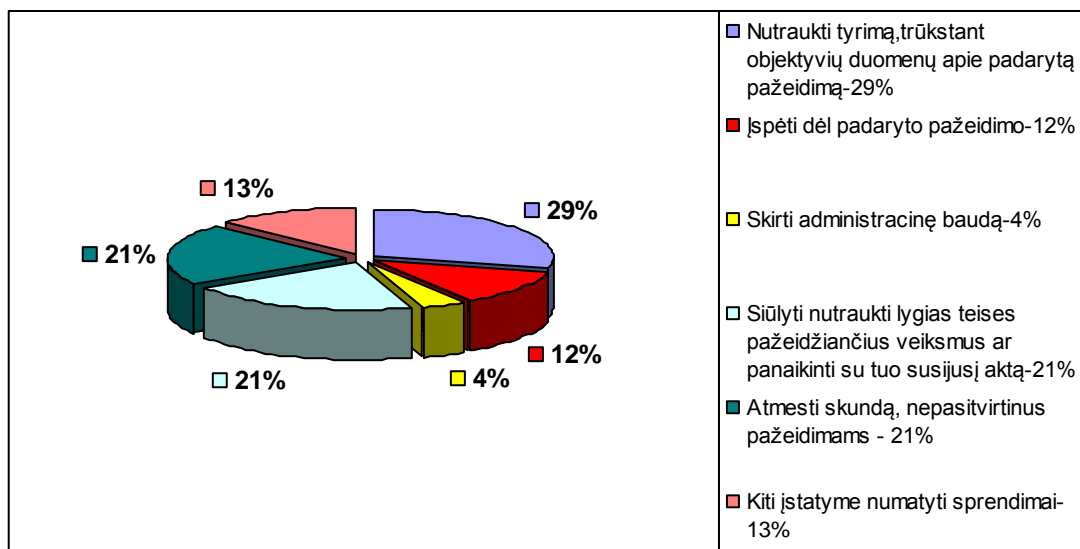
2005 metais administracinės baudos pažeidėjams skirtos 4 atvejais. Administracinės baudos skirtos už moterų ir vyrų lygių galimybių pažeidimus prekių ir paslaugų srityje bei darbo santykiuose. Tarnybos nuomone, administracinės baudos skyrimas nėra pati efektyviausia poveikio priemonė siekiant užkirsti kelią diskriminacijai. Skyrus administracinę baudą konfliktas dažnai nėra iki galo išsprendžiamas. Skundų tyrime tarnyba teikė pirmenybę taikiam konflikto sureguliuavimui, o administracinės baudos skirtos tik už tyčinius piktybiškus įstatymo pažeidimus.

Tiriant skundus neretai pasitaikydavo atvejų, kai trūkstant duomenų apie padarytą pažeidimą (liudytojų trūkumo ar nenoro liudyti, dokumentų ar kitų įrodymų nebuvimo), tekdavo tyrimą nutraukti. Pažymėtina, jog nuostata dėl tyrimo nutraukimo trūkstant objektyvių duomenų į Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą įtraukta tarnybos siūlymu, siekiant, jog pritrūkus įrodymų skundas nebūtų atmetamas – tokiu būdu išvengiama dirbtinio, vien duomenų trūkumu grindžiamo konstatavimo, jog asmuo nebuvo diskriminuojamas.

Taip pat reikia pastebėti, jog dažnai į tarnybą žmonės kreipdavosi dėl problemų, kurios pagal įstatymą nepriklauso tarnybos kompetencijai (pvz. dėl žemės grąžinimo, privataus gyvenimo problemų). Šiais atvejais pareiškėjai būdavo informuojami, į kokią instituciją jie turėtų kreiptis dėl skunde išdėstytų dalykų.

Siekiant didesnio visuomenės informuotumo bei supratimo diskriminacijos klausimu nemažas dėmesys tiriant skundus buvo skiriamas viešumui, pastebėtas didelis visuomenės informavimo priemonių susidomėjimas diskriminacijos problematika. Pažymėtina, jog vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 28 straipsniu, tarnyba informaciją apie skundo tyrimą bei priimtą sprendimą spaudai ir kitoms visuomenės informavimo priemonėms teikė tik pareiškėjui sutikus.

8 pav. Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimai

2.2. DISKRIMINACIJA DĖL AMŽIAUS. SKUNDŲ TYRIMAI

2005 m. įsigaliojęs Lygių galimybių įstatymas įtvirtino draudimą diskriminuoti dėl amžiaus. Draudimas diskriminuoti dėl amžiaus tiesiogiai buvo numatytas ir Darbo kodekse, tačiau jo taikymo sritis yra gana siaura, nes kodekso nuostatos taikomos tik darbo santykių srityje. Darbo kodekso 2 straipsnyje įtvirtintas darbo teisės subjektų lygybės nepaisant jų <...> amžiaus <...> principas, o 129 straipsnyje nustatyta, kad teisėta priežastimi nutraukti darbo santykius su asmeniu negali būti jo amžius, išskyrus atvejus, kai darbuotojas jau yra įgijęs teisę į visą senatvės pensiją arba ją gauna.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje apibrėžiama tiesioginė diskriminacija ir tos pačios dalies 3 punkte numatyta išimtis, kada tam tiktas elgesys ar veiksmai nelaikomi diskriminacija: tai įstatymuose numatyti apribojimai dėl amžiaus.

Nepaisant šios įstatyme numatytos išimties tarnyba gavo skundų dėl galimų diskriminacinių teisės aktų nuostatų ir atliko jų tyrimus. Visi įstatymuose įtvirtinti apribojimai dėl amžiaus turi būti motyvuoti, objektyvūs ir todėl tarnyba, pasitelkusi kompetentingų institucijų ir specialistų pagalbą, 2005 m. vertino, ar tikrai šie apribojimai dėl amžiaus yra teisėti, pagrįsti, ar nepažeidžia kitų amžiaus grupių asmenų teisių ir interesų.

Būtina pastebėti, kad dėl amžiaus diskriminacijos skundėsi vienodai tiek moterys, tiek vyrai. Kalbant apie šią diskriminacijos rūšį, vertėtų pažymėti, kad daugiausiai skundų sulaukta dėl pažeidimų vartotojų teisių apsaugos srityje, t.y. žmonės jautėsi diskriminuojami dėl savo amžiaus kada jie norėdavo įsigyti prekes ir paslaugas.

Kita svarbi sritis – tai teisės aktų nuostatos, kurios, pareiškėjų nuomone, apriboja vyresnio amžiaus žmonių teises ir teikia tam tikrus prioritetus jaunesniems žmonėms.

Per 2005 metus Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 30 skundų dėl amžiaus diskriminacijos.

* * *

Į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą kreipėsi profesorius, J. D. ir pareiškė, kad jis abejoja, jog Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 6 punkte įtvirtinta nuostata, kad į aukštųjų mokyklų, taip pat jų padalinių vadovų ar jų pavadootojų pareigas gali būti renkami (skiriami) ne vyresni kaip 65 metų asmenys, atitinka Lygių galimybių įstatymo reikalavimus.

Profesorius J. D. teigia, jog Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 5 punkte nurodyta, kad vyresni kaip 65 metų dėstytojai ir mokslo darbuotojai gali dirbti aukštojoje mokykloje, jei senatas (akademinė taryba) pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui. Tokia sutartis senato (akademinės tarybos) sprendimu gali būti

sudaroma pakartotinai. J. D. nuomone, ši nuostata galėtų būti taikoma ir skiriant asmenis į aukštųjų mokyklų, taip pat padalinių vadovų ar jų pavaduotojų pareigas.

Tiriant skundą pateikti paaiškinimus, pasiūlymus, pastabas buvo paprašyta įvairių institucijų.

Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas paaiškino, kad 2004 m. gegužės 10 d. Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto posėdyje buvo svarstyta galimybė pakeisti Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnį ir nustatyti, jog vyresni kaip 65 metų asmenys gali dirbti ne tik dėstytoju ir mokslo darbuotoju, bet ir vadovaujančiose pareigose, jeigu universiteto senatas pritaria, kad su jais būtų sudaryta terminuota darbo sutartis ne ilgesniam kaip 3 metų laikotarpiui.

Ministras R. Motuzas paaiškino, kad minėtame posėdyje buvo nutarta, kad nėra tikslinga plėsti išimtį ir įteisinti galimybę vyresniems kaip 65 metų asmenims užimti dar ir vadovaujančias pareigas, nes jos yra susijusios su didesne protine ir emocine įtampa. Šiuo metu išimtis suteikia galimybę užimti tik mokslo darbuotojų ir dėstytojų pareigas, ji yra pateisinama mažesniu ir įprastesniu darbo krūviu – dėstyti ar mokslinė veikla. Atsižvelgiant į tai, kad vadovaujančios pareigos yra užimamos greta pagrindinių mokslo darbuotojų ar dėstytojų pareigų, toks dvigubas (ir plataus spektro) darbo krūvis būtų aiškiai per didelis asmenims, vyresniems kaip 65 metų.

Švietimo ir mokslo ministerijos nuomone, siūlomas Aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio pakeitimas stabdytų jaunų mokslininkų aktyvų dalyvavimą aukštosios mokyklos veikloje.

Vilniaus universiteto rektorius akademikas Benediktas Juodka paaiškino, kad Vilniaus universitetas savo veikloje vadovaujasi ir Lietuvos Respublikos įstatymu „Dėl Vilniaus universiteto Statuto patvirtinimo“ pakeitimo įstatymo. Vilniaus universiteto Statuto 10 ir 12 straipsniai taip pat įtvirtina analogišką Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo nuostatą, kad paskyrimo dieną kandidatas turi būti ne vyresnis kaip 65 metų.

„Kadangi Vilniaus universiteto Statutas iki jo patvirtinimo Lietuvos Respublikos Seime buvo svarstomas Universiteto Senate, kuris jam pritarė ir teikė patvirtinimui, darytina išvada, kad mūsų Universiteto bendruomenė tokią nuostatą toleruoja“, - teigia akademikas Benediktas Juodka.

Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos l. e. viršininko pareigas pulkininkas Algimantas Vyšniauskas pareiškė, kad profesoriaus J. D. teiginys iš esmės teisingas. Ne mažiau atsakingas vadovaujamas pareigas einantiems valstybės vadovams (ministrams) tokių apribojimų nėra.

„Aukštųjų mokyklų senatai kiekvienu konkrečiu atveju galėtų spręsti šį klausimą, todėl 31 straipsnio 5 ir 6 punkte įtvirtintos nuostatos turėtų būti vienodos“, - teigia Algimantas Vyšniauskas.

Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius Romualdas Ginevičius paaiškino, kad logiška būtų manyti, jog aukštosios mokyklos mokslo darbuotojai arba dėstytojai, sulaukę 65 metų amžiaus ir dėl

kurių senatas priėmęs nutarimus sudaryti terminuotas darbo sutartis ne ilgesnes kaip 3 metų kadencijai, tokiam pačiam terminui galėtų būti skiriami (renkami) ir į aukštųjų mokyklų vadovų (rektorius, prorektorius), studijų ir mokslo padalinių vadovų ar jų pavaduotojų pareigas, nežiūrint į jų amžių.

Lietuvos žemės ūkio universiteto rektorius Romualdas Deltuva atsiųstas LŽŪU statuto priežiūros ir profesinės etikos komisijos posėdžio protokolais, su išdėstytomis atskirų komisijos narių nuomonėmis bei kuriame nurodyta, kad komisija nutaria, jog netikslinga naikinti Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 6 punktą, paliekant to paties straipsnio 5 punkto nuostatas, nes šio punkto taikyti aukštųjų mokyklų vadovų, padalinių vadovų ir jų pavaduotojų pareigoms išrinktiems asmenims neleidžia Lietuvos Respublikos darbo kodekso 109 straipsnis. Komisija siūlo, jog profesorius J. D. siūlymą pirmiausia turi išnagrinėti teisininkai.

Kauno technologijos universiteto akademinių reikalų prorektorius Raimundas Šiaučiūnas paaiškino, kad Europos Sąjungos Tarybos 2000 m. lapkričio 27 d. direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodų sąlygų taikymo užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, nurodo, kad skirtingų sąlygų taikymas dėl amžiaus turi būti pateisinamas užimtumo politika, darbo rinkos ar profesinio mokymo tikslais (preambulės 25 dalis). Deja, Aukštojo mokslo įstatyme ar kituose teisės aktuose pagrindimo, kodėl ribojama užimti pareigas dėl amžiaus nėra.

„Prof. J. D. skundo motyvai yra objektyvūs ir AMĮ 31 str. 6 dalis keistina, pašalinant diskriminacinę amžiaus apribojimo nuostatą aukštųjų mokyklų, taip pat jų padalinių vadovų ar jų pavaduotojų renkamoms pareigoms“, - teigia prorektorius Raimundas Šiaučiūnas.

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Darbo teisės ir socialinės saugos katedros vedėja prof. dr. Genovaitė Dambrauskienė paaiškino, kad lygybės principo taikymas įtvirtintas visuose tarptautiniuose dokumentuose, reglamentuojančiuose žmogaus teises. Objektyviaja prasme lygybė reiškia vienodą įstatyme įtvirtintą požiūrį į teisės subjektus. Subjektyvia prasme lygybė reiškia nustatytą vienodą galimybę pasirinkti tam tikrą elgesio variantą ar vienodai reikalauti tam tikros pareigos vykdymo iš kitų teisinių subjektų analogiškoje situacijoje. Neatsitiktinai lygybės principo įtvirtinimas bei jo įgyvendinimo užtikrinimas numatytas ir Europos Sąjungoje. Prof. dr. Genovaitė Dambrauskienė nurodo, kad darbo teisiniuose santykiuose darbinis teisinis subjektiškumas priklauso nuo dviejų sąlygų: žmogaus amžiaus ir jo psichofizinės būklės. Galėjimas turėti darbinės teises ir pareigas (darbinis teisnumas) pripažįstamas lygus visiems Lietuvos Respublikos piliečiams. Jis visa apimtimi atsiranda nuo 16 metų. Tokiu būdu Lietuvos Respublikos darbo kodekso 13 ir 15 straipsniuose nustatyta minimali amžiaus riba. Išimtis, kai gali būti sudaroma darbo sutartis su jaunesniu nei 16 metų amžiaus asmeniu, nustato atskiras įstatymas. Maksimali amžiaus riba darbo santykiuose nėra apibrėžta. Tai paaiškinama tuo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 48 straipsnyje ir Lietuvos Respublikos darbo kodekso 2 str. 4 punkte įteisintas

lygiateisiškumo požiūrio principas, kuris draudžia diskriminuoti asmenis darbo santykiuose dėl amžiaus ir kitų aplinkybių, nesusijusių su darbuotojų dalykinėmis savybėmis.

Darbo teisės ir socialinės saugos katedros vedėja Genovaitė Dambrauskienė paaiškino, kad aukštųjų mokyklų darbuotojams taikomi darbo įstatymai, o Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas reglamentuoja tik kai kuriuos darbo sąlygų ypatumus (konkursą, atestavimą, darbo apmokėjimą ir kt.), jame neturėtų būti nuostatų, įtvirtinančių žemesnes darbuotojų teisių garantijas, nei numatyta Lietuvos Respublikos Konstitucijos ir Lietuvos Respublikos darbo kodekse.

„Darytina išvada, kad įstatymai neturėtų nustatyti amžiaus cenzą viršutinės ribos, o suteiktą teisę pačiam darbdaviui spręsti įstatymo nustatytais pagrindais ir tvarka atleisti iš darbo darbuotojus, sukakusius 65 metų amžiaus“, - teigia prof. dr. Genovaitė Dambrauskienė.

Lietuvos muzikos ir teatro akademijos rektorius prof. Juozas Antanavičius paaiškino, kad dėl šios įstatymo nuostatos „rigoroziškumo“ universitetai yra praradę patyrusių, talentingų vadybininkų ir organizatorių - katedrų vedėjų, dekanų, prorektorius...Paradokso esama toje aplinkybėje, kad esant gerokai vyresnio amžiaus, bet nepraradus darbingumo, kompetencijos galima vadovauti visai valstybei, ministerijai, kariuomenei..., bet tik ne universiteto katedrai ar mokslinio instituto padaliniui.

„Taigi, įsitikinęs palaikau prof. J. D. siūlymą, kad Įstatymo 31 str. 6 p. nuostata būtų analogiška 31 str. 5 p. nuostatai“, - teigia J. Antanavičius.

Šiaulių universiteto rektorius Vincas Laurutis nurodė, jog Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 5 ir 6 punktų nuostatos galėtų būti aptartos platesnėje diskusijoje, svarstant šį klausimą Rektorių konferencijoje. 31 straipsnio 6 punkto nuostata galėtų būti suvienodinta su 5 punktu – senato (akademinės tarybos) pritarimas dėl terminuotos darbo sutarties sudarymo.

Lietuvos veterinarijos akademijos rektorius prof. H. Žilinskas paaiškino, kad ši įstatymo galimybė leidžia universitetams atsižvelgiant į dėstytojų aktyvumą, mokslinę ir pedagoginę patirtį sudaryti terminuotą sutartį ir taip panaudoti mokslininkų - pedagogų sukauptą patirtį. Ši sistema LVA veikia gana efektyviai ir leidžia pritraukti sugebančius virš 65 metų amžiaus mokslininkus produktyviai dirbti (nes jiems jau netaikomi mokslinės produkcijos kvalifikaciniai reikalavimai).

Klaipėdos universiteto rektorius prof. Valdas Žulkus paaiškino, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymas yra pakankamai geras ir šio įstatymo 31 straipsnio 6 punkto nuostatos keisti nereikia.

Lietuvos kūno kultūros akademijos Senato posėdžio protokolo Nr. 4 išraše nurodyta, kad prof. habil. dr. S. Stonkus išreiškė nuomonę, jeigu Lietuvos pilietis virš 65 m. amžiaus gali būti Lietuvos Respublikos Prezidentu, tai kodėl negali vadovauti aukštajai mokyklai ar katedrai.

Senatas nutarė pritariti prof. habil. dr. J. D. nuomonei ir nurodė, kad reikalinga keisti Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 6 punkto nuostatą, kuria ribojamas amžius paliekant 5 punkto reikalavimus.

Lietuvos dailės akademijos rektorius Adomas Butrimas paaiškino, kad Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 5 punkto nuostata, jog vyresni nei 65 m. dėstytojai neskiriami padalinių vadovais teisinga. Ši nuostata dar griežtesnė daugelyje užsienio valstybių: po 65 metų asmenys nebegali dirbti ir docentais bei profesoriais. Keisti šią įstatymo nuostatą netikslinga, nes ir taip Lietuvos aukštųjų mokyklų personalo amžiaus vidurkis neleistinais didelis.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2004 m. birželio 14 d. nutarimu Nr. 737 patvirtino nacionalinę gyventojų senėjimo pasekmių įveikimo strategiją. Šioje strategijoje nurodyta, kad gyventojų senėjimas – sudėtingas reiškinys, sukeltis įvairių socialinių ir ekonominių pasekmių. Pasaulyje ieškoma būdų, kaip išvengti dėl gyventojų senėjimo kylančių problemų ir pasinaudoti naujomis galimybėmis, kurias atveria pailgėjęs darbingas gyventojų amžius.

Šiems klausimams spręsti skirta 2002 metų balandžio mėnesį Madride įvykusi Antroji pasaulinė senėjimo asamblėja, kuri priėmė 2 svarbius dokumentus, įpareigojančius ir Lietuvą: Politinę deklaraciją ir Tarptautinį Madrido veiksmų planą dėl visuomenės senėjimo. Politinę deklaraciją priėmusios pasaulio valstybės pasiryžusios veikti 3 prioritetinėmis kryptimis. Viena iš jų – užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės būtų aktyvūs ekonominės ir socialinės plėtros proceso dalyviai, jo vykdytojai, lygiai su kitais galėtų pasinaudoti teikiamomis galimybėmis. Vyresniems žmonėms turi būti sudarytos visavertės sąlygos dalyvauti politinėje, socialinėje, ekonominėje, kultūrinėje veikloje. Jiems turi būti suteiktos galimybės našiai dirbti, mokytis ir tobulėti, kol jie to nori ir tą gali.

Šiuos tikslus įgyvendinant darbo srityje Lietuvos Respublikos Vyriausybė numatė pasiekti, kad vyrai ir moterys ilgiau galėtų pritaikyti savo gebėjimus darbo rinkoje ir vėliau eiti į pensiją; sudaryti vyresnio amžiaus žmonėms palankias darbo sąlygas, užtikrinančias jų darbo kokybę. Būtina didinti socialinių partnerių vaidmenį, skatinant darbdavius kuo ilgiau išlaikyti vyresnio amžiaus darbuotojus įmonėse. Užtikrinti, kad vyresnio amžiaus žmonės darbo vietoje nebūtų diskriminuojami (atlyginimo dydis, priėmimas į darbą ir atleidimas iš darbo ir panašiai) ir kt.

Lygybės prieš įstatymą teisė ir teisė į apsaugą nuo diskriminacijos visiems asmenims yra visuotinė teisė, pripažįstama pagal Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją. Europos Sąjungos norminiuose dokumentuose numatytas įvairių rūšių ir formų diskriminacijos apraiškų draudimas ir prieš darbuotojus, esančius darbo santykiuose, ar įsidarbinant.

Iš surinktos medžiagos nustatyta, kad profesoriaus J. D. skunde iškeltas probleminis klausimas, remiantis Europos Sąjungos, Lietuvos Respublikos įstatymais ir kitais norminiais dokumentais bei

Lietuvos Respublikos Vyriausybės priimtais nutarimais galėtų būti sprendžiamas, liberalizuojant Aukštojo mokslo įstatymą, paliekant teisę aukštųjų mokyklų senatui spręsti ar pretendentas gali užimti vienas ar kitas pareigas aukštojoje mokykloje, neatsižvelgiant į jo amžių.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir skundo tyrimo metu surinktus duomenis, bei, vadovaujantis Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymu, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu Lietuvos Respublikos Seimo Statutu, buvo nuspręsta siūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Švietimo, mokslo ir kultūros komitetui apsvarstyti Lietuvos Respublikos aukštojo mokslo įstatymo 31 straipsnio 6 dalies pakeitimo reikalingumą, nagrinėjant šią problemą tuo požiūriu, kad į aukštųjų mokyklų, taip pat jų padalinių vadovų ar jų pavaduotojų pareigas galėtų būti renkami (skiriami) asmenys, neatsižvelgiant į jų amžių, o tik į jų profesines, dalykines savybes, sukauptą profesinę patirtį šioje srityje bei kitus aspektus, lemiančius jo gebėjimą ir galėjimą užimti šias pareigas.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo skundą dėl galimos diskriminacijos amžiaus pagrindu.

Pareiškėjo kreipimesi nurodyta, kad priėmimų, susitikimų su rinkėjais metu ne kartą teko išgirsti moterų skundų, jog Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. V-482 „Dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos patvirtinimo“ numato nemokamą gimdos kaklelio citologinio tepinėlio paėmimo ir rezultatų įvertinimo paslaugos teikimą moterims tik iki 60 metų. Moterys piktinasi, kad nemokamai tyrimas neatliekamas vyresnio nei 60 metų amžiaus pacientėms.

Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. birželio 30 d. įsakymo Nr. V-482 „Dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos patvirtinimo“ II skyriaus 9 punkte nurodyta, jog gimdos kaklelio piktybinių navikų profilaktikos paslauga teikiama moterims nuo 30 iki 60 m. bei 13 punkte taip pat nurodyta, jog gimdos kaklelio citologinio tepinėlio ir rezultatų įvertinimo paslaugą teikia gydytojai <...> moterims nuo 30 iki 60 metų .

Tiriant skundą pateikti nuomonę dėl minėtos nuostatos buvo paprašyta įvairių institucijų.

Sveikatos apsaugos ministerijos viceministras Rimantas Šadžius paaiškino, kad sergamumas gimdos kaklelio vėžiu ir mirtingumas Lietuvoje sparčiai didėja ir yra pats didžiausias, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis, Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. V-482 buvo patvirtinta gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programa. Rengiant

programą dalyvavo universitetų ligoninių, aukštųjų medicinos mokslo įstaigų, pirminės asmens sveikatos priežiūros specialistai. Atsižvelgiant į esamą situaciją bei Europos Sąjungos rekomendacijas, specialistai Lietuvoje pasiūlė kas 3 metai vykdyti gimdos kaklelio patologijos atranką 30-60 m. amžiaus moterų patikrą. Priimant šį sprendimą buvo atsižvelgta į minėtos programos priemonių efektyvumą, pagrįstą moksliniais tyrimais bei daugelio šalių praktika. Šios patikros programos rekomenduojama vykdyti Europos Sąjungos šalyse.

Viceministras Rimantas Šadžius paaiškino, jog kokio amžiaus moterims optimalu pradėti ir baigti patikras priklauso nuo sergamumo amžiaus grupės, finansinių, ekonominių šalies galimybių ir pan. Atsižvelgiant į Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijas (2002 m.) bei lėšas, skirtas Lietuvos sveikatos apsaugai, atrankinės patikros programos vykdymui buvo pasirinkta optimali (30-60 m.) moterų amžiaus grupė. Programos vykdytojai tikisi, kad atliekant atrankinę gimdos kaklelio patologijos 30-60 metų moterų patikrą, apie 30 procentų sumažės sergančiųjų gimdos kaklelio vėžiu.

Vilniaus universiteto Onkologijos instituto Lietuvos vėžio registro vadovas prof. habil. dr. Juozas Kurtinaitis teigia, jog Sveikatos apsaugos ministro įsakymas yra pagrįstas, jis buvo paruoštas remiantis pasaulio šalių patirtimi, Pasaulinės sveikatos organizacijos bei Europos Sąjungos rekomendacijomis.

Prof. Juozas Kurtinaitis paaiškino, kad 1980-1995 metais atliktų tyrimų įvairiose šalyse rezultatai atskleidė atrankinės patikros, kurioje naudojamas *Papanicolaou* (PAP) testas, reikšmę mažinant sergamumą invaziniu gimdos kaklelio vėžiu bei mirtingumą nuo jo. Paaiškėjo, kad reguliariai atliekant šiuos tyrimus, piktybinių navikų rizika žymiai sumažėja. Europos šalių patirtis parodė, kad būtina sukurti ir įgyvendinti valstybės remiamas organizuotas patikros programas, kuriose būtų subalansuota naudos, išlaidų ir efektyvumo aspektai. Valstybės remiamos organizuotos tyrimų programos vykdymas iškelia daug ir kitų klausimų, kurių daugelis yra susieti su visuomenės informuotumu apie patikros naudą ir riziką, atliekamo tyrimo privalumus bei trūkumus ir pan.

Lietuvos vėžio registro vadovas prof. habil. dr. Juozas Kurtinaitis paaiškino, kad atrankinės patikros programa patvirtinta Lietuvoje, remiantis naujausiomis Europos Sąjungos Komiteto rekomendacijomis (2003m.). Jose nurodoma, kad esant ribotoms finansinėms-ekonominėms galimybėms, rekomenduojama tikrinti moteris nuo 30 iki 60 metų amžiaus kas 3 arba 5 metus. Lietuvoje gimdos kaklelio vėžio prevencijos programa buvo patvirtinta 2004 metų viduryje ir jos finansavimui buvo skirta 4 mln. litų. Lyginant su analogiškais programos ekonomiškai išsivysčiusiose šalyse šis finansavimas yra palyginti labai mažas. Programa apima beveik 750 tūkst. 30-60 metų amžiaus moterų. Jei būtų kviečiamos 20-70 metų moterys, tai programa apimtų daugiau nei milijoną moterų.

Prof. Juozas Kurtinaitis paaiškino, jog 1983-1997 metais smarkiai didėjo jaunesnių nei 50 metų moterų sergamumas gimdos kaklelio vėžiu, kas lėmė bendrą mirtingumo didėjimą ir Lietuva jau gerą dešimtmetį pagal mirtingumo dėl gimdos kaklelio vėžio rodiklius užima nepalankią labai aukštą ranginę

vieta. Lietuvoje susirgimų gimdos kaklelio vėžiu dažnis yra vienas didžiausių Baltijos jūros regione ir Šiaurės Europoje. Pastarųjų penkerių metų laikotarpiu jis svyravo tarp 20 ir 25 šimtui tūkstančių gyventojų. Lietuvoje sergamumas šia liga yra 4 kartus didesnis nei Suomijoje, 2 kartus nei Švedijoje ir 1,5 karto nei Norvegijoje. Galima teigti, jog Lietuvoje moterims gimdos kaklelio vėžio rizika didelė, todėl jos turėtų reguliariai tikrintis, tam yra palankios sąlygos, nes vizitai pas ginekologą yra nemokami. Deja, Lietuvos moterys vis dar yra pasyvios.

“Tai, kad organizuota atrankinė patikros dėl gimdos kaklelio patologijos programa pradėta vykdyti Lietuvoje, yra svarbus žingsnis piktybinių navikų prevencijoje. Sprendžiant gimdos kaklelio vėžio problemas, aktualu atrankinei patikrai skirti pakankamai resursų, šviesti visuomenę, skatinti moteris aktyviai ir sąmoningai rūpintis sveikata. Vadovaujantis daugelio šalių patirtimi, efektyviai vykdant patikros programą valstybės mastu, sergamumą gimdos kaklelio vėžiu galima sumažinti 30-70%, o mirtingumą – apie 30% per kelerius metus“, - teigia prof. Juozas Kurtinaitis.

“Organizuoto tyrimo programai yra labai svarbu, kad būtinai turėtų būti kviečiamos 30-60 metų amžiaus moterys. Taip yra daugelyje Europos šalių“, - teigia prof. J. Kurtinaitis.

Vilniaus universiteto Medicinos fakulteto dekanė profesorė Z. Kučinskienė paaiškino, kad vadovaujantis Pasaulio sveikatos organizacijos rekomendacijomis, daugelyje Europos šalių atrankinės moterų patikros programos, kurių metu siekiama nustatyti ikivėžinę gimdos kaklelio patologiją, kad būtų galima ją išgydyti ir taip padėti moteriai išvengti gimdos kaklelio vėžio. Mokslininkų įrodyta, jog net kas 10 metų atliekamas PAP testas sumažina tikimybę susirgti gimdos kaklelio vėžiu apie 60 procentų, o jei onkocitologinį tepinėlį atliksime kas 3 metus – vėžio rizika sumažės apie 90 procentų.

„Mes neturime informacijos, kaip dažnai dėl gimdos kaklelio profilaktinių patikrinimų kreipiasi jaunesnės nei 30 ir vyresnės nei 60 m. moterys, bet statistiniai duomenys rodo, kad apie 65 procentai Lietuvos moterų dažniausiai gimdos kaklelio vėžiu serga būdamos 30-59 m. amžiaus, iki 30 m. amžiaus gimdos kaklelio vėžiu sergama retai“, - teigia profesorė Z. Kučinskienė

„Neabejotinai būtų gerai, kad būtų galimybė visų amžiaus grupių moterims nemokamai atlikti onkocitologinį tepinėlį tada, kai moteris pati kreipiasi, tačiau už šiuos tepinėlius turėtų būti mokama ne iš atrankinės patikros programos lėšų, o iš Privalomojo sveikatos draudimo lėšų, skirtų asmens sveikatos priežiūros įstaigoms“, - teigia Medicinos fakulteto dekanė profesorė Z. Kučinskienė.

Vilniaus universiteto Onkologijos instituto l. e. direktoriaus pareigas Dainius Characiejus paaiškino, jog atsižvelgiant į tai, kad sergamumas gimdos kaklelio vėžiu ir mirtingumas nuo šios ligos Lietuvoje sparčiai didėja ir yra pats didžiausias, palyginti su kitomis Europos Sąjungos šalimis, vienas iš minėtos programos tikslų – sumažinti sergamumą gimdos kaklelio vėžiu bei mirtingumą nuo šios ligos. Europos Sąjungos šalyse ši liga pažabota – rodikliai turi tendenciją mažėti.

KMU Onkologijos klinikos vadovė prof. Elona Juozaitytė paaiškino, kad dar 1990 m. Tarptautinė sąjunga prieš vėžį paskelbė, jog patikra gimdos kaklelio vėžio yra efektyvus metodas sergamumui ir mirtingumui mažinti, kad organizuota patikra daug veiksmingesnė nei atsitiktinė, o organizuota 30-60 metų moterų patikra kas 3-5 metai efektyviausia. Visiškai netinkama paplitusi taktika – sutelkti dėmesį į įvairaus amžiaus grupių moterų atsitiktinius tyrimus. Pasaulio sveikatos organizacija pateikia tokias pat rekomendacijas amžiaus grupių požiūriu.

„Valstybinėje 2003-2010 m. vėžio profilaktikos ir kontrolės programoje, kurią 2003 m. gruodžio 10 d. patvirtino Lietuvos Respublikos Vyriausybė, teigiama, kad atliekant atrankinę 30-60 m. moterų patikrą, sergamumas gimdos kaklelio vėžiu sumažės apie 30 proc., o anksti nustačius ligą mirtingumas nuo gimdos kaklelio vėžio sumažės apie 15 proc. Užbrėžtus tikslus galima pasiekti tik remiantis šalių, sėkmingai vykdančių panašias programas, patirtimi ir nekartodami jų klaidų, nebandydami aprėpti to, kam nėra reikiamų materialinių išteklių“, - teigia prof. Elona Juozaitytė.

Kauno medicinos universiteto klinikos Akušerijos ir ginekologijos klinikos vadovė prof. Rūta Nadišauskienė paaiškino, kad įvairiose Europos šalyse gimdos kaklelio patikros programos amžiaus ribos yra kiek skirtingos.

Akušerijos ir ginekologijos klinikos vadovė prof. Rūta Nadišauskienė paaiškino, jog pareiškėjas ne visai tiksliai suprato programos principus. Pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymą šeimos gydytojas arba jo komandos narys įsipareigoja aktyviai raštu kviesti 30-60 m. mažiau moteris apsilankyti pirminės ambulatorinės sveikatos priežiūros centre onkocitologinio tepinėlio nuo gimdos kaklelio paėmimui. Gavus citologinio tyrimo atsakymą, moteris turi būti informuota apie tyrimo rezultatą. Esant patologiniam tyrimui, moteris siunčiama konsultuoti akušeriui-ginekologui, kuris toliau ją tiria ir gydo. Kaip ir prieš gimdos kaklelio vėžio patikros programą, taip ir dabar visų amžiaus grupių moterys nėra paliktos sveikatos priežiūros paslaugų užribyje. Išlieka rekomendacija kiekvienai moteriai vieną kartą per metus apsilankyti pas akušerį-ginekologą, kur be kitų tyrimų, esant reikalui, nemokamai paimamas ir onkocitologinis tepinėlis dėl gimdos kaklelio vėžio. Tokiu atveju lėšos taip pat skiriamos iš Privalomojo socialinio draudimo fondo, bet ne iš ne iš gimdos kaklelio vėžio prevencijos programos.

“Problema matyčiau ne dėl nurodytos amžiaus ribos, bet dėl per mažo visuomenės domėjimosi sveikatos klausimais. Kauno medicinos universiteto 2003 m. atlikto nedidelio tyrimo duomenimis, galima teigti, kad moterų informuotumas ir aktyvumas dalyvaujant gimdos kaklelio vėžio profilaktikoje labai menkas. Pagal Kauno medicinos universiteto klinikos Šeimos medicinos klinikos aptarnaujamų apylinkių pacientų sąrašus pakviestos 594 30-60 metų amžiaus moterys, siunčiant informaciją paštu. Tyrimui atvyko 118 (20 procentų) moterų. Vėliau, apklausiant moteris telefonu, net 56 procentai jų nurodė subjektyvias neatvykimo priežastis, tokias kaip trūksta laiko, tyrimas nedomina ir pan. Taigi būtinas mokomasis švietėjiškas darbas, aiškinant apie gimdos kaklelio vėžį, jo diagnozavimą, ankstyvo

nustatymo privalumus, gydymo efektyvumą bei galimybes. Į šį darbą turėtų įsijungti ne tik medikai, bet ir visuomenės lyderiai“, - teigia prof. Rūta Nadišauskienė.

VšĮ Klaipėdos ligoninės vyr. gydytojas Vinsas Janušonis paaiškino, kad moterys virš 60 metų amžiaus dėl gimdos kaklelio piktybinių patikrinimų kreipiasi pakankamai dažnai, iki 30 m. rečiau. „Mūsų nuomone, esant galimybei nemokamas gimdos kaklelio piktybinių navikų profilaktinis patikrinimas turėtų būti atliekamas visoms moterims nepriklausomai nuo jų amžiaus“, - teigia vyr. gydytojas Vinsas Janušonis.

VšĮ Panevėžio ligoninės vyr. gydytojas Česlovas Gutauskas paaiškino, kad Panevėžio ligoninė teikia stacionarines ir antrines ambulatorines sveikatos priežiūros paslaugas. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2004 m. birželio 30 d. įsakymas Nr. V-482 „Dėl gimdos kaklelio piktybinių navikų prevencinių priemonių, apmokamų iš Privalomojo sveikatos draudimo fondo biudžeto lėšų, finansavimo programos patvirtinimo“ pagrindinai orientuotas įstaigoms, teikiančioms pirmines sveikatos priežiūros paslaugas, o paruoštas, dalyvaujant specialistams, kurie įvertino sergamumo dažnumą. Ligoninės darbuotojai šio įsakymo ruošime nedalyvavo, tačiau pagal išaiškintus susirgimus teigia, kad moterų grupė nuo 30 iki 60 metų yra didžiausia rizikos grupė, galinti sirgti gimdos kaklelio vėžiu.

„Konsultacijų poliklinikoje, teikiant pagalbą moterims, esant indikacijoms, nepriklausomai nuo amžiaus, visoms nemokamai imamas onkologinis tyrimas“, - teigia Č. Gutauskas.

Apibendrinus surinktą medžiagą iš surinktos medžiagos visų amžiaus grupių moterys nėra paliktos sveikatos priežiūros paslaugų užribyje. Išlieka ta pati rekomendacija kiekvienai moteriai vieną kartą per metus apsilankyti pas akušerį-ginekologą, kur be kitų tyrimų, esant reikalui, nemokamai paimamas ir onkocitologinis tepinėlis dėl gimdos kaklelio vėžio. Tokiu atveju lėšos taip pat skiriamos iš Privalomojo socialinio draudimo fondo, bet ne iš ne iš gimdos kaklelio vėžio prevencijos programos.

Todėl atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir skundo tyrimo metu surinktus duomenis, bei, vadovaujantis Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymu ir Lygių galimybių įstatymu, buvo nuspręsta siūlyti Sveikatos apsaugos ministerijai ateityje spręsti klausimą dėl moterų amžiaus ribos išplėtimo vykdant gimdos kaklelio patologijos atranką patikrai.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas paklausimas dėl Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 straipsnio 1 dalies 4 punkto ir to paties straipsnio 2 dalies galimo prieštaravimo Lygių galimybių įstatymui. Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 str. 1 d. 4 p. numato, kad iš pajamų gali būti atimamos per mokestinį laikotarpį patirtos nuolatinio Lietuvos gyventojo išlaidos, t.y. už studijas studijuojančių nuolatinių Lietuvos gyventojų sumokėtos sumos.

21 str. 2 dalyje numatyta, kad tais atvejais, kai ne vyresnis, kaip 26 metų studijuojantis nuolatinis Lietuvos gyventojas nėra pajamų mokesčio mokėtojas arba neturi galimybių pasinaudoti teise iš pajamų atimti sumokėtas už studijas, nurodytas šio straipsnio 1 dalies 4 punkte, išlaidas, šias išlaidas laikantis minėto punkto nuostatų gali iš savo pajamų atimti tėvai (įtėviai) arba globėjai, brolis, sesuo ir (arba) sutuoktinis (sugyventinis).

Tyrimo metu kreiptasi į Finansų, Švietimo ir mokslo bei Socialinės apsaugos ir darbo ministerijas ir paprašyta kompetencijos ribose pareikšti nuomonę dėl Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 straipsnio 2 dalyje numatytos 26 metų amžiaus ribos studijuojančių nuolatinių Lietuvos gyventojų, nesančių pajamų mokesčio mokėtojais arba neturinčių galimybių pasinaudoti teise iš pajamų atimti sumokėtas už studijas išlaidas, kai už jų studijų išlaidas sumokėtas sumas iš pajamų šio įstatymo nustatyta tvarka gali atimti tėvai, globėjai bei kiti įstatyme numatyti asmenys.

Finansų ministerijos sekretorė Ingrida Šimonytė rašte priminė, kad šios ministerijos specialistų nuomonė negali būti laikoma oficialiu teisės aiškinimu. Tačiau Finansų ministerijos nuomone, 26 metų amžiaus riba, nustatyta aptariamame įstatyme, nustatyta, atsižvelgiant į vidurinio ir Aukštojo mokslo įstatyme įtvirtintą vientisųjų studijų trukmę, laikantis nuostatos, kad įprastai tuo laikotarpiu besimokantys asmenys nedirba ir patys negauna apmokestinamųjų pajamų.

Švietimo ir mokslo ministras Remigijus Motuzas rašte paaiškino, kad įstatyme numatytos 26 metų amžiaus ribos panaikinimas padėtų įgyvendinti Mokymosi visą gyvenimą užtikrinimo strategiją, patvirtintą Švietimo ir mokslo ministro bei Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2004-03-26 įsakymu Nr. ISAK-433/A1-83.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretorius informavo, kad tam, kad būtų užtikrinamas švietimo plėtots prieinamumas, tęstinumas ir socialinis teisingumas, išplėtojama lanksti ir efektyvi finansinės paramos studentams sistema, sudaromos sąlygos mokytis visą gyvenimą, išplečiamos finansinės mokymosi visą gyvenimą galimybės. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuomone, Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 straipsnio 2 dalies pakeitimas, atsisakant amžiaus apribojimo, padėtų siekti strategijos keliamus tikslus bei užtikrintų visų asmenų nepriklausomai nuo jų amžiaus lygias galimybes siekti ir įgyti išsilavinimą.

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad Lietuvos Respublikos Seimo 2003-07-04 nutarimu Nr. IX-1700 patvirtintos Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų 12 punkto 7 papunktį sudaromos sąlygos mokytis visą gyvenimą sukuriama vientisa visą gyvenimą trunkančio švietimo erdvė, įvairių poreikių asmenims pritaikyta mokymosi aplinka ir išplėtojama švietimo formų įvairovė; parengiama ir įgyvendinama nacionalinė bei regioninės suaugusiųjų tęstinio mokymosi plėtros programos; visose švietimo pakopose sudaromos palankios mokymosi ir studijų sąlygos visiems pagrindinio, vidurinio ir aukštojo išsilavinimo siekiantiems suaugusiems Lietuvos žmonėms; įveikiamos

mokymosi kliūtys: mokymosi laiko ir spartos, mokymosi vietos apribojimai, griežti išsilavinimo reikalavimai pradedant mokymąsi ar studijas.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2005-01-24 nutarimu Nr. 82 patvirtintos Valstybinės švietimo strategijos 2003-2012 metų nuostatų įgyvendinimo programos vienas iš įgyvendinimo priemonių ir tikslų yra įgyvendinti mokymosi visą gyvenimą strategiją ir jos įgyvendinimo veiksmų planą („antrojo šanso“ galimybė suaugusiems, siekiantiems formalaus išsilavinimo; teisinės bazės, panaikinančios apribojimus suaugusiems asmenims, siekiantiems įgyti paklausias darbo rinkoje profesijas, kelti kvalifikacijos lygį, ir laiduojančios finansines mokymosi galimybes, sukūrimas ir kita).

Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 ir 2 punktai valstybės ir savivaldybių institucijas ir įstaigas pagal kompetenciją įpareigoja užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į asmens amžių bei rengti ir įgyvendinti programas ir priemones, skirtas lygių galimybių užtikrinimui neatsižvelgiant į amžių.

Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnio 1 dalies 1 punktas įpareigoja švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijos užtikrinti vienodas sąlygas priėmimo mokytis į aukštąsias mokyklas sąlygas asmenims nepaisant jų amžiaus.

Įvertinus Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 str. 2 dalies nuostatą (kad tais atvejais, kai ne vyresnis kaip 26 metų studijuojantis nuolatinis Lietuvos gyventojas nėra pajamų mokesčio mokėtojas arba neturi galimybių pasinaudoti teise iš pajamų atimti sumokėtas už studijas, nurodytas šio straipsnio 1 dalies 4 punkte išlaidas, šias išlaidas gali iš savo pajamų atimti tėvai (įtėviai) arba globėjai, brolis, sesuo ir (arba) sutuoktinis (sugyventinis)) Lygių galimybių įstatymo įgyvendinimo aspektu, padaryta išvada, kad asmenims, vyresniems nei 26 metai, sudaromos prastesnės sąlygos siekti aukštojo mokslo išsimokslinimo nei šio išsimokslinimo panašiomis aplinkybėmis gali ar galėtų siekti 24-ių ar 25-ių metų sulaukę asmenys. 26 metų amžiaus ribos nustatymas yra nepagrįstas ir nemotyvuotas, kadangi, remiantis visais Lietuvoje galiojančiais aukščiau išvardintais teisės aktais, visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų amžių, turi būti sudarytos vienodos sąlygos siekti išsimokslinimo.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes ir vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 12 straipsnio 2 dalimi, 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu, Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 ir 2 punktais, 4 straipsniu, n u s p r e s t a pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimo švietimo, mokslo ir kultūros komitetui bei Socialinių reikalų ir darbo komitetui apsvarstyti galimybę pakeisti Gyventojų pajamų mokesčio įstatymo 21 straipsnio 2 dalies nuostatas taip, kad būtų panaikinta 26 metų amžiaus riba studijuojančių nuolatinių Lietuvos gyventojų, nesančių pajamų mokesčio mokėtojais arba neturinčių galimybių pasinaudoti teise iš pajamų atimti sumokėtas už studijas išlaidas, kai už jų studijų išlaidas sumokėtas sumas iš pajamų šio įstatymo nustatyta tvarka gali atimti tėvai, globėjai bei kiti įstatyme numatyti asmenys.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas 70 metų vyro skundas dėl galimos diskriminacijos dėl amžiaus. Skundo autorius teigia, kad norėjo įsigyti skalbimo mašiną išsimokėtinai Vilniuje esančioje „Ogminos“ parduotuvėje, įsikūrusioje Prekybos centre „Mada“ Viršuliškių g. Nr. 40. Tačiau jam buvo paaiškinta, kad jeigu asmeniui yra sukakę daugiau nei 70 metų, prekė išsimokėtinai negali būti parduota. Tokia informacija jam buvo suteikta, paskambinus telefonu Nr. 2497496, tačiau jam nebuvo paaiškinta, dėl kokių priežasčių vyresnio nei 70 metų amžiaus asmenys negali įsigyti prekių išsimokėtinai. Parduotuvėje jam taip pat buvo paaiškinta, kad tokia esanti sudaryta sutartis su banku „Snoro lizingas“.

Skundo tyrimo metu buvo kreiptasi į parduotuvę „Ogmina“ ir UAB „Snoro lizingas“ ir paprašyta paaiškinti, kodėl vyresnio nei 70 metų asmenims nėra parduodamos prekės išsimokėtinai (paprašyta nurodyti sutarties ar kito dokumento, teisės akto straipsnį, punktą ar kt.).

UAB „Ogmios pulsas“ generalinis direktorius informavo, kad UAB „Ogmios pulsas“ ir UAB „Snoro lizingas“ sudarė bendradarbiavimo sutartį, kuria UAB „Snoro lizingas“ įgaliojo UAB „Ogmios pulsas“ pasirašyti su pirkėjais išperkamosios nuomos (vartojimo sutartis), nustatyti pirkėjo tapatybę bei įvesti pirkėjo duomenis į UAB „Snoro lizingas“ sutarčių apskaitos duomenų bazę. UAB „Snoro lizingas“, naudodamasis šia duomenų baze, atlieka pirkėjo duomenų patikrinimą ir įvertinimą.

Rašte informuojama, kad išperkamosios nuomos sutartys sudaromos dvejais būdais. Pirmas iš šių būdų yra automatizuotas, kai pirkėjo duomenys įvertinami automatiškai. Pasak generalinio direktoriaus, automatizuotam pirkėjo įvertinimui ir sutarties sudarymui UAB „Snoro lizingas“ yra nustatęs tam tikrus kriterijus, įskaitant pirkinio vertę, perkamas prekes ir amžiaus kriterijų, o šie kriterijai yra įtvirtinti UAB „Snoro lizingas“ automatinio įvertinimo taisyklėse.

Rašte atkreipiamas dėmesys į tai, kad jei asmuo neatitinka automatizuoto įvertinimo ir išperkamosios nuomos sutarties sudarymo kriterijų, turi galimybę tiesiogiai kreiptis į UAB „Snoro lizingas“ ir sudaryti vartojimo kredito sutartį. Tokiu atveju reikalavimai pirkėjams ar jų amžiui sutarčių sudarymui nenustatomi.

UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklėse nustatyti automatinio pirkėjų įvertinimo reikalavimai bei pirkėjo amžiaus riba, t.y. nuo 18 iki 70 metų, kada jam gali būti suteikta galimybė įsigyti atitinkamos rūšies ir atitinkamos vertės prekę išsimokėtinai, automatinio būdu įvertinus pirkėją. Vadovaujantis šiomis taisyklėmis, pirkėjo amžius paskutinę įmokos dieną negali viršyti 71 metų, išskyrus atvejį, kai pirkėjas turi 3 arba daugiau lojalumo taškų.

UAB „Snoro lizingas“ automatinio pirkėjų įvertinimo taisyklėse nustatyta, kad pirkėjai, kurių negalima aptarnauti automatinio būdu, gali kreiptis tiesiogiai į UAB „Snoro lizingas“ dėl finansavimo paslaugos suteikimo.

Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalies 1 punktą įpareigoja prekių pardavėjus, gamintojus ar paslaugų teikėjus visiems vartotojams, nesvarbu, koks jų amžius sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas bei taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Skundo tyrimo metu nenustatyta, kad tam tikro amžiaus grupės asmenims būtų sudarytos nevienodos sąlygos įsigyti prekes išsimokėtinai, taip pat nebuvo nustatyta, kad vyresnio ar jaunesnio amžiaus asmenims apskritai nebūtų sudaryta galimybė prekes įsigyti išsimokėtinai „Ogminos“ parduotuvėje. Pagal UAB „Ogmios pulsas“ pateiktuose dokumentuose nustatytą prekių įsigijimo išsimokėtinai tvarką vyresni nei 70 metų amžiaus asmenys, ketinantys įsigyti prekę išsimokėtinai, taip pat turi galimybę įsigyti prekę išsimokėtinai, tačiau jų duomenys (asmens tapatybė ir kt.) yra vertinami individualiai, t.y. alternatyviu automatizuotam įvertinimui būdu.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 13 straipsniu ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 5 punktu, n u s p r e s t a nutraukti tyrimą, nes trūksta objektyvių duomenų apie padarytą pažeidimą.

Įvertinusi tą faktą, kad Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo ne vieną rašytinį ir žodinį vyresnio amžiaus asmenų skundą dėl to, kad parduotuvės, atstovaujančios lizingo bendroves, nesuteikia galimybės jiems įsigyti prekių išsimokėtinai (išperkamosios nuomos būdu), pasiūlyta UAB „Snoro lizingas“ informuoti savo atstovus UAB „Ogmios pulsas“ apie tai, kad jie besikreipiantiems asmenims privalėtų suteikti išsamesnę informaciją apie galimus prekių įsigijimo išsimokėtinai būdus ir tuo pačiu užkirstų kelią galimiems skundams dėl vartotojų teisių pažeidimų.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gautas N.L. skundas, kuriame pareiškėja nurodė, kad pagal skelbimą laikraštyje “Kauno diena” telefonu kreipėsi į nekilnojamojo turto statybos įmonę dėl sekretoriaus darbo, tačiau pareiškėjai nebuvo suteikta galimybė pretenduoti užimti minėtas pareigas dėl jos amžiaus (47 metų). Pareiškėjos teigimu, telefonu atsiliepęs vyras visų pirma paklausė, kiek jai metų, o sužinojęs, kad 47, pasakė, kad pareiškėja minėtam darbui netiks.

Skundo tyrimo metu buvo išsiaiškinta, kad pareiškėjos minėta bendrovė – UAB “Teltonus”. Pagal šį skundą minėtai bendrovei išsiųstas paklausimas, kuriame reikalaujama paaiškinti, dėl kokių motyvų, kuo vadovaujantis ir kieno iniciatyva N.L. nebuvo suteikta galimybė pretenduoti užimti sekretoriaus pareigas dėl jos amžiaus.

UAB “Teltonus” direktorius V.P. raštu atsakė, jog sekretoriaus pareigoms užimti yra keliami įvairūs reikalavimai, tarp jų – graži išvaizda, nes sekretorė, direktoriaus teigimu – “firmos veidas”.

Kadangi gauto direktoriaus V.P. paaiškinimo nepakako norint atsakyti į byloje nagrinėjamus klausimus, UAB "Teltonus" direktorius buvo pakviestas pasiaiškinti į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

V.P., atvykęs pasiaiškinti į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, pokalbio metu nurodė, jog telefonu su darbo ieškančiais asmenimis bendravo jis pats. V.P. teigė, jog su N.L. skundu nesutinka, nes, jo teigimu, nors ir gavusi neigiamą atsakymą telefonu, N.L. vis dėlto galėjo pateikti savo gyvenimo aprašymą ir pretenduoti užimti sekretoriaus pareigas. V.P. pripažino, kad į tam tikras darbo vietas savo vadovaujamoje bendrovėje yra linkęs priimti jaunesnius darbuotojus, kurie, jo teigimu, geriau atlieka jiems pavestas vykdyti užduotis.

Pažymėtina, kad N.L. paskambinus darbo skelbime nurodytu telefonu, UAB "Teltonus" direktorius, sužinojęs, jog N.L. 47 metai, nesiaiškino, ar ji atitinka sekretoriaus pareigoms keliamus reikalavimus (išsilavinimo, užsienio kalbų mokėjimo ir kt.), o iš karto nurodė, jog N.L. šioms pareigoms netiks.

Minėtais veiksmais UAB "Teltonus" direktorius V.P. pažeidė Lygių galimybių įstatymo 7 straipsnio 1 dalį, kadangi jis dėl N.L. amžiaus taikė jai mažiau palankias įsidarbinimo sąlygas.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 2 dalimi ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 6 punktu buvo nuspręsta įspėti UAB "Teltonus" direktorių V.P. dėl padaryto Lygių galimybių įstatymo 7 str. 1 d. pažeidimo.

2.3. DISKRIMINACIJA DĖL LYTIES. SKUNDŲ TYRIMAI

Apibendrinus skundų tyrimų tematiką, būtina pažymėti, kad skundai dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimų, įskaitant seksualinį priekabiavimą, pirmauja tarp kitų skundų dėl kitų diskriminacijos rūšių. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo 33 skundus dėl moterų ir vyrų lygių teisių pažeidimo. Dėl nevienodų moterų ir vyrų teisių dažniau skundėsi moterys nei vyrai.

Per ataskaitinį laikotarpį, kaip ankstesniais laikotarpiais, moterys dažniausiai skundėsi dėl galimos diskriminacijos darbo santykių srityje bei valstybės tarnyboje: skundžiamasi dėl to, kad, pavyzdžiui, moterims nebuvo sudarytos lygios galimybės su vyrais įsidarbinti, daryti karjerą, kelti kvalifikaciją, gauti tokį patį kaip vyrai darbo užmokestį.

Kita dalis nusiskundimų dėl moterų ir vyrų lygių teisių yra susijusi su prekių ir paslaugų reklama, kurioje moterys dažnai vaizduojamos stereotipiškai: išryškinamos tam tikros kūno dalys, akcentuojamos moters silpnumas, ji vaizduojama lengvabūdė, neprotinga asmenybė, galinti vilioti ir gundyti vyrus. Tokia reklama daugiau adresuojama vyrams, kurie turėtų, pasak reklamos gamintojų, „susigundyti“ žavių ir seksualių moterų reklamuojamomis prekėmis.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas skundas dėl galimos netiesioginės moterų diskriminacijos darbe, valstybės tarnyboje. Skundo autorė teigia, kad nėščios moterys, įskaitant ją pačią, patiria diskriminaciją dėl savo nėštumo bei dėl to, kad, esant laikinam nedarbingumui dėl nėštumo metu atsiradusios patologijos, nedarbingumo pažymėjime žymimas ligos, t.y. nėštumo kodas, kuris tiek darbdaviui, tiek personalo skyriaus darbuotojams suteikia informaciją apie nedarbingumo priežastį. Moters teigimu, nėštumo kodą, kaip ir kitų ligų kodus, galima lengvai iššifruoti, nes ši informacija skelbiama internete ir kituose šaltiniuose. Būtent dėl nėštumo, moters teigimu, būsimos motinos nelaikomos geromis ir „naudingomis darbdaviui“ darbuotojomis, nes jos esą ilgą laiką nebus darbe, augins vaikus ir todėl jų neverta skatinti pinigėmis išmokomis, didinti darbo užmokestį, sudaryti sąlygas kelti kvalifikaciją ar daryti karjerą. Pačiai skundo autorei darbdavys atsisakė padidinti darbo užmokestį ir išmokėti premiją, nepaisant to, kad kitiems darbuotojams šie paskatinimai buvo taikyti. Beje, moteris atkreipia dėmesį, kad dėl ligos kodo rašymo taip pat nukenčia psichikos ligoniai. Skundo autorė nurodo, kad nedarbingumo pažymėjimų dėl nėštumo ir gimdymo išdavimo tvarka reglamentuota 2004-02-19 Sveikatos apsaugos ministro ir Socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakyme Nr. V-73/A1-42.

Atkreiptinas dėmesys, kad į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą dėl šių problemų kreipėsi ne viena moteris ir skundėsi, kad jos yra diskriminuojamos dėl nėštumo.

Skundo tyrimo metu kreiptasi į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, Sveikatos apsaugos ministeriją, Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybą, Valstybinę duomenų apsaugos inspekciją, Valstybinę darbo inspekciją ir paprašyta pareikšti nuomonę dėl ligos kodo rašymo nedarbingumo pažymėjime būtinumo, taip pat teirautasi, ar galima būtų išvengti ligos kodo rašymo nedarbingumo pažymėjime ir ar pakankamai ginamos paciento teisės, t.y. išsaugoma teisė į privatų gyvenimą ir ligos slaptumą, jeigu nedarbingumo pažymėjimo rašomas ligos kodas.

Sveikatos apsaugos viceministras R. Šadžius paaiškino, kad nėštumas nėra liga, o fiziologinės moters būklė ir esminis dalykas tokiais atvejais yra darbdavio požiūris į nėščią moterį. Viceministro nuomone, būtų teisinga, kad darbdavys žinotų apie šią moters būklę, galėtų sudaryti tinkamas darbo sąlygas, planuoti žmogiškųjų išteklių resursus, kai moteriai bus suteiktos motinystės atostogos.

Viceministras R. Šadžius siūlo inicijuoti kompetentingų institucijų susitikimą, kurio metu galima būtų aptarti ligų kodų rašymo klausimą nedarbingumo pažymėjime pagal Tarptautinį ligų klasifikatorių (tuo atveju, jeigu ligonis nepageidauja, kad ligos kodas būtų nurodytas).

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktorius informavo, kad pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą bei Ligos ir motinystės socialinio draudimo pašalpų nuostatus asmens laikinojo nedarbingumo priežastis (pirminė ir galutinė diagnozė pagal Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų klasifikaciją (TLK-10) svarbi skiriant bei mokant ligos pašalpas. Rašte pažymima, kad laikinojo nedarbingumo priežastis (diagnozė) svarbi ir kitais ligos pašalpos mokėjimo atvejais.

Direktorius taip pat paaiškino, kad nedarbingumo pažymėjime nurodoma informacija (įskaitant ir asmens laikinojo nedarbingumo priežastį (diagnozė)) skirta ir asmenį gydantiems gydytojams bei Neįgalumo ir darbingumo nustatymo tarnybai, kai asmens darbingumas sutrinka ilgam ar visiškai. Todėl, direktoriaus nuomone, atsisakyti nedarbingumo pažymėjime pirminės ir galutinės diagnozės pagal TLK-10 rašymo negalima.

Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos nuomone, darbdavys, būdamas atsakingas už saugių ir sveikų darbo sąlygų darbuotojui sudarymą ir privalantis užtikrinti geresnę nėščios, neseniai pagimdžiusios ar krūtimi maitinančios moters saugą ir sveikatą darbe, turėtų būti laiku informuotas apie šią moters būklę, ypač jei nėštumo eiga komplikauta.

VSDFV siūlo inicijuoti kompetentingų institucijų atstovų susitikimą ir aptarti klausimą dėl ligos kodo rašymo nedarbingumo pažymėjime ir ar dėl to išsaugoma teisė į privatų gyvenimą ir ligos slaptumą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretorius paaiškino, kad darbo srityje nėščiųjų ir vaikus auginančių moterų teisinė apsauga reglamentuota išsamiai. Darbuotojų saugos ir sveikatos įstatymo 2 straipsnio 23 punkte apibrėžiama nėščios moters sąvoka: „Nėščia moteris-darbuotoja, pateikusi darbdaviui sveikatos priežiūros įstaigos pažymą, patvirtinančią nėštumą“, Darbo kodekso 278 straipsnyje reglamentuojama motinystės sauga darbe, Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymas draudžia diskriminaciją dėl lyties, ypač dėl šeiminių ar santuokinių padėties.

Ministerijos sekretorius informuoja, kad Valstybinė moterų ir vyrų lygių galimybių programoje konstatuojama, jog nepakankamos galimybės derinti šeimos ir darbo įsipareigojimus, motinystė ir šeimos pareigos vaikus auginančioms moterims yra didelė kliūtis išlaikyti darbo vietą ar ieškoti kitos. Todėl, valstybės sekretoriaus teigimu, programoje numatytos ir vykdomos priemonės, skirtos darbdavių tradiciniams stereotipams apie moterų ir vyrų vaidmenį ekonominėje veikloje keisti, moterų, susiduriančių su kliūtimi darbo rinkoje padėčiai gerinti, sudaryti sąlygas moterims ir vyrams geriau derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus, plėtoti socialinį dialogą.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos rašte paaiškinama laikinojo nedarbingumo ligos laikotarpiu apmokėjimo tvarka: pagal Ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymą laikinojo nedarbingumo pašalpa mokama iš dviejų šaltinių (darbdavio ir Valstybinio socialinio draudimo fondo (VSDF) biudžeto, o statutiniams darbuotojams tik iš VSDF biudžeto. Rašte pažymima, kad požymis, apsprendžiantis mokėjimo šaltinį, yra ligos kodas pagal Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų

klasifikaciją ir todėl ši informacija yra reikalinga abiem laikinojo nedarbingumo išmokų mokėtojams, tiek darbdaviui, tiek VSDF biudžetą administruojančioms įstaigoms.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuomone, nedarbingumo pažymėjime esanti informacija reikalinga pačiam sergančiajam jo ligos komplikacijų atveju, taip pat nėščiai moteriai, nes nedarbingumo pažymėjimo įteikimas darbdaviui su įrašytu ligos kodu suteikia jam informaciją apie darbuotojos nėštumą ir įpareigoja darbdavį užtikrinti geresnę nėščios moters saugą ir sveikatą darbe, o komplikacijų atveju tai esą būtų aktualu pačiai moteriai bei būsimam kūdikiui.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos valstybės sekretorius išreiškia ministerijos nuomonę, kad šiuo metu būtų netikslinga atsisakyti pirminės ir galutinės diagnozės pagal TLK-10 rašymo nedarbingumo pažymėjime, tačiau kartu mano, kad ši problema svarstyтина, ieškant geresnio varianto sergančiajam ir išmokų mokėtojui.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcija informavo, kad pagal Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 2 straipsnio 9 dalį duomenys apie sveikatą yra ypatingi asmens duomenys, o to paties įstatymo 5 straipsnio 2 dalis numato išimtis, kurioms esant leidžiama tvarkyti ypatingus asmens duomenis (duomenys apie asmens sveikatą gali būti tvarkomi minėto įstatymo 10 straipsnyje ir sveikatos sritį reglamentuojančių įstatymų nustatytais atvejais).

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos rašte nurodoma, kad, vadovaujantis Asmenų duomenų teisinės apsaugos įstatymu, duomenų valdytojas kiekvienu atveju, tvarkydamas asmens duomenis, privalo įvertinti, kokios apimties asmens duomenys yra reikalingi, kad būtų pasiektas apibrėžtas ir teisėtas asmens duomenų tvarkymo tikslas.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus pavaduotoja paaiškina, kad pagal Sveikatos apsaugos ministro 1996-10-28 įsakymą „Dėl 10-tos redakcijos Tarptautinės statistinės ligų ir sveikatos problemų klasifikacijos (TLK-10) įvedimo“ nuo 1997-01-01 visose Lietuvos sveikatos apsaugos sistemos įstaigose pradėti naudoti TLK-10; TLK-10 paskirstyti sveikatos priežiūros įstaigoms; sveikatos įstaigų vadovams pavesta laiduoti, kad jų žinioje esančios klinikos, poliklinikos, o ligonių skyriai ir kabinetai gautų ir teisingai naudotų šią klasifikaciją. Rašte daroma išvada, kad TLK-10 skirtas naudoti apibrėžtam duomenų valdytojų ratui.

Valstybinė duomenų apsaugos inspekcija paaiškino, kad, vadovaujantis Asmenų duomenų apsaugos įstatymo 24 straipsniu, duomenų valdytojas privalo įgyvendinti tinkamas organizacines ir technines priemones, skirtas apsaugoti asmens duomenis nuo sunaikinimo, atskleidimo, neteisėto tvarkymo. „Viešai skelbiant TLK-10 yra sudaroma galimybė pažeisti asmens privatumo apsaugą ir tai neatitinka Įstatymo 24 straipsnyje įtvirtintų reikalavimų“, - teigia Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos direktoriaus pavaduotoja.

Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos rašte siūloma svarstyti galimybę pakeisti nedarbingumo pažymėjimo formą taip, kad, pavyzdžiui ta pažymėjimo dalis, kurioje rašomas ligos kodas, būtų teikiama tik institucijoms, turinčioms teisę gauti tokią informaciją vadovaujantis įstatymų nustatyta tvarka. Tai pat siūloma toje pažymėjimo dalyje, kuri yra pateikiama darbdaviui, nebūtų nurodomas paciento ligos kodas.

Vyriausiasis valstybinis darbo inspektorius informavo, kad pagal gautus valstybinės darbo inspekcijos (VDI) teritorinių skyrių duomenis 2005 metais VDI gavo dviejų nėščių moterų dėl darbdavio veiksmų po to kai darbdavys sužinojo apie jų nėštumą ir abiem atvejais darbo įstatymų pažeidimai pasitvirtino, o vėliau jie buvo pašalinti. Rašte informuojam, kad į VDI kreipėsi nemažai moterų (vien į Klaipėdos VDI skyrių kreipėsi 23 moterys), prašydamos suteikti konsultacijas įvairiais klausimais, susijusiais su jų socialinių garantijų, lengvatų reglamentavimu.

Pasak vyriausiojo valstybinio darbo inspektoriaus, nuo 1997 m. visose Lietuvos sveikatos apsaugos sistemos įstaigose naudojama TLK-10, o anksčiau nedarbingumo pažymėjimuose buvo nurodoma diagnozė, nenaudojant kodavimo. Rašte paaiškinama, kad TLK-10 kodų reikšmės žinomos tiek darbdaviui, tiek kitiems asmenims, nes ši informacija skelbiamam internete, kituose leidiniuose. Todėl Valstybinės duomenų apsaugos inspekcijos rašte daroma išvada, kad asmens sveikatos būklės anonimiškumas nėra garantuojamas nei pirmu, nei antru atveju

Skundo tyrimo metu nustatyta, kad nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo tvarką reglamentuoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2005 m. birželio 30 d. įsakymu Nr. V-533/A1-189 patvirtintos Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklės. Šių taisyklių 2 punkte nustatytas nedarbingumo pažymėjimų išdavimo tikslas- šie pažymėjimai bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimai pateisina neatvykimą į darbą ir yra pagrindas skirti ligos ar motinystės socialinio draudimo pašalpą, taip pat yra pagrindas pratęsti nedarbo socialinio draudimo išmokų mokėjimą. Minėtų taisyklių 63 punkte nustatyta, kad nėščioms moterims pažymėjimus duoda jas prižiūrintys asmens sveikatos priežiūros įstaigų gydytojai akušeriai ginekologai arba šeimos gydytojai.

Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių XVI skyrius reglamentuoja nedarbingumo pažymėjimų pildymo tvarką, pagal kurią nedarbingumo pažymėjimo šaknelė (su nustatytais įrašais) lieko sveikatos priežiūros įstaigoje, o pranešimas apie apdraustą (-osios) nedarbingumą pateikiamas VSDF valdybos teritoriniam skyriui. Tų pačių taisyklių 95.1 punkte nurodoma, kaip turi būti fiksuojamas ligos pavadinimas (diagnozė), t.y. pažymėjime turi būti nurodyta pirminė ir galutinė pagrindinė patologinė būklė (ligų, traumų ar kt.), dėl kurios asmuo yra

laikinais nedarbingas, diagnozė nurodant ligos kodą pagal Tarptautinę statistinę ligų ir sveikatos problemų klasifikaciją (toliau – TLK-10).

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip pasyvus ar aktyvus elgesys su asmeniu, kai dėl jo lyties taikomos prastesnės sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam asmeniui (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis). Taigi atsižvelgiant į Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme įtvirtintą tiesioginės diskriminacijos sąvoką bei įvertinus Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių 2.95 ir kitų punktų nuostatas, negalima buvo daryti išvados, kad nėščių moterų teisės darbe ar valstybės tarnyboje yra varžomos, arba, kad joms taikomos prastesnės darbo sąlygos dėl to, kad jos pateikia nedarbingumo pažymėjimą, kuriame nurodytas ligos kodas, reiškiantis nėštumą. Kartu negalima buvo daryti išvados, kad Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklės prieštarauja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymui.

Atkreiptas dėmesys, kad Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 5 dalyje įtvirtinta ir netiesioginės diskriminacijos sąvoka. Netiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma, vertinimo kriterijus ar praktika, kurie formaliai yra vienodi moterims ir vyrams, bet juos įgyvendinant ar taikant vienos lyties asmenys gali atsidurti atsiduria tam tikroje prastesnėje padėtyje negu kitos lyties asmenys.

Taigi, atsižvelgiant į netiesioginės diskriminacijos apibrėžimą, įvertinus Nedarbingumo pažymėjimų bei nėštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių 95.1 punkte įtvirtintą neutralią normą, nustatančią, kad nedarbingumo pažymėjime turi būti nurodyta pirminė ir galutinė pagrindinė patologinė būklė (diagnozė pagal TLK-10), dėl kurios asmuo yra laikinai nedarbingas, o taip pat atsižvelgus į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos gaunamus rašytinius ir žodinius skundus dėl nėščių moterų teisių pažeidimų darbe (apie 30 nusiskundimų per metus), Valstybinės darbo inspekcijos pateiktus statistikos duomenis dėl nėščių moterų nusiskundimų darbe, buvo padaryta pakankamai pagrindo turinti išvada, kad nėščioms moterims, pateikusioms darbdaviui laikinojo nedarbingumo pažymėjimą apie susirgimus nėštumo metu, gali būti taikomos prastesnės sąlygos dėl jų nėštumo. Todėl šiuo požiūriu buvo įžvelgta netiesioginė diskriminacija dėl asmens lyties, nes fiziologiškai išnešioti kūdikį gali tik moterys.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 3 straipsniu 1 punktu, nustatančiu valdžios ir valdymo institucijų pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios moterų ir vyrų teisės bei to paties įstatymo 5 straipsniu, nustatančiu darbdavio pareigą įgyvendinti lygias moterų ir vyrų teises darbe, n u s p r e s t a pasiūlyti Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai bei Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijai objektyviai įvertinti galimybę pakeisti Nedarbingumo

pažymėjimų bei neštumo ir gimdymo atostogų pažymėjimų išdavimo taisyklių nuostatas taip, kad, informacija apie nedarbingumo pažymėjime nurodytą ligos kodą darbdaviui nebūtų žinoma, arba pakeisti, papildyti atitinkamus teisės aktus taip, kad teisė naudotis Tarptautine statistine ligų ir sveikatos problemų klasifikacija būtų suteikiama tik įgaliotoms institucijoms.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gautas pranešimas, jog automobilių savitarnos plovykla „Plaunu pats“ rengia akciją, kurios metu moterims, nusipirkusioms keturis savitarnos plovimo žetonus, automobilį nuplaus plovyklos darbuotojas. Besikreipusio asmens nuomone, tokia akcija pažeidžia moterų ir vyrų lygias galimybes, todėl jis prašė dėl šio atvejo atlikti tyrimą.

Pagal Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 7¹ straipsnio 1 dalį, prekių pardavėjo, gamintojo ar paslaugų teikėjo veiksmai pripažįstami pažeidžiančiais moterų ir vyrų lygias teises, jeigu dėl asmens lyties taikomos skirtingos apmokėjimo sąlygos ar garantijos už tokias pačias ir tokios pačios vertės prekes, paslaugas bei gaminius ar nustatomos skirtingos prekių ir paslaugų pasirinkimo galimybės.

Pagal šį skundą UAB „Plaunu pats“ buvo išsiųstas paklausimas prašant paaiškinti, dėl kokių motyvų, kuo vadovaujantis ir kieno iniciatyva yra vykdoma minėta akcija.

Pagal įmonės administracijos vadovo paaiškinimą, UAB „Plaunu pats“ iš tiesų buvo vykdoma akcija, kurios metu antradieniais moterims, nusipirkusioms keturis savitarnos plovimo žetonus, automobilį nuplauna plovyklos darbuotojas. Savo paaiškinime įmonės administracijos vadovas taip pat teigė, jog analogiška akcija buvo rengiama ir vyrams (kiekvieną trečiadienį). Taip pat paaiškinime buvo nurodyta, jog minėtos akcijos jau nutrauktos.

Pažymėtina, jog įmonės interneto tinklapyje tuo metu vis dar buvo skelbiama informacija apie vykdomą akciją moterims, tuo tarpu jokios informacijos apie rengiamą ar rengtą akciją vyrams ten nebuvo pateikiama.

Kadangi įmonės administracijos vadovo raštiško paaiškinimo nepakako norint atsakyti į byloje nagrinėjamus klausimus, įmonės įgaliota vadybininkė V.B. buvo iškviesta pasiaiškinti į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą.

UAB „Plaunu pats“ vadybininkė V.B., atvykusi pasiaiškinti į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą, prisipažino organizavusi minėtą akciją. Šį savo sprendimą V.B. motyvavo įstatymų nežinojimu bei labai apgailestavo dėl padaryto Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 7¹ straipsnio pažeidimo. Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 3 punktu bei Administracinių teisės pažeidimų kodekso 41⁶ straipsniu, UAB „Plaunu pats“ vadybininkė V.B. nubausta 100 Lt bauda.

2.4. DISKRIMINACIJA DĖL LYTINĖS ORIENTACIJOS. SKUNDŲ TYRIMAI

Per 2005 metus gauti tik du skundai dėl diskriminacijos dėl lytinės orientacijos. Tarnyba taip pat sulaukė kelių žodinių paklausimų dėl galimos diskriminacijos dėl lytinės orientacijos, tačiau, gavę paaiškinimą bei reikalingą konsultaciją, pareiškėjai rašytinių skundų nepateikė. Kaip ir buvo tikėtasi, skundų dėl šios diskriminacijos rūšies buvo tikrai nedaug, nes didžioji dauguma netradicinės orientacijos asmenų linkę nutylėti apie savo orientaciją ir taip užkirsti kelią galimai diskriminacijai, o tuo pačiu galimoms problemoms su tuo susijusioms problemoms.

Reikėtų pažymėti, kad visi skundus pateikę bei žodinių konsultacijų prašę asmenys buvo vyrai, kurie savo teisių pažeidimus dažniausiai įžvelgė prekių ir paslaugų teikimo srityje.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje gautas Lietuvos gėjų lygos (toliau LGL) skundas dėl to, kad Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (toliau LASS) centro taryba atsisakė pasirašyti patalpų nuomos sutartį su Lietuvos gėjų lyga tik dėl organizacijos specifikos. Skunde teigiama, kad LGL atstovai kartu su nekilnojamo turto agente apžiūrėjo LASS priklausančias patalpas, esančias Labdarių g. 5. Patalpų apžiūros metu nebuvo paaiškinta, kokia organizacija ketina nuomotis patalpas ir administratorius esą pasakęs, kad jei patalpos tinkamos, jis mielai jas išnuomos. Po kelių dienų agentė paaiškinusi, kad patalpos jau nebus nuomojamos, nes, pranešus nuomininko organizacijos pavadinimą, paaiškėjo, kad į tokius nuomininkus administratorius žiūri neigiamai. LGL buvo pasirengusi mokėti 30 litų už vieną nuomojamų patalpų kvadratinį metrą, ką, pasak LGL atstovo, patvirtina ir 2004-11-30 susitarimas su nekilnojamojo turto agente.

Kartu su skundu LGL pateikė LGL ir UAB „Nuomos biuro“ atstovo pasirašytą susitarimą dėl Lietuvos gėjų lygos įsipareigojimo sumokėti komisinį mokestį tuo atveju, jeigu bus išsinuomos nors vienos iš žemiau nurodytų patalpų, tarp kurių yra ir patalpos, esančios Labdarių g. 5,7 ir kurių 1 kvadratinio metro kaina yra 30 litų.

Skundo tyrimo metu kreiptasi į Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos centro tarybos pirmininką bei jo pavaduotoją, UAB „Nuomos biuras“ ir paprašyta nurodyti priežastis, motyvus, dėl kurių buvo atsisakyta išnuomoti patalpas Lietuvos gėjų lygai. Taip pat paprašyta paaiškinti, ar yra patvirtinta tvarka, kuria vadovaujantis nuomojamos patalpos. Aklųjų ir silpnaregių sąjungos centro tarybos pirmininko pavaduotojo paprašyta pakomentuoti jo teiginį 2005-01-27 dienraščio „Lietuvos rytas“ publikacijoje „Gėjai kimba į atlapus akliesiems“, kuriame buvo pasakyta, kad „tokiems“ patalpų

nenuomosią“. Papildomai LASS pirmininko pavaduotojo paprašyta paaiškinti, kodėl LGL tarpininko pasiūlyta kaina už vieną kvadratinį metrą (20lt + PVM) netenkino, taip pat paprašyta informuoti, už kokią kainą (vidutiniškai) nuomojamos patalpos kitiems nuomininkams, kokie yra nuomininkų parinkimo kriterijai.

UAB „Nuomos biuras“ vadybininkė paaiškino, kad 2004-11-30 su LGL atstovais apžiūrėjo patalpas penkiose vietose, tačiau LGL atstovai esą norėjęs išsinuomoti LASS priklausančias patalpas, esančias Labdarių g. 5 arba 7. Vadybininkė toliau teigia: „Kadangi LGL siūloma nuomos kaina buvo apie 20Lt/kv.m.+PVM (patalpų plotas 125 kv.m.), o LASS nuomojamų patalpų kaina gerokai didesnė (apie 30 Lt/kv.m.), tai, mano nuomone ir nulėmė LASS apsisprendimą dėl nuomininkų pasirinkimo“.

LASS centro tarybos pirmininkas paaiškino, kad patalpos Lietuvos gėjų lygai buvo neišnuomos dėl per mažos siūlomos nuomos kainos.

LASS centro tarybos pirmininko pavaduotojas informavo, kad UAB „Nuomos biuras“ agentė lapkričio mėnesio antroje pusėje atvedė kelių firmų atstovus, kurie domėjosi patalpomis Labdarių g. 5. Vėliau, pasak pavaduotojo, agentė jam paskambinusi ir pranešusi, kad viena firma sutiktų nuomoti šias patalpas, tik jie per mėnesį galėtų mokėti 2900, t.y. 23,39 Lt/1kv.m. (kartu su PVM), tačiau tokia kaina jų netenkinusi, o kokia organizacija rengėsi nuomoti šias patalpas jis nesidomėjęs. Rašte informuojama, kad vėliau agentė paklausė, ar jie neturėtų laisvų patalpų Labdarių gatvėje išnuomoti Lietuvos gėjų lygai. Pirmininko pavaduotojas esą supratęs, kad tai žmonių laisvalaikį organizuojanti organizacija ir savo veikla galinti trukdyti kitiems nuomininkams, nes turėję panašų atvejį, kai patalpas buvo išnuomavę „Raganiukės teatrui“. Todėl, atsakydamas į paklausimą dėl pasisakymo 2005-01-27 dienraštyje „Lietuvos ryte“, pirmininko pavaduotojas paaiškino, kad pasakęs, jog „tokiems“ patalpų Labdarių g. nenuomosime, turėdamas galvoje tik triukšmingą organizacinę veiklą, o ne jų lytinę orientaciją.

LASS centro tarybos pirmininko pavaduotojas taip pat paaiškino, kad jokių derybų dėl negyvenamųjų patalpų nuomos tarp LASS ir LGL nebuvo, nei viena šalis to nepageidavo ir betarpiškai susitikę nebuvo ir patalpų nuomos klausimo neaptarinėjo.

LASS centro tarybos pirmininko pavaduotojas papildomai paaiškino, kokia tvarka nuomojamos LASS priklausančios patalpos, t.y. pirmiausiai vykdoma nuomininkų paieška, vėliau, antrajame etape, nuomininkui pageidaujant, vyksta tiesioginis bendravimas su nuomotoju, nedalyvaujant nekilnojamo turto agentūrų atstovams. Šiame etape esą bandoma išsiaiškinti, ar būsimo nuomininko veikla nebus konkurencinga kitų nuomininkų šiame pastate veiklai, ar būsimo nuomininko veiklos pobūdis neturės nepalankaus visuomenės vertinimo, ir netrukdyt normaliam, ramiam ir saugiam tame pastate nuomojamų patalpų naudojimui.

Pirmininko pavaduotojas informavo, kad patalpos Labdarių g. 5 šiuo metu yra rezervuotos, 2005 metais jas planuoja išsinuomoti UAB „Kelionių ir turizmo agentūrų servisas“ už didesnę kainą nei ta, apie kurią informavo nekilnojamo turto agentė.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos patarėja Laima Vengalė 2005-02-22 elektroniniu paštu pakartotinai kreipėsi į LASS centro tarybos pirmininko pavaduotoją ir paprašė patikslinti, už kokią kainą organizacija paprastai nuomoja patalpas.

Atkreiptinas dėmesys, kad skundo tyrimo metu, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo informaciją, kad ant patalpų, esančių Labdarių g. 5, lango iškabintas skelbimas, kuriame parašyta, kad „patalpos nuomos“.

Iš pateikto LGL atstovo ir UAB „Nuomos biuro“ atstovės pasirašyto susitarimo dėl LGL įsipareigojimo sumokėti komisinių mokesčių tuo atveju, jeigu bus išsinuomos nors vienos iš žemiau nurodytų patalpų, matyti, kad šiame susitarime yra nustatyta fiksuota „Nuomos biuro“ siūlomų išsinuomoti patalpų kaina, nuo kurios priklauso komisinio mokesčio dydis. Tarp siūlomų išsinuomoti patalpų šiame susitarime nurodytos ir patalpos, esančios Labdarių g. 5 ir 7, kurių kaina už 1 kvadratinį metrą nurodyta 30 litų. Kadangi susitarimas pasirašytas abiejų šalių, t.y. LGL ir UAB „Nuomos biuro“ atstovės, padaryta išvada, kad Labdarių g. 5 ir 7 esančių patalpų nuomos kaina buvo žinoma LGL atstovams ir tokia patalpų nuomos kaina juos tenkino, nes šiuo susitarimu įsipareigojo sumokėti UAB „Nuomos biuras“ atstovei 50 procentų komisinių mokesčių, skaičiuojamą nuo patalpų nuomos kainos (už vieną mėnesį).

Patarėjos Laimos Vengalės pokalbio telefonu su LGL atstovais metu paaiškėjo, kad LGL atstovai LASS atstovui paaiškino, kad jie ketina nuomotis patalpas Labdarių g. 7 trejiems metams ir net pradėję tartis dėl galimo mokėjimo avansu už patalpų einamąjį remontą. LGL atstovai iš 2004-11-30 vykusio pokalbio su LASS atstovu p. supratę, kad patalpos Labdarių g. 7 (125 kv/m) jiems bus išnuomos, nes jokių kliūčių patalpų nuomos sutarties sudarymui esą nebuvo.

LASS centro tarybos pirmininko pavaduotojo antrajame paaiškinime nurodoma, kad vienas iš kriterijų, kuriais vadovaujantis parenkami nuomininkai yra būsimu nuomininko veiklos pobūdžio vertinimas, t.y. kreipiant dėmesį į tai, ar būsimu nuomininko veiklos vertinimas neturės nepalankaus visuomenės vertinimo.

Iš skundo tyrimo metu surinktos medžiagos nebuvo galima spręsti, kad LASS atsisakė išnuomoti patalpas Lietuvos gėjų lygai tik dėl to, kad LGL nesutiko su nuomos mokesčio dydžiu ir kitomis nuomos sąlygomis.

Pagal 2003 m. lapkričio 6-9 dienomis atliktą Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centro "Vilmorus" reprezentatyvią gyventojų apklausą (<http://www3.lrs.lt/owa-bin/owarepl/inter/owa/U0118271.ppt#6>), kuria buvo siekiama ištirti Lietuvos gyventojų požiūrį į kitų

rasių, religinių bei "probleminių" socialinių grupių atstovus paaiškėjo, kad net 30 proc. gyventojų nurodė, kad tik visiškai homoseksualų nebuvimas nekeltų problemų Lietuvos visuomenei, o per 42 procentus Lietuvos gyventojų nurodė, kad 5 procentų homoseksualų buvimas nekeltų problemų Lietuvos visuomenei. Ir tik per 3-4 procentus Lietuvos gyventojų pasisakė, kad 50 ir daugiau procentų homoseksualų buvimas nekeltų problemų visuomenei. Taigi minėti apklausos duomenys parodo Lietuvos gyventojų netolerantišką požiūrį į netradicinės seksualinės orientacijos asmenis. Atsižvelgiant į šiuos tyrimo duomenis, tikėtina, kad LGL veikla išsinuomotose patalpose (kompiuterių klasės įrengimas ir LGL būstinės įrengimas) visuomenės galėtų būtų vertinama nepalankiai ir todėl LGL neatitiktų LASS centro tarybos keliamų reikalavimų patalpų nuomininkams ir patalpos jiems nebūtų išnuomotos.

Įvertinus LASS centro tarybos pirmininko pavaduotojo pateiktus būsimų nuomininkų parinkimo kriterijus, buvo padaryta išvada, kad minėtas nustatytas vertinimo kriterijus (kaip nuomininko veikla vertinama visuomenėje) yra akivaizdžiai neutralus bei formaliai vienodas, tačiau jį pritaikant galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas ar pranašumo, pirmenybės teikimas. Akivaizdu, kad dėl šio vertinimo kriterijaus LGL (dėl homoseksualios orientacijos) būtų sudarytos mažiau palankios patalpų nuomos sąlygos nei heteroseksualios orientacijos asmenims.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje netiesioginė diskriminacija apibrėžiama veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmenims.

Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalis įpareigoja paslaugų teikėją, įgyvendinant lygias galimybes, visiems vartotojams, nesvarbu, koks jų amžius, lytinė orientacija, negalia, rasė ar etninė priklausomybė, religija ar įsitikinimai, sudaryti vienodas sąlygas gauti tokius pačius gaminius, prekes ir paslaugas bei taikyti vienodas apmokėjimo sąlygas ir garantijas už tokius pačius ir vienodos vertės gaminius, prekes ir paslaugas.

Atsižvelgiant į išdėstytas aplinkybes ir vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 6 punktu, Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 4 dalimi, 6 straipsnio 1 dalimi, nu spęsta įspėti LASS centro tarybos pirmininko pavaduotoją dėl Lygių galimybių įstatymo 6 straipsnio 1 dalis pažeidimo, t.y. netiesioginės diskriminacijos dėl lytinės orientacijos vartotojų teisių apsaugos srityje kai Lietuvos gėjų lygai dėl lytinės orientacijos sudarytos mažiau palankios patalpų nuomos sąlygos.

2.5. DISKRIMINACIJA DĖL RELIGIJOS IR ĮSITIKINIMŲ. SKUNDŲ TYRIMAI

Naujasis Lygių galimybių įstatymas, įsigaliojęs nuo 2005 m. sausio 1 d., draudžia tiesioginę ir netiesioginę diskriminaciją dėl asmens amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų. Taigi 2005 metais buvo gauta ir išnagrinėta, vienas skundas dėl religijos ir vienas skundas dėl įsitikinimų.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje ištirtas, S. B. skundas, kuriame siūloma inicijuoti įstatymą, kuris užtikrintų galimybes kitų tikėjimų žmonėms (jis pats yra krišnaitas) maitintis pagal tikėjimo taisykles mokyklose, ligoninėse, tarnaujantiems kariuomenėje, esantiems įkalinimo įstaigose. Pareiškėjas teigia, kad jis ir jo šeima šiuo metu yra diskriminuojami religijos pagrindu.

Skundo tyrimo metu kreiptasi į Lietuvos Respublikos Švietimo ir mokslo ministeriją, Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministeriją, Lietuvos Respublikos Krašto apsaugos ministerija ir Lietuvos Respublikos Teisingumo ministeriją ir paprašyta pateikti ekspertinę nuomonę.

Lietuvos Respublikos Sveikatos apsaugos ministerija informavo, kad uždaruose kolektyvuose (kariuomenėje, įkalinimo įstaigose, ligoninėse, senelių namuose ir pan.) maitinimas organizuojamas atsižvelgiant į juose esančių asmenų fiziologinius, amžiaus bei sveikatos ypatumus, laikantis Sveikatos apsaugos ministro 1999 m. lapkričio 25 d. įsakymu Nr. 510 patvirtintų rekomenduojamų paros maistinių medžiagų ir energijos normų (Žin., 1999, Nr. 102-2936). Taip pat, ministerijos ekspertų teigimu, atviruose kolektyvuose, tokiuose kaip ugdymo įstaigos, kurių nariai dalį maisto raciono vartoja namuose, esant laisvos rinkos sąlygomis mitybos neįmanoma griežtai reguliuoti. Nors pagal Lietuvos Respublikos religinių bendruomenių ir bendrijų įstatymą (Žin., 1995, Nr. 89-1985) religija yra atskirta nuo valstybės, o Lietuvoje šiuo metu yra daug įvairių religijų bei sektų, kurių nariai kelia skirtingus, kartais nesuderinamus su sveikos mitybos principais reikalavimus, LR Sveikatos apsaugos ministerijos nuomone, nereliginės paskirties įstaigų vadovai protingo kompromiso ribose galėtų padėti organizuoti tokių asmenų specialų maitinimą, atitinkantį jų religines reikmes. Taip pat ministerijos ekspertai siūlo atskiruose kolektyvuose, kuriuose yra asmenų reikalingų specialaus maitinimo pagal religijos nuostatas, organizuoti tokią mitybą savo iniciatyva.

LR Krašto apsaugos ministerija, (toliau – KAM), išnagrinėjusi tarnybos prašymą, pateikė savo nuomonę, kad KAM sistemos organizavimo ir karo tarnybos įstatymo (toliau – KASOKTĮ) (Žin., 1998, Nr. 49-1325) 21 str. 3 dalyje nustatyta, kad kariui tikėjimo ir sąžinės laisvė garantuojama ir nevaržoma. KASOKTĮ 63 str. 11 ir 12 dalyse numatyta, kad kariai aprūpinami maistu pagal Vyriausybės arba jos įgaliotos institucijos nustatytas fiziologines mitybos normas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. spalio 24 d. nutarimu Nr. 1178 „dėl karių mitybos fiziologinių normų patvirtinimo“ buvo patvirtintos

karių mitybos fiziologinės normos, maisto energetinė vertė ir pagrindinės medžiagos, kurias turi gauti karys. Taip pat šiuo nutarimu KAM buvo įpareigota suderinti su Sveikatos apsaugos ministerija ir patvirtinti kariams skiriamų maisto produktų vidutinius dienos rinkinius. Todėl Krašto apsaugos ministerijos ekspertų nuomone, nustatytų vienodų visiems kariams mitybos fiziologinių normų, į kurias įtraukti visi būtiniausi maisto produktai ir kurios parengtos remiantis tarptautine patirtimi, taikymas neatitinka Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatyme pateiktų tiesioginės ir netiesioginės diskriminacijos sąlygų, t.y. S.B. nėra taikomos prastesnės sąlygos nei kitiems kariams. Nustatant vienodas visiems kariams mitybos fiziologines normas neatsiranda jokių apribojimų arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimo tam tikros religijos ar įsitikinimų asmenims, todėl vienodų visiems kariams mitybos fiziologinių normų nustatymas negali būti laikomas diskriminacija religijos pagrindu.

LR Teisingumo ministerija, pateikė savo nuomonę dėl galimybės maitintis pagal religinius įsitikinimus.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 straipsnis nustato bendruosius religijos laisvės principus. Galimybė laikytis išpažįstamos religijos maitinimosi nuostatų laikytina teisės praktikuoti savo tikėjimą dalimi, ir skirtingose religijose gausu tokio religijos praktikavimo pavyzdžių (pvz.: krikščionių bažnyčiose paplitusi tradicija laikytis pasninko – nevalgyti mėsos – penktadieniais ar gavėnios ir advento laikotarpiais, žydų *košer* maisto tradicija, draudimas musulmonams gerti svaiginamuosius gėrimus bei valgyti kiaulieną, budistų ar Krišnos sąmonės judėjimo pasekėjų praktikuojamas vegetarizmas ir pan. Tačiau Lietuvos Respublikos Konstitucijos 26 straipsnis numato principus, kai religijos laisvė gali būti apribota – tai atvejai, kai būtina garantuoti visuomenės saugumą, viešąją tvarką, žmonių sveikatą ir dorovę, taip pat – kitas asmens pagrindines teises ir laisves. Taigi, asmens religijos laisvė bei galimybės ją išpažinti ir praktikuoti gali būti ribojama siekiant užtikrinti kitų asmenų (visuomenės) teises ir laisves.

Siekiant geriausių visuomenės interesų ne visuomet įmanoma užtikrinti visų tikėjimų atstovams vienodas galimybes išpažinti ir praktikuoti savo religiją (pvz., nacionalinėmis šventėmis paprastai tampa religinės daugumos, o ne religinių mažumų religinės šventės, ir nėra galimybės suteikti tokį patį statusą religinių mažumų šventėms, taigi sąlygos švęsti religines šventes yra geresnės daugumos religiją išpažįstantiems). Tais atvejais, kai vienodų galimybių sudarymas visų konfesijų tikintiems nėra tikslingas, valstybė turėtų siekti užtikrinti, kad įstatymai leistų valstybės institucijoms lanksčiau taikyti bendrąsias normas sudarant galimybę savo tikėjimo taisyklių laikytis ir mažumų tikėjimų išpažinėjams, išskyrus tuos atvejus, kai tokių sąlygų sudarymas reikalautų neproporcingai daug valstybės resursų ir keltų grėsmę kitų asmenų pagrindinėms teisėms ir laisvėms, viešajai tvarkai, visuomenės saugumui, žmonių sveikatai ir dorovei.

Pažymėtina, kad valstybės pareiga užtikrinti teisę išpažinti ir praktikuoti savo religiją ir tikėjimą yra svarbesnė tose institucijose, kuriose nėra privačių alternatyvų, ir kur asmuo patenka ne savo noru

(pvz., privalomos karinės tarnybos atveju). Pvz., draudimas nešioti pastebimą religinę simboliką valstybinėje mokykloje (toks draudimas galioja Prancūzijoje) yra santykinai mažesnė problema lygių galimybių ir religijos laisvės požiūriu tuo atveju, jei egzistuoja ir privačios (taip pat ir – konfesinės) mokymo įstaigos, kuriose yra įmanoma tokių simbolių nešiojimas, įgyvendinant teisę praktikuoti išpažįstamą religiją.

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyveno 3 483 972 gyventojų, iš jų 5 729 priklausė religinėms mažumoms, kurių tikėjimas nustato kitokias nei visuomenėje įprasta maitinimosi nuostatas (skaičiuojamos musulmonų sunitų (2860 asmenys), karaimų – (258), judėjų (12720, septintos dienos adventistų (547), budistų (408), Šri Satja Sai Babos pasekėjų (107), Krišnos sąmonės judėjimo (265), Ošo pasekėjų (12), religinės mažumos).

Pažymėtina, kad šiuo metu laisvės atėmimo vietose bausmę atlieka apie 8 tūkstančius nuteistųjų. Darant prielaidą, kad įkalinimo įstaigose esančių kalinių religinių įsitikinimų demografija atitinka Lietuvos gyventojų religinių įsitikinimų demografija bei remiantis 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis apie Lietuvos gyventojų religinę tapatybę, galima manyti, kad įkalinimo įstaigose kalinių, kurių religija reikalauja kitokių maitinimosi taisyklių, yra tik apie 0,16%, arba maždaug 13 asmenų. Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą, manytume, kad keisti šiuo metu galiojančius teisės aktus ar priimti naują įstatymą dėl teisės maitintis pagal religinius įsitikinimus įkalinimo įstaigose yra netikslinga.

Skundo tyrimo metu įvertinus visų apklaustų institucijų atsakymus ir nuomones, galima daryti išvadą, kad šiuo metu nėra tikslinga keisti jau galiojančius teisės aktus dėl maitinimosi pagal tikėjimo taisykles.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytas aplinkybes ir nustačius, kad šiuo metu galiojantys teisės aktai nepažeidžia Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio reikalavimų ir vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 4 punktu, nuspręsta atmesti skundą, jeigu nepasitvirtino jame nurodyti pažeidimai.

* * *

Tarnyboje gautas Lietuvoje registruotų partijų kreipimasis dėl negausių ir parlamente neatstovaujamų partijų nefinansavimo iš valstybės biudžeto. Kreipimesi nurodoma, kad pagal Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo 13 straipsnio 3 dalį valstybės biudžeto dotacija paskirstoma toms politinėms partijoms, kurios yra gavusios ne mažiau kaip 3 procentus visų rinkėjų balsų, paduotų už politinių partijų kandidatus tuose Seimo rinkimuose, savivaldybių tarybų rinkimuose, pagal kurių rezultatus paskirstoma valstybės biudžeto dotacija ir kurioms įstatymų nustatyta tvarka nėra sustabdyta teisė gauti valstybės biudžeto dotaciją. Taip pat kreipimosi autoriai paaiškina, kad tvirtų demokratinių tradicijų šalyse parlamente neatstovaujamos

partijos gauna dotacijų iš valstybės ir todėl ten, esą suvokiama reali piliečių galimybė rinktis politines organizacijas pagal savo įsitikinimus, o ne pagal pinigines stori.

Kreipimosi autorių nuomone, mūsų šalyje atimamos lygios rinkėjų galimybės pasirinkti savo įsitikinimus atitinkančias ir jiems galinčias atstovauti politines organizacijas.

Todėl kreipimosi autoriai siūlo keisti ir taisyti demokratijos normas laužančią neparlamentinių partijų diskriminavimo padėtį Lietuvoje.

Tyrimo metu kreiptasi į kompetentingas institucijas ir paprašyta pateikti informaciją bei pareikšti nuomonę dėl skundo dalyko.

Vilniaus universiteto ir M.Romerio teisės universiteto Teisės fakulteto Konstitucinės teisės katedros vedėjas prof. E. Jarašiūnas paaiškino, kad konstitucinė įsitikinimų laisvė apima asmens teisę turėti pačias įvairiausias pažiūras, taip pat politines. Rašte pažymima, kad įsitikinimų turėjimo ir jų išraiškos laisvė įtvirtina ideologinį ir politinį pliuralizmą demokratinėje visuomenėje.

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto direktorius prof. R. Lopata pateikė nuomonę, kad Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo nuostata iš valstybės biudžeto finansuoti partijas, gavusias ne mažiau 3 procentus visų rinkėjų balsų nėra diskriminuojanti, bet optimali Lietuvos sąlygomis. Pasak prof. R. Lopatos, Vakarų Europoje yra valstybių, kurios finansuoja ir dar mažiau rinkėjų balsų gavusias partijas (Austrija, Danija, Švedija, Vokietija), tačiau šios šalys, profesoriaus teigimu, turi stabilias partines sistemas ir jų biudžetinio finansavimo galimybės yra kitos.

Prof. R. Lopata siūlo Lietuvos įstatymuose nekeisti nustatytos partijų finansavimo iš valstybės biudžeto tvarkos dėl Lietuvoje egzistuojančios partinės sistemos nestabilumo ir fragmentacijos (Lietuvoje registruota per 30 politinių partijų).

Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas Z. Vaigauskas informavo, kad šiuo metu Seime yra atstovaujamos 9 partijos. Pasak Z. Vaigausko, daugelio valstybių praktika rodo, kad perdėtai platus atstovavimas kartais atima iš parlamentų galimybę priimti sprendimus ir todėl pagal visuotinai priimtą tarptautinę praktiką ir teisę taikomas barjeras mandatams gauti. Vyriausiosios rinkimų komisijos pirmininkas paaiškino, kad proporciniuose rinkimuose į Seimą yra nustatytas atitinkamai 5 ir 7 procentų barjeras mandatams gauti. Todėl mažą ar labai mažą rinkėjų palaikymą gavusios partijos esą lieka neatstovaujamos

Vyriausiosios rinkimų komisijos rašte informuojama, kad rinkimuose Lietuvoje naudojamas absoliutus partijų lygiateisiškumo principas, t.y. visoms partijoms suteikiama lygi teisė naudotis nemokamu radijo ir televizijos laiku, spausdinami rinkimų plakatai vienodu tiražu, rinkimų programos didžiausiuose šalies dienraščiuose, visa informacija skelbiama internete.

Pasak Komisijos pirmininko Z. Vaigausko, lygiateisiškumo principo nepažeistų ir toks galimas finansavimo modelis, kai mažai rinkėjų balsų gavusi partija sulaukia fiksuotos minimalios valstybės paramos, jeigu ji turi tam tikrą narių skaičių, surenka tam tikrą nario mokesčio sumą, kelia kandidatus, deklaruoja visas išlaidas ir pajamas.

Vyriausioji rinkimų komisija taip pat pateikė informaciją apie partijų finansavimo modelius Europos Sąjungoje bei palyginamąsias lenteles apie partijų finansavimo priežiūrą ir apribojimus finansavimui gauti.

Iš šių lentelių matyti, kad Austrijoje, Danijoje, Kipre, Maltoje, Slovakijoje, Suomijoje, Švedijoje ir Vokietijoje nėra nustatyti apribojimai partijų finansavimui. Visose kitose valstybėse yra nustatyti atitinkami valstybės dotuojamo finansavimo apribojimai, kurie gali priklausyti nuo įvairių nustatytų kriterijų, rodiklių. Kaip pavyzdžiui, Prancūzijoje, valstybės dotacijos skiriamos pradžioje partijoms, kurios parlamento rinkimuose iškelia kandidatus bent 50-yje vienmandačių apygardų ir lėšos skiriamos proporcingai laimėtų mandatų skaičiui, o antroji lėšų dalis paskirstoma proporcingai pirmame rate gautam balsų skaičiui. Ispanijoje parama rinkimų kampanijai ir kasmetinės organizacijos subsidijos skiriamos pagal tris kriterijus: fiksuota suma mokama už kiekvieną partijos parlamente gautą vietą, dar kita fiksuota suma mokama už kiekvieną gautą balsą rinkimuose į parlamento Atstovų rūmus ir dar kita fiksuota suma mokama už kiekvieną balsą rinkimuose į Senatą. Ir šios lėšos gali būti skiriamos tik toms partijoms, kurios laimėjo bent vieną vietą daugiamandatėje apygardoje.

Vyriausioji rinkimų komisija kartu pateikė palyginamąsias lenteles, kuriose nurodyti tiesioginio valstybės skiriamo partijoms finansavimo tikslai. Iš šių lentelių matyti, kad valstybės lėšos skiriamos partijos administravimui ir rinkimų kampanijai finansuoti (Austrija, Danija, Ispanija, Lenkija, Portugalija, Prancūzija, Suomija, Švedija). Italijoje, pavyzdžiui, valstybės lėšos gali būti skiriamos tik rinkimų kampanijai finansuoti.

Tyrimo metu informaciją apie visuomenės nuomonės tyrimą, atliktą prieš 2004 metų Seimo rinkimus, pateikė ir Visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų centras „Vilmorus“.

Centras „Vilmorus“ Atviros Lietuvos Fondo užsakymu tyrė, kas didžiausią įtaką turi rinkėjo apsisprendimui balsuoti už vieną ar kitą partiją, ir gavo šiuos duomenis:

	N	%
1	286	28,5
2	295	29,4
3	381	37,9

4	398	39,6
5	217	21,6
6	50	5,0
7	9	0,9
8	88	8,8
	1005	100

1. Bendra nuomonė apie partiją
2. Partijos politinės nuostatos ir rinkiminė programa
3. Kokie politikai yra partijos sąraše
4. Partijos lyderis ir jo savybės
5. Sąraše esančių kandidatų asmeninės savybės
6. Partijos rinkiminė agitacija
7. Kita
8. Nežinau

Tyrimo metu pastebėta, kad apklaustų žmonių apsisprendimą balsuoti labiausiai lemia partijos lyderis ir jo savybės, politikai partijos sąraše ir tik trečioje vietoje partijos politinės nuostatos ir rinkiminė programa, o bendra nuomonė apie partiją yra ketvirtoje vietoje.

UAB „Rait“ pateikė informaciją apie partijų ir politikų reitingų tyrimą, atliktą dienraščio „Lietuvos žinios“ užsakymu, (2005 m. gruodžio mėnesio duomenys), iš kurio matyti, kad (jeigu šiandien vyktų rinkimai į Seimą):

27,3 proc. respondentų balsuotų už Darbo partiją

22,4 proc. respondentų nebalsuotų

10,8 proc. respondentų balsuotų už Tėvynės sąjungą

9,7 proc. respondentų balsuotų už Socialdemokratų partiją

8,5 proc. respondentų neatsakė

3,6 proc. respondentų balsuotų už Naująją sąjungą

3,3 proc. respondentų balsuotų už Liberalų ir centro sąjungą bei tiek pat už Valstiečių ir

Naujosios demokratijos partijų sąjungas

2,5 proc. respondentų balsuotų už Liberalų demokratų partiją

2,0 proc. respondentų balsuotų už Lietuvos centro partiją ir t.t.

Kitos institucijos, tyrimų agentūros atsakymų bei informacijos į lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos paklausimus tyrimo metu nepateikė.

Kreipimosi tyrimo metu nustatyta, kad politinių partijų finansavimo tvarką reglamentuoja Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymas, kurio 7 straipsnyje nustatyti politinės partijos ir politinės kampanijos finansavimo šaltiniai, vienas kurių yra valstybės biudžeto dotacijos. To paties įstatymo 13 straipsnyje reglamentuojama valstybės biudžeto dotacijų dydžio apskaičiavimo, paskirstymo, mokėjimo ir naudojimo tvarka, o 3 dalyje nustatyti reikalavimai dotacijoms gauti, t.y. valstybės dotacijas turi teisę gauti politinės partijos, kurios yra gavusios ne mažiau kaip 3 procentus visų rinkėjų balsų, paduotų už politinių partijų kandidatus tuose Seimo rinkimuose, savivaldybių tarybų rinkimuose, pagal kurių rezultatus paskirstoma valstybės biudžeto dotacija ir kurioms įstatymų nustatyta tvarka nėra sustabdyta teisė gauti valstybės biudžeto dotaciją.

Taip pat padaryta išvada, kad Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta bendra nuostata, nustatanti vienodą visoms partijoms reikalavimą dotacijoms gauti – rinkimuose į Seimą turi būti gauti ne mažiau kaip 3 procentai visų rinkėjų balsų, paduotų už politinių partijų kandidatus tuose Seimo rinkimuose. Ši teisės norma yra neutrali visų politinių partijų atžvilgiu ir suteikia galimybę Lietuvos Respublikos piliečiams turėti savo politines pažiūras, nuomonę, įsitikinimus ir balsuoti rinkimuose už vieną ar kitą partiją.

Iš turimos informacijos nebuvo galimybės daryti išvados, kad asmuo balsuos tik už tą partiją, kuri neabejotinai turi sukaupusi didesnę pinigų sumą, ar kuri jau turi savo atstovus Seime, taip pat negalima buvo daryti išvados, kad asmuo nebalsuos už tam tikrą partiją vien tik todėl, nes iš anksto žino, jog ji nesurinks reikalingo balsų skaičiaus ir negaus valstybės skiriamo finansavimo. „Rait“ bei „Vilmorus“ (www.vilmorus.lt) atlikti tyrimai parodė, kad tokios partijos, kaip Liberalai demokratai ar Liberalų ir centro sąjunga, kurios šiuo metu yra atstovaujamos Seime ir yra gavusios valstybės finansavimą, nesurinktų 5 procentų rinkėjų balsų ir nepatektų į Seimą. „Vilmorus“ atliktas tyrimas parodė, kad didžiausią įtaką žmogaus apsisprendimui balsuoti už vieną ar kitą partiją turi ne partijos programa, nuostatos, bet partijos lyderis bei kitų partijos narių asmenybės. Taigi iš negausios surinktos informacijos negalima buvo daryti išvados, kad negausios, Seime neatstovaujamos partijos pasmerktos žlugti, nes šių partijų programoms bei nuostatoms pritariantys rinkėjai niekada nebalsuos ir atsisakys savo įsitikinimų, politinių pažiūrų tik todėl, kad šios partijos negaus reikalingo valstybės finansavimo ir negalės tinkamai organizuoti rinkiminės kampanijos bei atstovauti rinkėjus Seime.

Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje tiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip elgesys su asmeniu, kai dėl jo amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų taikomos prastesnės sąlygos, negu panašiomis aplinkybėmis yra, buvo ar būtų taikomos kitam

asmeniui (išskyrus įstatyme nustatytas išimtis). Taigi atsižvelgiant į Lygių galimybių įstatyme įtvirtintą tiesioginės diskriminacijos sąvoką bei įvertinus Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje nustatytus reikalavimus partijų finansavimui iš valstybės biudžeto gauti, negalima buvo daryti išvados, kad žmogaus teisės yra varžomos ar kad jam dėl atitinkamų politinių įsitikinimų taikomos prastesnės sąlygos negu kitų politinių įsitikinimų asmenims.

Atkreiptinas dėmesys, kad Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta ir netiesioginės diskriminacijos sąvoka. Netiesioginė diskriminacija apibrėžiama kaip veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų asmenims. Taigi, atsižvelgiant į netiesioginės diskriminacijos apibrėžimą, įvertinus Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą neutralią normą, nustatančią reikalavimus valstybės skiriamam finansavimui gauti, tyrimo metu buvo padaryta pakankamai pagrindo turinti išvada, kad Lietuvos Respublikos piliečiai gali nukentėti dėl savo politinių įsitikinimų, nes už jų pasirinktą partiją balsuos mažai rinkėjų ir ši partija negaus valstybės skiriamo finansavimo ir tikėtina, kad nelaimės vietų Seime. Todėl šiuo požiūriu išvelgtina netiesioginė diskriminacija dėl politinių įsitikinimų, tačiau jos negalima patvirtinti faktais ar dokumentais, ar atliktų visuomenės nuomonės tyrimų rezultatais.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 12 straipsniu ir 3 straipsnio 1 punktu, nustatančiu valstybės ir savivaldybių institucijų pareigą pagal kompetenciją užtikrinti, kad visuose jų rengiamuose ir priimamuose teisės aktuose būtų įtvirtintos lygios teisės ir galimybės neatsižvelgiant į amžių, lytinę orientaciją, negalią, rasę ar etninę priklausomybę, religiją ar įsitikinimus, n u s p r e s t a pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimo Biudžeto ir finansų komitetui, Žmogaus teisių komitetui, Lietuvos Respublikos Finansų ir Teisingumo ministerijoms apsvarstyti Politinių partijų ir politinių kampanijų finansavimo ir finansavimo kontrolės įstatymo 13 straipsnio 3 dalyje įtvirtintą nuostatą dėl partijų finansavimo iš valstybės biudžeto ir objektyviai įvertinti galimybę pakeisti ją taip, kad valstybės lėšos partijų finansavimui būtų skirstomos taip, kad visos registruotos politinės partijos gautų atitinkamą valstybės finansavimą, taip pat su tyrimo išvada supažindinti Vyriausiąją rinkimų komisiją.

2.6. DISKRIMINACIJA DĖL NEGALIOS. SKUNDŲ TYRIMAI

Per praėjusius metus, įsigaliojus naujam Lygių galimybių įstatymui, kuris įtvirtino antidiskriminacinius principus įvairiose visuomeninio gyvenimo srityse neįgaliųjų atžvilgiu, buvo tikėtasi didesnio neįgaliųjų asmenų aktyvumo ginant savo teises. Tačiau, remiantis 2005 metų statistikos duomenimis, praėjusiais metais tarnyba gavo tik 13 skundų, iš kurių tik 3 atvejais tarnyba buvo kompetentinga pareiškėjams padėti. Turint omenyje, kad Lietuvoje šiuo metu yra virš 250 000 neįgaliųjų, iš kurių tik 19 000 turi aukštąjį išsilavinimą, beveik tiek pat asmenų yra dirbantys ir darbo užmokestis yra pagrindinis pragyvenimo šaltinis, statistika šiuo atveju tikrai neatspindi realios neįgaliųjų asmenų padėties visuomenėje ir kelia daug probleminių klausimų.

Beveik visi 2005 metais gauti skundai dėl diskriminacijos negalios pagrindu, buvo prekių ir paslaugų teikimo srityje.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje buvo gautas I grupės neįgalaus asmens skundas dėl galimo Lygių galimybių įstatymo pažeidimo. Pareiškėjas dėl stuburo traumos negali valdyti kojų, dėl to naudojami invalido vežimėliu. Skunde jis teigia, jog 2001 metais ėmė lengvatinę paskolą viename šalies bankų. Imant šią paskolą bankas pareikalavo, jog paskolos gavėjas būtų apsidraudęs gyvybės draudimu. Dėl šios priežasties, 2002 metais jis vienoje draudimo įmonėje sudarė sutartį 26 metams dėl investicinio gyvybės ir kritinių ligų draudimo. Pagal šią sutartį apdraustasis kas mėnesį mokėjo 150 litų dydžio įmokas, kurios buvos kaupiamos jo specialioje sąskaitoje.

2004 metais paskolą suteikęs bankas jau nebereikalavo, kad paskolos gavėjas būtų apsidraudęs gyvybės draudimu. Dėl šios priežasties, pareiškėjas kreipėsi į apdraudusią įmonę dėl draudimo sutarties nutraukimo ir sukauptų jo sąskaitoje pinigų atsiėmimo. Nutraukus šią sutartį, buvo paaiškinta, jog dėl to kad asmuo yra I grupės invalidas, jis buvo apdraustas taikant 250 procentų rizikos galimybę ir beveik visa jo sukauptų lėšų suma (apie 3000 litų) išėikvota šios rizikos kompensavimui.

Atliekant tyrimą, draudimo įmonei buvo išsiųstas raštas, kuriame prašoma pateikti informaciją dėl pareiškėjo draudimo sąlygų paaiškinimo bei motyvavimo. Gautame atsakyme, draudimo bendrovės generalinė direktorė paaiškino, jog įvertinus pareiškėjo fizinę būklę, gyvybės draudimo sutartis buvo sudaryta su padidintu draudimo rizikos tarifu. Generalinė direktorė tai motyvavo tuo, kad žmonėms su inervacijos sutrikimais yra daug didesnė sepsinių komplikacijų tikimybė, kurios tiesiogiai gali įtakoti mirties riziką.

Dėl specialistų išvados pateikimo, raštu buvo kreiptasi į Sveikatos apsaugos ministeriją. Šiame rašte buvo prašoma pateikti informaciją, ar yra atlikta oficiali statistika ir ar yra patvirtinta oficiali metodika pagrindžianti draudimo bendrovės atstovų teiginį, jog neįgaliesiems asmenims su judėjimo

sutrikimais dėl traumos kyla didesnis gyvybės praradimo pavojus dėl sveikatos komplikacijų susijusių su jų negalia. Ministerijos sekretorius atsakė, jog Sveikatos apsaugos ministerija neturi oficialios statistikos ir nėra patvirtintos metodikos pagrindžiančios teiginį, jog neįgaliesiems asmenims kyla didesnis gyvybės praradimo pavojus dėl sveikatos komplikacijų susijusių su jų negalia.

Atlikus tyrimą, kontrolierius nustatė, jog draudimo įmonės veiksmai neįgalaus asmens atžvilgiu, nepagrįstai nepalankiomis sąlygomis apdraudžiant jo gyvybę, buvo diskriminuojantys ir pažeidė Lygių galimybių įstatymo nuostatas.

2005 metais tarnyba aktyviai dalyvavo įvairiuose projektuose, skirtuose informacijos apie galiojančius teisės aktus žmogaus teisių apsaugos srityje sklaidimo. Kartu su nevyriausybinėmis organizacijomis bei valstybės institucijomis, tarnybos atstovai važinėjo po visą Lietuvą, kur skaitė pranešimus apie naująjį Lygių galimybių įstatymą, tarnybos veiklą, atsakinėjo į klausytojų klausimus. Išvykų metu buvo apsilankyta savivaldybėse, bendruomenėse, nevyriausybinėse organizacijose ir net vaikų darželiuose visose Lietuvos apskrityse. Net ir nedideliuose šalies miesteliuose buvo sulaukta didelio žmonių susidomėjimo šia tema.

Jau antri metai tarnyba, kartu su Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“, dalyvauja tarptautiniame projekte, skirtame proto negalią turinčių asmenų teisių apsaugai darbo santykių sferoje. Projekto tikslas, Europos Tarybos direktyvos 2000/78/EB, nustatančios vienodų sąlygų taikymo užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus, sklandus įgyvendinimas Europos Sąjungos šalyse, narėse. Šio projekto partneriai yra organizacijos iš Vokietijos, Belgijos, Prancūzijos, Portugalijos, Čekijos, Jungtinės Karalystės ir kitų šalių. Projekto koordinatorius asociacija „Inclusion Europe“, kurios būstinė yra įsikūrusi Belgijos sostinėje. Projekto metu buvo parengta metodinė medžiaga, skirta neįgaliesiems asmenims, jų artimiesiems, darbdaviams bei teisininkams. 2006 metais planuojama organizuoti du seminarus Lietuvoje, kurių metu būtų panaudota projekto metodinė medžiaga. Taip pat numatyta organizuoti Europos šalių specializuotų valstybinių institucijų, ginančių proto negalią turinčių asmenų teises, atstovų suvažiavimą Lietuvoje.

2.7. DISKRIMINACIJA DĖL RASĖS IR ETNINĖS PRIKLAUSOMYBĖS. SKUNDŲ TYRIMAI

Remiantis 2001 m. gyventojų surašymo duomenimis tautinės mažumos Lietuvoje sudaro 16,5 proc. Tarp didžiųjų miestų tautine sudėtimi margiausi yra Vilnius (lietuviai sudaro 57,8 proc., lenkai - 18 proc., rusai - 14 proc., baltarusiai - 4 proc., ukrainiečiai - 1,3 proc., kitų tautybių - 1,4 proc. gyventojų) ir Klaipėda (lietuviai - 71,3 proc., rusai - 21,3 proc., baltarusiai - 1,9 proc., kitų tautybių - 1,2 proc.). Labiausiai su nepakantumu susiduria ne didžiosios, o sąlyginai mažos (2570 - 4000 asm.) romų ir žydų bendruomenės. Pagal viešosios nuomonės apklausas, romų įvaizdis visuomenėje yra pats neigiamiausias iš visų tautinių grupių. Tai, kad nenorėtų kaimynystėje gyventi su romais 1990 m. sakė 59 proc., 1999 m. – 62 proc., o 2005 m. – 77 proc. apklaustųjų. Komentarai, viešai išsakomi apie romus žiniasklaidoje, turi ypatingą reikšmę formuojantis nuostatomis, dėl kurių šiuo metu ir taip sudėtinga paskatinti pozityvius kontaktus tarp romų ir kitų visuomenės atstovų. Tai akivaizdžiai rodo gautų skundų tematika ir skaičius.

Nuo 2005 m. sausio 1 d., kuomet įsigaliojo naujasis įstatymas, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje ištirta 18 skundų, kuriuose buvo nurodoma diskriminacija dėl etninės priklausomybės. Absoliučią daugumą sudarė romų skundai – 11. Iš jų 4 dėl būsto (3 jų pakartotiniai), 3 dėl asmens dokumentų, 2 dėl darbo ir po vieną dėl Seimo kontrolieriaus sprendimo bei ikiteisminio tyrimo pareigūnų ir teismo veiklos. Kitų tautybių asmenys (7) skundėsi šiais klausimais: 2 dėl darbo, 2 dėl diskriminacijos paslaugų sferoje, 2 dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų veiksmų, po vieną dėl kalbos ir dėl nepagarbaus, įžeidžiančio elgesio. Pažymėtina, kad skundėsi daugiau vyrai, gauta ir juridinių asmenų skundų. Tai pasakytina apie Romų visuomenės centrą – 2 skundai; Lietuvos čigonų bendrija „Čigonų laužas“ ir Vilniaus miesto čigonų bendrija – po vieną skundą. Du skundus tirti persiuntė Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komitetas. Skundus rašė daugiausia vilniečiai. 2 skundai gauti iš Kauno, vienas – iš Jonavos.

Dalis šių skundų nepasitvirtino arba tyrimo eigoje paaiškėjo, kad jie pakliuvo į tą kategoriją skundų, kurių nagrinėjimas neįeina į Lygių galimybių kontrolieriaus kompetenciją. (Sutinkamai su Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 21 straipsnio 3 punktu Lygių galimybių kontrolierius privalo atsisakyti nagrinėti skundą, jeigu skunde nurodytų aplinkybių tyrimas nepriskirtas Lygių galimybių kontrolieriaus kompetencijai).

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo I.K. skundą, kuriame nurodoma, kad viena iš padedančių susirasti darbą agentūrų iš ieškančių darbo asmenų anketoje prašė nurodyti lytį, tautybę ir amžių. Pareiškėjas, pildydamas anketą susidūrė su jo manymu diskriminuojamais kai kuriais anketos klausimais, susijusiais su lytimi, amžiumi ir gimtąja kalba. Norint užsiregistruoti ieškančių darbo sektoriuje asmenys privalo užpildyti kandidato anketą. Anketoje būtina nurodyti vardą, pavardę ir gimimo datą. Jau užsiregistravus ir pasirinkus slapyvardį turi būti pateikti šie duomenys: be pavardės ir išsilavinimo – amžius, lytis ir gimtoji kalba. Tyrimo metu nustatyta, kad asmenys, norintys, kad su jo anketiniais duomenimis susipažintų potencialūs darbdaviai privalo užpildyti anketą, kurioje būtina nurodyti vardą ir pavardę bei gimimo datą. Lytį galima nurodyti pasirinktinai (pavyzdys Nr.1). Užsiregistravus reikia pateikti asmeninius duomenis, kur jau reikalaujama be įprastų duomenų (vardo, išsilavinimo ir etc.), amžių, lytį ir gimtąją kalbą (pavyzdys Nr.2).

Lietuvos Respublikos moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnyje numatyta, kad skelbimuose priimti į darbą ar mokytis draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę vienai iš lyčių, reikalauti iš darbo ieškančių asmenų informacijos apie jų šeimines padėtį, amžių (išskyrus įstatyme numatytus atvejus), privatų gyvenimą ir šeimos planus. Lygių galimybių įstatymo 10 straipsnyje numatyta, kad analogiškuose skelbimuose draudžiama nurodyti reikalavimus, suteikiančius pirmenybę tam tikro amžiaus, tam tikros lytinės orientacijos asmenims, sveikiems asmenims, tam tikros rasės ar etninės priklausomybės asmenims, asmenims, išpažįstantiems tam tikrą religiją, tam tikrų įsitikinimų asmenims. Nors anketa ir nėra skelbimas priimti į darbą, tačiau dėlto pareiškėjas, jo žodžiais tariant patiria tam tikrų nepatogumų, nes nurodydamas gimtąją kalbą rusų tikėtina, kad gaus mažiau pasiūlymų. Tas pats pasakytina apie amžių ir lytį. Tokie agentūros veiksmai galėtų būti vertinami kaip netiesioginė diskriminacija, kurią numato Moterų ir vyrų lygių galimybių 4 straipsnis ir Lygių galimybių įstatymo 4 straipsnis – veikimas ar neveikimas, teisės norma ar vertinimo kriterijus, akivaizdžiai neutrali sąlyga ar praktika, kurie formaliai yra vienodi, bet juos įgyvendinant ar pritaikant gali atsirasti, atsiranda ar galėtų atsirasti faktinis naudojimosi teisėmis apribojimas arba privilegijų, pirmenybės ar pranašumo teikimas vienai iš lyčių, tam tikro amžiaus, <...> rasės ar etninės priklausomybės asmenims.

Vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 2 dalimi ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 2 punktu nuspręsta rekomenduoti nutraukti lygias teises pažeidžiančius veiksmus, pakeisti ieškančių darbo asmenų anketos turinį.

* * *

Į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą raštu kreipėsi VšĮ „Romų visuomenės centras“ direktorė S.Novopolskaja, Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ prezidentas J. Tyčina ir Vilniaus miesto

čigonų bendrijos pirmininkas S.Visockis prašydami teisiškai įvertinti 2004 m. gruodžio 2 bei 3 d. romams priklausančių gyvenamųjų namų bei kitų pastatų (statinių) nugriovimo faktą. Tarnyboje buvo pradėtas šio skundo tyrimas dėl galimos diskriminacijos dėl tautybės.

Kadangi Lygių galimybių įstatymas įsigaliojo 2005 m. sausio 1 d., todėl tyrimas dėl šio skundo pradėtas 2005 m. sausio 2 d.

Nagrinėjant šį skundą buvo išsiųsti paklausimai į Vilniaus miesto savivaldybę, Vilniaus apskrities viršininko administraciją, Vilniaus miesto vyriausiąją policijos komisariatą, Tautinių mažumų ir išeivijos departamentą prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Žmogaus teisių stebėjimo institutą, Lietuvos žmogaus teisių asociaciją ir Socialinių tyrimų instituto direktorių prof. A.V. Matulionį, (kuris atstovauja Lietuvą Europos Tarybos ECRI komisijoje), kuriuose prašyta pareikšti nuomonę dėl Vilniaus Kirtimų taboro gyventojams priklausančių gyvenamųjų namų ir kitų statinių griovimo, dėl Vilniaus miesto savivaldybės pareigūnų veiksmų sprendžiant opias šios gyvenvietės socialines problemas. Atskirai prašyta pareikšti nuomonę dėl policijos pareigūnų veiksmų teisėtumo ir ar visa tai prisideda prie tautinių santykių darnos valstybėje užtikrinimo.

Vilniaus miesto savivaldybės mero pavaduotojas G. Paviržis nurodė, kad <...> „Vilniaus miesto Kirtimų gyvenvietėje romams priklausantys statiniai pastatyti savavališkai, todėl yra nelegalios statybos, UAB „Grinda“ išmontavo tik savavališkus negyvenamuosius statinius“. Bendraujant su romų tautybės asmenimis bei peržiūrint režisieriaus S.Beržinio filmuotą medžiagą matyti, kad iš griaunamų statinių buvo nešami būtiniausi namų apyvokos daiktai, kas leidžia teigti, jog buvo griaunami ir gyvenamieji statiniai. Kartu pažymėtina, kad vadovaujantis Lietuvos Respublikos statybos įstatymo nuostatomis savavališkos statybos padariniai neklasifikuojami pagal jų gyvenamąją ar negyvenamąją paskirtį, tad vertinant patį romams priklausančių statinių griovimo faktą statinių paskirtis neturi teisinės reikšmės. Šioje situacijoje pagrindinis akcentas yra tai, kad savavališki statybos padariniai – neteisėti statiniai, kartu yra ir romų nuosavybė. Nuosavybės teisė yra prigimtinė žmogaus teisė ir ją riboti galima tik įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka.

Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viršininko E. Kaliačiaus teigimu <...> „išmontuojant tabore negyvenamuosius statinius policijos pareigūnų veiksmuose nebuvo nustatyta nusikalstamos veikos ar savavaldžiavimo požymių“.

Vilniaus apskrities viršininko administracijos teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamento direktorius A.Kuisys informavo, kad <...> „pastatų griovimą Kirtimų taboro teritorijoje, pažeisdama statybos techninį reglamentą STR 1.09.06:2002 „Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas“, savo iniciatyva vykdė Vilniaus miesto savivaldybės administracija.“ Minėtame rašte taip pat buvo informuojama, kad 2004 metais Vilniaus apskrityje teismo sprendimu nugriautų statinių nebuvo.

Papildomai užklausus Vilniaus miesto savivaldybės merą dėl Kirtimų taboro gyventojų įrašymo į sąrašus socialinio būsto nuomai, A. Zuokas paaiškino, kad <...> „remiantis 2005 m. sausio 14 d. Vilniaus miesto savivaldybės administracijos direktoriaus įsakymu Nr.30-45 patvirtintuose sąrašuose socialinio būsto nuomai įrašytos 23 šeimos (asmenys), gyvenamąją vietą deklaravusios Kirtimų tabore. Kitų 8 šeimų prašymai užregistruoti vėliau, todėl jie bus įrašyti į sąrašus socialinio būsto nuomai 2006 metais”.

Socialinis būstas 2005 metais išnuomotas vienai šeimai, deklaravusiai gyvenamą vietą Kirtimų tabore. Visi statiniai šiame tabore yra savavališkos statybos ir savivaldybė spęsti jų teisinės registracijos klausimo neketina.

Šis atvejis buvo plačiai aprašytas spaudoje, rodomas informacinėse televizijos laidose. Žmogaus teisių stebėjimo instituto direktorius H.Mickevičiaus nuomone, <...> „vykę Kirtimų taboro gyventojų gyvenamųjų namų ir kitų statinių griovimo atvejai pažeidžia žmogaus teisę į adekvatų būstą, teisę į privataus gyvenimo gerbimą, teisę į nuosavybės apsaugą. Toks socialiai nejautrus valdžios institucijų elgesys neprisideda prie romų integracijos, o eskaluoja neigiamus stereotipus ir prisideda prie tolesnės romų atskirties”.

Tyrimo metu nustatyta, kad Vilniaus apskrities viršininko administracijos Teritorijų planavimo ir statybos valstybinės priežiūros departamentas ir Vilniaus miesto savivaldybės administracija, vykdydami savavališkai pastatytų statinių griovimo darbus, neatsižvelgė į Lietuvos Respublikos statybos įstatymo 28 straipsnio, Lietuvos Respublikos aplinkos ministro 2002 m. balandžio 30 d. įsakymu Nr.216 patvirtinto statybos techninio reglamento STR 1.09.06:2002 „Statybos sustabdymas. Savavališkos statybos padarinių šalinimas” 12.1., 12.3. papunkčių, 16 ir 17 punktų reikalavimus bei 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyvą 2000/43/EB, įgyvendinančią vienodų sąlygų taikymo principą asmenims nepaisant jų rasės arba etninės priklausomybės, buvo pažeistos nugriautų pastatų naudotojų teisės ir teisėti interesai. Ši Vilniaus miesto savivaldybės administracijos namų griovimo akcija sukėlė neigiamą rezonansą tiek Lietuvoje, tiek ir užsienyje. Dabartiniu metu rengiama Europos komisijos prieš rasizmą ir netoleranciją trečioji ataskaita apie Lietuvą, romų situacijos įvertinimas neprisidės prie teigiamo Lietuvos įvaizdžio formavimo. Akivaizdu, kad minėti savivaldybės pareigūnų veiksmai didina romų socialinę atskirtį, neskatina jų integracijos į visuomenę, o, atvirkščiai, sustiprina neigiamą jų įvaizdį.

Vilniaus apskrityje 2004 metais užfiksuota 191 savavališka statyba, pateikti 3 ieškiniai teismui dėl įpareigojimų statytojui nugriauti statinius vykdymo, teismo sprendimu nugriautų statinių nebuvo. Tuo tarpu Vilniaus miesto savivaldybės administracija savavališkai pastatytų statinių Vilniaus mieste negriovė, o statinių demontavimas buvo taikytas tik romams priklausančių statinių atžvilgiu nesant teismo sprendimo, savivaldybės iniciatyva ir lėšomis, nors pagal Lietuvos Respublikos statybos įstatymo

27 straipsnio 3 dalies nuostatas, visų statinių valstybinę priežiūrą atlieka apskrities viršininko administracija.

Taigi, Vilniaus miesto savivaldybės administracija savo lėšomis ir iniciatyva griaudama romams priklausančius pastatus pažeidė Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 dalies reikalavimus, vadovaudamasi Lygių galimybių įstatymo 13 straipsnio 2 dalimi ir Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 2 ir 6 punktais, nuspręsta: įspėti Vilniaus miesto merą už Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 1 dalies reikalavimų pažeidimą; Lygių galimybių įstatymo 3 straipsnio 2 dalies pagrindu prašyti Lietuvos Respublikos Vyriausybę sudaryti tarpžinybinę darbo grupę naujos Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programos parengimui, kuri atitiktų Europos Komisijos prieš rasizmą ir netoleranciją bei Europos Tarybos Patariamojo komiteto reikalavimus, joje būtų numatytos priemonės teisinei Kirtimuose esančių pastatų registracijai atlikti bei susikaupusių socialinių problemų sprendimui.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje 2005 m. birželio 14 d. užregistruotas viešosios įstaigos Romų visuomeninis centras prašymas Nr.(05)-SN-89, kuriame nurodoma, kad Vilniaus miesto savivaldybės administracija nuo 2004 m. gruodžio 2-3d., griaudama romams priklausančius namus, pradėjo ir vykdo diskriminacinę politiką romų bendruomenės atžvilgiu. Tokio paties turinio prašymas registruotas tarnyboje 2005 m. birželio 27 d. Nr.(05)-SN-94, kuriame nurodomas ta pati apskundžiama institucija – Vilniaus miesto savivaldybės administracija, tik prašoma taikyti Europos Sąjungos Tarybos direktyvos, įgyvendinant vienodų sąlygų taikymo principą asmenims, nepaisant jų rasės arba etninės priklausomybės 2000/43/EB 15 straipsnyje nustatytą veiksmingą, proporcingą ir atgrasančią sankciją atsakovo atžvilgiu ir prašoma pasiūlyti Lietuvos Respublikos Seimui perkelti visas minėtos direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę. Analogiškas prašymas buvo 2005 m. birželio 27 d. registruotas tarnyboje Nr.(05)-SN-95. Pastarajame prašymas grindžiamas Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 22 straipsnio ir jau minėtos Direktyvos nuostatomis. Atsižvelgiant į tai, kad visuose prašymuose nurodoma viena apskundžiama institucija – Vilniaus miesto savivaldybės administracija, kuri neteisėtai ir nepagrįstai atsisakė teikti viešąją paslaugą, visi trys prašymai 2005 m. rugpjūčio 5 d. Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimu sujungti į vieną. Pareiškėja savo skunde nurodė, kad Vilniaus miesto savivaldybei buvo pateiktas prašymas paaiškinti dėl 2004 m. gruodžio 8 d. Lietuvos radijo laidoje „Romų griovimas – kova su narkomanija, ar su žmonėmis“ Vilniaus miesto savivaldybės Tvarkos palaikymo ir priežiūros skyriaus vedėjo pasakytų žodžių „Tos priemonės, kurios pradėtos čigonų tabore skirtos tam, kad būtų sustabdyta narkomanijos industrija, jos yra tęsiamos. Nebijau to žodžio –

narkomanijos industrija“ ir tas pats savivaldybės atstovas 2005 m. kovo 31 d. per LNK žinių laidą padarė tokį pranešimą: „Tas burbulas, grasinimas, ta reklaminė kampanija, jeigu ją taip galima pavadinti, subliūško kaip muilo burbulas, todėl, kad nėra pagrindo, nėra pagrindo. Savivaldybė iš tikrųjų atliko viską teisėtai ir nėra čia pagrindo nusikalstamai veikai įžvelgti, kaip to nepasakyčiau apie romų veiklą, nei kažkokiems tai civiliniams ieškiniams“.

Tyrimo metu su paklausimais kreiptasi į Vilniaus miesto savivaldybės administraciją, Lietuvos žmogaus teisių centrą, Socialinių tyrimų institutą, Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją, informuotas apie problemos esmę Lietuvos Respublikos Seimo Žmogaus teisių komitetas. Buvo gautas LNK žinių įrašas.

Socialinių tyrimų instituto direktorius prof. habil. dr. Arvydas V. Matulionis nurodė, kad viešojo administravimo subjektai, tokie kaip savivaldybės, turėtų skirti pakankamai dėmesio gyventojams (šiuo atveju romų tautybės asmenims), siekiantiems užmegzti kontaktus su viešojo administravimo institucijomis. <...> <...> Viešai išsakomi vertinimai turi būti pagrįsti, išsakomi netaikant apibendrinimų visai romų tautinei grupei arba visiems romų gyvenvietės Kirtimuose gyventojams. Jei romams arba kuriai nors daliai visuomenės viešai išsakytos informacijos nepakanka arba ji neaiški, viešojo administravimo institucijos turėtų suteikti papildomą, paaiškinančią informaciją arba aiškiai išdėstyti savo poziciją reikiamu klausimu (skundo autoriai kreipiasi būtent dėl to, kad būtų paaiškinti savivaldybės atstovo viešai išsakyti komentarai.)

Lietuvos žmogaus centro direktorė Edita Žiobienė informavo, kad romų visuomenės centras kaip ir bet kuris kitas subjektas turi teisę gauti iš valstybės ir savivaldybių institucijų viešąją informaciją apie jų veiklą, oficialius dokumentus, taip pat informaciją, kurią minėtos įstaigos turi apie jį patį. <...> Iš S. Novopolskajos rašto galima suprasti, kad Romų visuomenės centras kreipėsi į Vilniaus miesto savivaldybę, kad ši pateiktų išsamų savivaldybės tarnautojo, atsakingo už tvarkos palaikymą ir priežiūrą, pasisakymų televizijos bei radijo laidose komentarą. Galima tik stebėtis Vilniaus miesto savivaldybės pateiktu atsakymu, kad ji neturinti vaizdo ir garso įrašų. <...> Vilniaus miesto savivaldybė turėtų susirūpinti ir užtikrinti, kad jos tarnautojai ne tik skelbtų informaciją, bet ir nuomonę etiškai, gerbdami tokias konstitucines vertybes kaip nekaltumo prezumpcija, asmenų lygiateisiškumas ir t. t.

Į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kreipimąsi dėl Europos Sąjungos direktyvų 2000/43/EB ir 2000/78/EB nuostatų galutinio perkėlimo į nacionalinius teisės aktus Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija atsakė, kad yra rengiamas Lygių galimybių bei kitų susijusių teisės aktų pakeitimo ir papildymo projektų paketas, kuriuo numatoma perkelti trūkstamas minėtų direktyvų nuostatas.

Siekdama efektyvesnio prašymuose išdėstytų problemų supratimo ir norėdama ilgai užsitęsusio prašymo tyrimo paspartinimo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizavo pasitarimą, kuriame dalyvavo Vilniaus miesto meras, Vilniaus miesto savivaldybės administracijos viešosios tvarkos ir bendrųjų reikalų departamento direktorius. Pasitarimo metu buvo konstatuota, kad galima būtų daryti išvadą, kad viešai išsakyti atsakingo savivaldybės pareigūno komentarai buvo įžeidžiantys romų tautybės asmenis. Tačiau, atsižvelgdama į tai, kad posėdžio metu Vilniaus miesto meras ir Vilniaus miesto savivaldybės administracijos viešosios tvarkos ir bendrųjų reikalų departamento direktorius atsiprašė Romų visuomenės centro direktorės ir Lietuvos čigonų bendrijos „Čigonų laužas“ prezidento bei įvertinus tai, kad Vilniaus miesto meras įsipareigojo rengti diskusijas, pokalbius su Vilniaus miesto savivaldybės administracijos darbuotojais ir jų metu diegti tolerancijos kitų tautų atstovams nuostatas, nuspręsta nutraukti prašymo tyrimą remiantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 5 punkta, kai pareiškėjas ir pažeidėjas susitaiko.

* * *

Į Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą raštu kreipėsi V. S., kuri dirbo uždarojoje akcinėje bendrovėje valytoja ir patyrė diskriminavimą dėl etninės priklausomybės, nes ji yra romų tautybės. Kaip nurodoma skunde, V. S. įsidarbino valytoja, tačiau jai, kaip romei buvo mokamas mažesnis atlyginimas, nei buvo nustatytas darbo sutartyje, o pareiškus pretenzijas, kad jai mokamas per mažas atlyginimas, darbdavys pasakė, kad kaip „čigonei“ atlyginimas nėra mažas. Skunde taip pat buvo nurodyta, kad V.S. buvo verčiama po ligos rašyti prašymą išeiti iš darbo savo noru, priešingu atveju ji bus atleista už pravaikštą. Parašius prašymą išeiti iš darbo savo noru, darbdavys su ja neatsiskaitė, dalį darbo užmokesčio jis pasiliko sau kaip kompensaciją už nepadarytą įrašą darbo knygelėje.

Tyrimo metu nustatyta, kad V. S. dirbo pagal terminuotą darbo sutartį ir buvo atleista iš darbo pagal Lietuvos Respublikos darbo kodekso 126 str. 1 d. (suėjus terminui) nuo 2005 m. rugpjūčio 16 d., išmokant išeitinę kompensaciją už nepanaudotas atostogas (uždarosios akcinės bendrovės direktoriaus 2005 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr.05/206). Pagal darbo sutartį ir pateiktus darbo užmokesčio atsiskaitymo lapelius matyti, kad pareiškėjai buvo mokamas minimalus darbo užmokestis. Tai patvirtina ir Forma 2a-SD, pateikta Valstybinio socialinio draudimo fondo Vilniaus miesto skyriui. Direktoriaus rašytame Vilniaus darbo biržai 2005 m. rugsėjo 6 d. rašte Nr. 943 nurodoma, kad V. S. dirbo sanatorijoje pagal Užimtumo fondo remiamų darbų vykdymo ir finansavimo sutartį Nr. RD-323, tame pačiame rašte nurodoma, kad ji nuolat darė pravaikštas, savavališkai išeidavo iš darbo arba visai neateidavo ir buvo atleista iš darbo suėjus terminui tik įvertinus tą aplinkybę, kad tai jaunas žmogus. Tačiau pildytame tabelyje fiksuota tik viena V. S. padaryta pravaikšta. Savo paaiškinime darbdavys nurodo, kad pareiškėja

neatsiėmė jai priklausančios darbo užmokesčio dalies. Tačiau iš tyrimo metu surinktos medžiagos matyti, kad tik po to, kai Lygių galimybių kontrolierius kreipėsi į bendrovę paaiškinimo (2005 m. lapkričio 4 d. raštas Nr.(05-SN-121)-S-630), t.y. lapkričio 9 d. buvo raštu informuota V.S. apie jai priklausančią darbo užmokestį už rugpjūčio mėnesį. Gavusi paraginimą, pastaroji atvyko ir pasiėmė jai priklausančią darbo užmokesčio likutį. Uždarosios akcinės bendrovės direktorius apie tai, kad V.S. buvo atleista iš darbo informavo Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos Vilniaus miesto skyrių tik 2005 m. lapkričio 8 d., tai yra skundo tyrimo metu. Pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 5 d. nutarimu Nr. 782 patvirtintų apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu įskaitos taisyklių 14 punktu darbdavys, atleidęs apdraustąjį iš darbo, per 3 dienas po atleidimo iš darbo privalo apie tai pranešti Fondo valdybos teritoriniam skyriui (pranešimo formą ir pateikimo tvarką nustato Fondo valdyba), nuroydamas apdraustojo vardą ir pavardę, asmens kodą, draudimo pažymėjimo numerį (asmens socialinio draudimo numerį), atleidimo iš darbo datą, iki atleidimo dienos gautą darbo užmokestį, nuo kurio apskaičiuotos ir sumokėtos valstybinio socialinio draudimo įmokos (toliau vadinama – draudžiamosios pajamos), valstybinio socialinio draudimo įmokų sumas (Žin., 1995, Nr. 75-2724).

Pažymėtina, kad remiantis Lietuvos Respublikos Darbo kodekso 141 straipsnio 1 dalimi darbdavys privalo visiškai atsiskaityti su atleidžiamu iš darbo darbuotoju jo atleidimo dieną, to paties straipsnio 2 dalis numato, kad darbdavys atsiskaitymo su darbuotoju dieną privalo išmokėti visas jam priklausančias pinigų sumas, nustatyta tvarka užpildyti darbuotojo valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą ir darbuotojo darbo sutartį. Kaip matyti iš surinktos medžiagos, su pareiškėja buvo atsiskaityta tik po 2005 m. lapkričio 9 d., o iš darbo V. S. buvo atleista 2005 m. rugpjūčio 16 d.

Tiriant šį skundą buvo nustatyta, kad trūksta duomenų, kad V.S. buvo diskriminuojama dėl savo etninės priklausomybės, tačiau akivaizdu, kad buvo pažeisti teisės aktai, reglamentuojantys darbo santykius, todėl vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 5 dalimi nuspręsta nutraukti tyrimą, nes trūksta objektyvių duomenų diskriminacijos dėl etninės priklausomybės faktui įrodyti, tačiau buvo nutarta informuoti Valstybinio socialinio draudimo fondo Vilniaus miesto skyrių apie tai, kad darbdavys galimai pažeidė Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 5 d. nutarimu Nr. 782 patvirtintas apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu įskaitos taisyklėse nustatytą informavimo tvarką, remiantis Susitarimo dėl bendradarbiavimo vykdant teisės aktų kontrolę 3 punkto 1 dalimi informuoti Lietuvos Respublikos valstybinę darbo inspekciją apie galimus darbo įstatymų pažeidimus įmonėje ryšium su to, kad su pareiškėja nebuvo laiku atsiskaityta, pasiūlyta jai kreiptis į teismą dėl įstatymo nustatyto dydžio delspinigių sumokėjimo už laiku neišmokėtą darbo užmokestį atleidimo iš darbo dieną.

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje užregistruotas A. M. skundas, kuriame nurodoma, kad 2004 m. spalio 25 d. pareiškėjas buvo registruotu paštu pateikęs prašymą Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos prašydamas išduoti asmens tapatumo kortelę, tačiau gavo atsakymą, kad privalo atvykti į departamentą asmeniškai, tačiau kelis kartus atvykus į departamentą nustatytos formos blanko prašymui užpildyti negavo. Tokio paties turinio prašymas registruotas tarnyboje Nr.(05)-SN-106, kuriame nurodoma kita apskundžiama institucija – Vilniaus miesto VPK 1 policijos komisariato viešosios policijos pasų poskyris. Šiame skunde taip pat nurodoma, kad minėto pasų poskyrio darbuotojos atsisakė pareiškėją aptarnauti, neišdavė prašymo „Išduoti (pakeisti) asmens tapatybės kortelę“ blanko, atsisakė priimti jau užpildytą blanką. Analogiško turinio skundo tyrimas, kur buvo skundžiama Vilniaus miesto savivaldybės administracija jau ištirtas – pažyma byloje Nr.(05)-SN-86.

Atsižvelgiant į tai, kad abejuose prašymuose nurodoma ta pati problema tik skundžiamos skirtingos institucijos – Migracijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Vilniaus miesto VPK 1 policijos komisariato viešosios policijos pasų poskyris, abu skundai Lygių galimybių kontrolieriaus sprendimu sujungti į vieną.

Tyrimo metu nustatyta, kad 2005 m. birželio 2 d. Vilniaus apygardos teismas priėmė nutartį dėl A.M. gimimo įregistravimo atkurtųjų gimimo įrašų registravimo knygoje, įrašant, kad A. M. yra rastas, jo tėvai nežinomi. Šioje byloje suinteresuotaisiais asmenimis dalyvavo bei palaikė A.M. prašymą Migracijos departamento ir IPK pasų poskyrio atstovai. Vilniaus miesto Civilinės metrikacijos skyrius, gavęs Vilniaus apygardos teismo nutartį, 2005 m. birželio 14 d. įregistravo A.M. gimimą, sudarydamas gimimo įrašą ir jo pagrindu išdavė gimimo liudijimą.

Pareiškėjui teko keletą kartų kreiptis į įvairias institucijas tuo pačiu klausimu. Padėtį komplikavo tai, kad jis yra beraštis ir jam buvo labai sunku atlikti atitinkamas pareigūnų reikalaujamas procedūras. A.M. byla dėl gimimo fakto nustatymo vyko dvejus metus. Pareiškėjas, neturėdamas tapatybę patvirtinančių dokumentų, niekur negalėjo kreiptis. Jam ne kartą buvo paaiškinta teisė gauti valstybės garantuojamą teisinę pagalbą, tačiau neatsižvelgta į tai, kad siekiant įgyvendinti šią teisę būtina pateikti įstatymo nustatytus dokumentus, kurių pareiškėjas neturėjo. Kaip informavo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybą Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos migracijos skyrius A.M. buvo išaiškinta leidimo nuolat gyventi Lietuvos Respublikoje gavimo tvarka, tačiau pareiškėjas, nors ir jau turi gimimo liudijimą, jo migracijos skyriui nepateikė.

Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl užsieniečių teisinės padėties“ įgyvendinimo įstatymo (Žin., 2004, Nr.73-2540) 2 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad užsieniečiai, kurie gyveno Lietuvos Respublikoje iki 1993 m. liepos 1 d. ir šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikoje, tačiau duomenys apie jų gyvenamą vietą Lietuvos Respublikoje nėra įrašyti gyvenamosios vietos apskaitos dokumentuose, privalo teismo tvarka nustatyti juridinį faktą, kad gyveno Lietuvos Respublikoje iki nurodyto laikotarpio ir kad šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje. Teisme užsienietis privalo įrodyti, kad jis turi teisėtą pragyvenimo šaltinį Lietuvos Respublikoje, moka pajamų ir kitus Lietuvos Respublikos įstatymų bei kitų teisės aktų nustatytus mokesčius ar įmokas ir turi gyvenamąją patalpą Lietuvos Respublikoje. Tik nustačius juridinę reikšmę turintį faktą, kad iki 1993 m. liepos 1 d. asmuo gyveno ir šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikoje, su šiuo teismo sprendimu asmenys gali kreiptis į Vilniaus m. VPK VP migracijos skyrių dėl leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje išdavimo ir pateikti reikalaujamus dokumentus.

Siekdama efektyvesnio visų suinteresuotų asmenų supratimo ir norėdama šios per ilgai užsitęsios problemos sprendimo paspartinimo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba organizavo pasitarimą, kuriame dalyvavo: kontrolierius, Migracijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos Pilietybės reikalų ir užsieniečių reikalų ir teisės ir tarptautinių ryšių skyriaus atstovai, Vilniaus miesto VPK 1 PK VP pasų poskyrio atstovė, pareiškėjo advokatas, pareiškėjas. Pasitarimo metu buvo apsvaistyti abu A.M. skundai ir aptarta galimybė gauti pareiškėjui leidimą nuolatinei gyventi Lietuvoje. Atsižvelgus į tai, kad A.M. ir jo atstovas advokatas tvirtino, kad kreipiantis tiek į Migracijos departamentą, tiek į Vilniaus m. VPK 1 PK VP pasų poskyrį juos atsisakė aptarnauti ir nedavė užpildyti nustatytos formos prašymo „Išduoti (pakeisti) asmens tapatybės kortelę“, paaiškinta pareiškėjui tokios formos prašymo pildymo tikslingumas, rekomenduoti pareiškėjui A. M. šiuo metu tvarkyti dokumentus leidimui nuolat gyventi Lietuvoje gauti, tuo tikslu kreiptis į teismą dėl juridinės reikšmės fakto nustatymo, kad jis nuolat gyveno Lietuvoje. Migracijos departamento pareigūnai įsipareigojo suteikti išsamią teisinę pagalbą, susijusią su dokumentų, reikalingų leidimui nuolat gyventi Lietuvoje gauti. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, bendradarbiaudama su Migracijos departamentu įsipareigojo parengti Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo 11 ir 12 straipsnio pataisas ir pateikti jas Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komitetui.

2001 m. gyventojų surašymo duomenimis, neraštingumo lygis tarp romų tautybės asmenų yra didžiausias iš visų tautinių grupių (tūkstančiui dešimties metų ir vyresnių gyventojų tenka 31 neraštingas) ir 10 kartų viršija šalies vidurkį. Taip pat pažymėtinas santykinai žemiausias šios tautinės grupės išsilavinimo lygis, 38 proc. romų nurodė nemokantys lietuviškai (Lietuva stojant į Europos Sąjungą: ekonominė, sociologinė ir demografinė padėties analizė. 2004. Vilnius: Socialinių tyrimų institutas. P. 126.).

Šie faktai apsunkina romų galimybes ieškoti jiems reikalingos informacijos, kreiptis į oficialias institucijas (ypač raštu) bei viešai išsakyti savo nuomonę bei poziciją klausimais, susijusiais su jų bendruomene ar atskirais jos nariais.

Dėl to viešojo administravimo subjektai, turėtų skirti pakankamai dėmesio, kad formalūs užklausimų trūkumai netaptų kliūtimi gyventojams (šiuo atveju - romų tautybės asmenims) siekiant užmegzti kontaktus su viešojo administravimo institucijomis. Priešingai, viešojo administravimo institucijų darbuotojai turėtų ne tik pateikti prašomą informaciją, bet ir paaiškinti, kaip pateikti užklausimus reikiama forma tais atvejais, kai gyventojai kreipiasi ieškodami jiems reikalingos informacijos.

Pažymėtina, kad dalis kaltės dėl to, kad Lietuvoje liko neraštingais tam tikra visuomenės dalis tenka valstybės institucijoms, nes Konstitucijoje įtvirtinta pareiga mokytis yra tiek asmens, tiek valstybės pareiga. Valstybės institucijos privalo identifikuoti asmenis kurie dėl vienu ar kitu priežasčių nesimoko ir sudaryti visas sąlygas, kad jie galėtų mokytis. Tokie asmenys gali natūralizacijos būdu įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, bet dėl savo neraštingumo neturi galimybės įgyvendinti Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 12 straipsnio 1 dalies 1, 4 ir 5 punktų reikalavimų. Todėl šiuo metu minėtos Pilietybės įstatymo nuostatos iš esmės prieštarauja bendrajam teisės principui *lex non cogit ad impossibilia*, t. y. įstatymas nereikalauja to, kas neįmanoma (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. sausio 24 d. išvada „Dėl Europos Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 4, 5, 9, 14 straipsnių ir jos Ketvirtojo protokolo 2 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“). Vargu ar galima tikėtis, kad asmuo kuris 30 – 40 metų buvo visiškai neraštingas kada nors sugebės įvykdyti šiuos įstatymu nustatytus reikalavimus.

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 11 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje rastas vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, laikomas gimusiu Lietuvos Respublikos teritorijoje ir yra Lietuvos Respublikos pilietis. Tuo tarpu jei toks asmuo sulaukia pilnametystės, jam ši įstatymo nuostata netaikoma. Tokios nuostatos iš esmės prieštarauja asmens, kuris radimo Lietuvos Respublikos teritorijoje metu buvo vaikas, teisėtiems lūkesčiams. Kaip taisyklė toks asmuo, dėl savo neraštingumo kažkada nepateikė atitinkamo prašymo jį pripažinti Lietuvos Respublikos piliečiu, dėl ko dabar neturi Lietuvos Respublikos pilietybės.

Vadovaujantis Lygių galimybių įstatymo 14 straipsniu, nustatančiu įstatymo įsigaliojimo datą nuo 2005 m. sausio 1 d. bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 2 punktu, nuspręsta: rekomenduoti Migracijos departamentui prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos ir Vilniaus miesto VPK 1 policijos komisariato viešosios policijos pasų poskyriui suteikti pareiškėjui išsamią teisinę informaciją apie galimybes gauti Lietuvos Respublikos pilietybę ir su tuo susijusias procedūras; rekomenduoti pareiškėjui kreiptis į teismą dėl nustatymo juridinę reikšmę turintį faktą, kad iki 1993 m.

liepos 1 d. jis gyveno ir šiuo metu gyvena Lietuvos Respublikoje; kartu su Migracijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos parengti Pilietybės įstatymo 11 ir 12 straipsnių pakeitimų projektą ir pateikti jį Lietuvos Respublikos Seimo žmogaus teisių komitetui. Pilietybės įstatymo projektas yra parengtas ir įregistruotas Lietuvos Respublikos Seime.

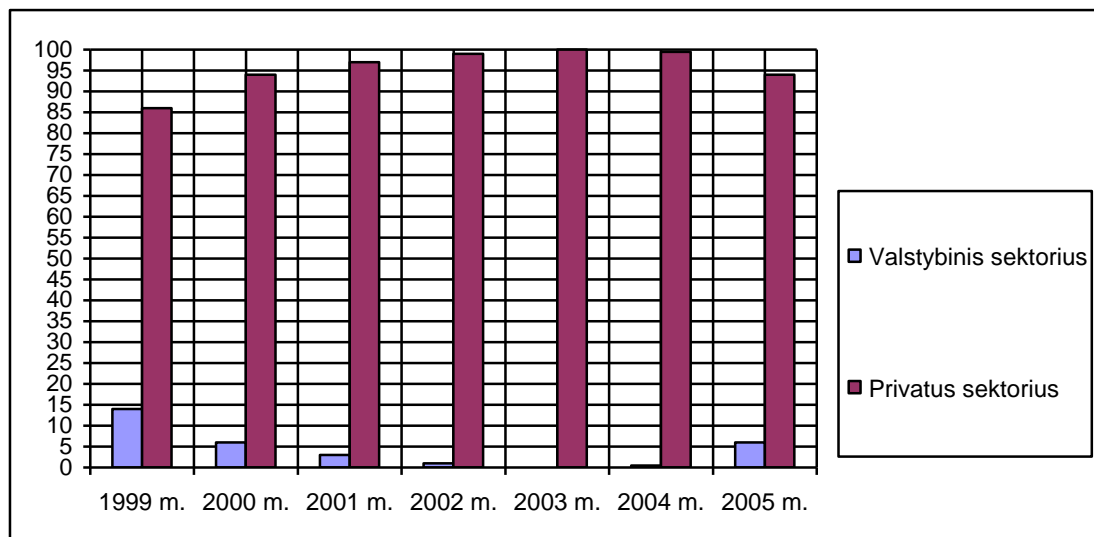
* * *

Lygių galimybių tarnyboje buvo gautas paklausimas ir prašoma išnagrinėti ar vienas iš muziejų, suteikdamas nuolaidą bilietų įsigijimui Lietuvos piliečiams, nepažeidžia ES teisės aktų ir neleistinai nediskriminuoja kitų valstybių piliečių. Tuo pagrindu buvo pradėtas tyrimas. Kadangi į šią problemą buvo atkreiptas dėmesys žymiai anksčiau, t. y. atsakyta į Lietuvos nacionalinės televizijos „Panoramos“ žurnalistų klausimus ir parodytas reportažas „Panoramoje“. Interviu metu buvo išreikšta aiški Lygių galimybių tarnybos pozicija, kad tai prieštarauja Europos Sąjungos teisei, nurodyti ir Teisingumo teismo sprendimai. Muziejaus administracija informavo tarnybą, kad nuo 2005 m. birželio 10 d. Lietuvos piliečiams nebetaiko nuolaidų muziejaus lankymo bilietų kainoms. Atsižvelgiant į tai, jog muziejaus administracijos iniciatyva nutraukti lygias teises pažeidžiantys veiksmai, tyrimas šiuo klausimu nutrauktas.

2.8. DISKRIMINACINIAI SKELBIMAI

2005 metais, vadovaudamasi Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsniu bei Lygių galimybių įstatymo 10 straipsniu, tarnyba išsiuntė nemažai paklausimų dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų darbo santykių srityje bei valstybės tarnyboje. Ankstesniais tarnybos veiklos metais didesnis dėmesys buvo kreipiamas į centrinėje spaudoje bei internete publikuojamus darbo skelbimus. Turint tikslą skatinti lygių galimybių plėtrą Lietuvos regionuose, 2005 m. didesnis dėmesys atkreiptas į regioninę spaudą. Pažymėtina, jog kaip ir visais tarnybos veiklos metais, daugiausia neatitikimų įstatymo reikalavimams šioje srityje buvo užfiksuota privačiame sektoriuje (**9 pav.**).

9 pav. Paklausimų dėl diskriminacinio pobūdžio skelbimų valstybinėms įstaigoms ir privačioms įmonėms santykio pokytis

Skelbimuose priimti į darbą darbdaviai neretai nurodydavo Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lygių galimybių įstatymo nuostatas pažeidžiančius reikalavimus dėl asmens lyties ar amžiaus. Atkreiptinas dėmesys, jog regioninėje spaudoje publikuojamuose darbo skelbimuose, kuriuose pastebėti neatitikimai įstatymams, dominavo įstatymo nuostatas pažeidžiantys reikalavimai dėl asmens lyties. Mažiau pastebėta skelbimų, diskriminuojančių asmenis dėl amžiaus. Diskriminacinio pobūdžio reikalavimų dėl asmenų lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų darbo skelbimuose, taip pat diskriminacinių nuostatų skelbimuose, kviečiančiuose mokytis, nebuvo pastebėta.

Pastebėjus darbo skelbimą, neatitinkantį Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio ar Lygių galimybių įstatymo 10 straipsnio reikalavimų, tokį skelbimą pateikusiam darbdaviui būdavo išsiunčiamas oficialus paklausimas reikalaujant paaiškinti, dėl kokių motyvų bei kuo vadovaujantis buvo paskelbtas diskriminacinių reikalavimų turintis skelbimas. Dažnai pasitaikydavo atvejai, kuomet dėl visuomenėje susiklosčiusių stereotipų tam tikrų profesijų ar pareigų atžvilgiu profesijų ar pareigų pavadinimas darbo skelbime būdavo nurodomas moteriškąja gimine, pvz. padavėja, buhalterė, siuvėja, pardavėja. Šiais atvejais darbdavys būdavo papildomai informuojamas, jog pagal Valstybinės lietuvių kalbos komisijos 1999 m. lapkričio 4 d. nutarimą Nr. 5(74) pareigų, profesijų, teisinio statuso, rangų, titulų, mokslo laipsnių ir panašūs pavadinimai apibendrintai reiškiami vyriškosios giminės daiktavardžiais.

Gavę tarnybos paklausimą, darbdaviai dažniausiai raštu nurodydavo, jog įstatymo nuostatomis neatitinkantį darbo skelbimą paskelbė ne iš piktos valios, neturėdami tikslo diskriminuoti kurią nors gyventojų grupę, už įstatymo reikalavimų neatitinkantį darbo skelbimą atsiprašydavo bei pažadėdavo daugiau nebeskelbti diskriminacinio pobūdžio skelbimų. Pakartotinai, po tarnybos kreipimosi į darbdavį, skelbtuose tų pačių įmonių darbo skelbimuose diskriminacinio pobūdžio reikalavimų neužfiksuota.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog 2005 m. padaugėjo darbdavių bei įdarbinimo agentūrų skambučių bei pasiteiravimų elektroniniu paštu tais atvejais, kai darbdavys ar įdarbinimo agentūra nebūdavo užtikrinti, ar numatomas paskelbti darbo skelbimas atitinka visus Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo bei Lygių galimybių įstatymo reikalavimus. Tarnyba darbdaviams bei įdarbinimo agentūroms suteikdavo visą informaciją apie minėtų įstatymų nuostatas.

* * *

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba gavo K.B. skundą, kuriame pareiškėjas nurodė, kad pagal skelbimą laikraštyje “Alio reklama” bei pranešimą Statistikos departamento interneto tinklapyje kreipėsi į Statistikos departamentą dėl referento darbo, tačiau pareiškėjui nebuvo suteikta galimybė pretenduoti užimti minėtas pareigas dėl jo lyties.

Pareiškėjo teigimu, jam paskambinus darbo skelbime nurodytu telefonu, atsiliepusi tarnautoja (pareiškėjo manymu, B.S., kadangi skelbimuose nurodomas jos tarnybinis telefono numeris) paklausė, ar skambinantysis moka virti kavą, o šiam atsakius teigiamai, pareiškė, jog minėtoms pareigoms labiau ieškoma moters. Pareiškėjo teigimu, vėliau minėta tarnautoja jam paskambino ir pranešė, kad kitą dieną bus rengiamas pokalbis su kandidatais, tačiau pareiškėjas į jį nebus kviečiamas dėl per trumpo laikotarpio, kurį galėtų eiti pareigas bei dėl to, jog neturi aukštojo išsilavinimo. Pareiškėjas pažymi, jog darbo skelbimuose nebuvo nurodytas aukštojo išsilavinimo kriterijus kandidatams bei teigia, jog iš tikrųjų jam nebuvo sudaryta galimybė pretenduoti užimti minėtas pareigas dėl jo lyties, ypač atsižvelgiant į tai, jog skelbimuose laikraštyje “Alio reklama” bei Statistikos departamento interneto svetainėje pareigybė buvo nurodyta moteriškąja gimine, pažeidžiant Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą.

Pagal šį skundą Statistikos departamentui buvo išsiųstas paklausimas prašant paaiškinti, dėl kokių motyvų, kuo vadovaujantis ir kieno iniciatyva K.B. nebuvo suteikta galimybė pretenduoti užimti referento pareigas dėl jo lyties, bei dėl kokių motyvų, kuo vadovaujantis ir kieno iniciatyva skelbimuose laikraštyje “Alio reklama” bei Statistikos departamento interneto tinklapyje buvo skelbiama atranka į referento pareigybę, nurodant pareigas moteriškąja gimine.

Statistikos departamentas informavo, kad už konkursų organizavimą Statistikos departamente yra atsakinga B.S. Taip pat buvo pateiktas raštiškas B.S. paaiškinimas dėl skunde minėtų aplinkybių bei informuota, jog dėl galimo tarnybinio nusižengimo Statistikos departamente B.S. atžvilgiu pradėtas tyrimas.

B.S. savo paaiškinime nurodė, jog dėl K.B. lyties ir galimybės užimti referento pareigas išankstinės nuostatos nebuvo. B.S. teigimu, K.B. kandidatūra minėtoms pareigoms nebuvo atrinkta, nes pagal referento pareigybės aprašymą pretendentes yra keliamas reikalavimas turėti ne žemesnį kaip aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, tuo tarpu K.B. gyvenimo aprašyme (pridėtas prie B.S. paaiškinimo) nurodo, jog yra įgijęs vidurinį išsilavinimą. Taip pat K.B. gyvenimo aprašyme buvo nurodyta, jog jis nusprendė metus padirbėti prieš pradėdamas studijuoti Škotijoje, tuo tarpu referento pareigybė laikinai laisva 2 – 2,5 metų.

Tačiau B.S. pripažino, jog ji yra atsakinga dėl skelbime išspausdinto pareigybės pavadinimo “referentė”.

Statistikos departamentas vėliau informavo, jog atlikus tyrimą dėl galimo B.S. tarnybinio nusižengimo pripažinta, kad valstybės tarnautoja tarnybinio nusižengimo nepadarė.

Pagal bylos medžiagą nebuvo pakankamo pagrindo B.S. veiksnius K.B. atžvilgiu laikyti diskriminacija dėl lyties, kadangi K.B. neatitiko referento pareigybės aprašyme nustatyto reikalavimo turėti ne žemesnį kaip aukštąjį neuniversitetinį išsilavinimą, be to, sprendžiant iš K.B. gyvenimo aprašymo, K.B. nebūtų galėjęs dirbti visą planuojamą laiką.

Tačiau pažymėtina, jog B.S. nesiėmė priemonių užtikrinti, jog Statistikos departamento darbo skelbimuose nebūtų suteikiama pirmenybė vienai iš lyčių, tokiu būdu pažeisdama Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnį.

Vadovaujantis Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24 straipsnio 1 dalies 6 punktu buvo nuspręsta įspėti B.S. dėl padaryto Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 8 straipsnio pažeidimo.

3. INFORMACINĖ VEIKLA

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos darbo viešumas išlieka esminiu veiklos prioritetu. Siekiama kuo plačiau ir išsamiau informuoti visuomenę apie lygias galimybes užtikrinančius įstatymus, tarnybos tikslus, priimamus sprendimus, vykdomus projektus, nagrinėjamus skundus bei kitą veiklą. Visuomenės informavimu, be kita ko, siekiama ir prevencinių tikslų, užkertančių kelią diskriminacijai.

Kalbant apie žiniasklaidos tendencijas, galima pažymėti, jog išliko ir stiprėjo dar 2004 m. pastebėtos keturios kokybiškai naujos darbo su žiniasklaida tendencijos (lygių galimybių tema jau pateikiama žinių, o ne įvairenybių plote; pastovių rubrikų atsiradimas; žiniasklaidos atstovų įsitraukimas informuojant tarnybą apie įvairius lygių galimybių pažeidimus bei didelis atotrūkis tarp centrinės ir regioninės žiniasklaidos). Taip pat galima išskirti ir 2005 m. pastebėtus pokyčius žiniasklaidoje – pirmiausiai, specializuoto apie lygių galimybių problematiką rašančio laikraščio („Kontrastai“) atsiradimą.

2005 m. buvo nagrinėta beveik pustrėčio karto daugiau skundų, nei 2004 m. Kadangi nemažai padavusių skundus žmonių sutinka paviešinti skundų detales, per ataskaitinį laikotarpį žiniasklaidoje pasirodė daugiau publikacijų apie skundus, nei ankstesniais metais. Vis daugiau pareiškėjų pageidavo bendradarbiauti su žiniasklaida, nagrinėjant potencialius lygių galimybių įstatymų pažeidimus, o tai (kaip ir gausėjantys skundai) rodo, kad visuomenė tampa sąmoningesnė bei pilietiškesnė.

Žiniasklaida savo ir tarnybos iniciatyva skelbė informaciją ne tik apie tarnybos darbą tiriant konkrečius skundus, bet ir apie įvairius švietėjiškus projektus, pasitarnavo tam, kad visuomenė kuo daugiau sužinotų apie visus Lygių galimybių bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymų pakeitimus, bei paties lygybės principo įgyvendinimo visuomenėje svarbą.

Nors lygių galimybių tematika nebėra tokia nauja, kokia buvo prieš kelerius metus, kai žiniasklaida audringai reaguodavo kone į kiekvieną pranešimą apie lygių galimybių pažeidimą, 2005 m. spauda, radijas, televizija, interneto žiniasklaida informavo apie daugelį kontrolieriaus sprendimų, atliktų tyrimų. Žiniasklaidos dėmesys lygybės problemoms vis dar yra didelis, tačiau tikėtina, kad artimiausioje ateityje atsiras naujų aktualių temų ir lygių galimybių problematika taps įprasta žinių srauto dalimi.

Tarnybos veiklos viešumą reglamentuoja Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 28 straipsnis. Jame nustatyta, kad informacija žiniasklaidai apie skundo dėl lygių teisių pažeidimo tyrimą teikiama tik pareiškėjui sutikus. Tai būtina sąlyga, kad nukentėjęs asmuo galėtų kreiptis į kontrolierių ir nebijotų, jog be jo sutikimo bus viešai paskelbta apie pareiškimo tyrimo aplinkybes. Tarnybos darbuotojai visada kreipiasi į pasiskundusį asmenį dėl sutikimo pateikti informaciją žiniasklaidai, ir per visus septynerius tarnybos gyvavimo metus nebuvo nė vieno apskūsto atvejo dėl netinkamo skundo aplinkybių paviešinimo.

Tarnyboje paskirtas už informacinį darbą atsakingas darbuotojas rengia informacinius pranešimus, pagal galimybes atlieka spaudos monitoringą, rengia visuomenės informavimo planus, kaupia spaudos straipsnių apie tarnybos veiklą archyvą, atskirų projektų rėmuose taip pat sudaromas tų projektų komunikacijos planas. Informacija apie visus svarbesnius tarnybos veiklos įvykius platinama per agentūras BNS ir ELTA, taip pat per BNS kurjerio sistemą; didelę jų dalį paskelbia spauda, radijas, televizija. Pastaruoju metu tarnyba vis dažniau prisideda ruošdama ir platindama informacinius

pranešimus ne tik apie savo, bet ir apie kitų institucijų veiklą – ypač tų, kurių veikla panaši arba su kuriomis vykdomi bendri projektai.

Toliau tobulinama tarnybos interneto svetainė neseniai atnaujintame Seimo tinklapyje <http://www.lygybe.lrs.lt/>. 2005 m. tarnyboje taip pat buvo sukurta atskira projekto „Modernūs vyrai išsiplėtusioje Europoje“ svetainė www.dadcomehome.org; ši svetainė bus ir toliau naudojama kaip šio tarptautinio projekto tęsinio sudedamoji dalis. Internete piliečiai gali rasti informaciją apie tarnybos paskirtį, tarnybos prižiūrimus Lygių galimybių bei Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymus, skundo padavimo tvarką ir kitą medžiagą.

4. MOKSLO IR STUDIJŲ INSTITUCIJŲ KONTROLĖ

Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 4 straipsnyje nustatyta švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų pareiga įgyvendinti lygias moterų ir vyrų teises. To paties straipsnio 1 dalies 1 punktas švietimo ir mokslo įstaigas įpareigoja užtikrinti moterims ir vyrams vienodas priėmimo į profesinio mokymo įstaigas, aukštesniąsias, aukštąsias mokyklas sąlygas.

Remiantis Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos nuostatų 8 straipsnio 1 punktu reglamentuojančiu teisę tikrinti, kaip lygias moterų ir vyrų galimybes įgyvendina švietimo, mokslo ir studijų institucijos bei 6 punktu, kuriame nurodyta stebėtojų teisėmis dalyvauti egzaminų ar priėmimo į švietimo įstaigas, mokslo ir studijų institucijas metu, tarnybos darbuotojai kaip ir kasmet stebėjo asmenų priėmimą į aukštąsias mokymo įstaigas, kolegijas ir aukštesniąsias mokyklas.

Visoms aukštosioms bei daugumai kolegijų, aukštesniųjų Lietuvos mokyklų buvo išsiųsti Lygių galimybių kontrolieriaus prašymai raštu suteikti platesnę informaciją apie priėmimo į šias mokymo įstaigas tvarką. Pateikiama statistinė informacija apie stojančiųjų mokyti pasiskirstymą pagal lytį.

1 lentelė. Studentų priėmimas į aukštąsias mokyklas

Eil. Nr.	Aukštosios mokyklos pavadinimas	2005 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Vilniaus Universitetas	83386	28470 34,14%	54916 65,86%	7076 8,49%	2554 36,09%	4522 63,91%
2.	Mykolo Romerio universitetas	44975	13484 29,98%	31491 70,02%	4521 10,05%	1369 30,28%	3152 69,72%

3.	Klaipėdos universitetas	26861	9970 37,12%	16891 62,88%	2055 7,65%	745 36,25%	1310 63,75%
4.	Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija	731	364 49,79%	367 50,21%	50 6,84%	45 90,00%	5 10,00%
5.	Lietuvos veterinarijos akademija	35992			326 9,06%	107 32,82%	219 67,18%
6.	Kauno technologijos universitetas	57680	31273 54,22%	26407 45,78%	5861 10,16%	3318 56,61%	2543 43,39%
7.	Kauno medicinos universitetas	5990	1090 18,20%	4900 81,80%	550 9,18%	118 21,45%	432 78,55%
8.	Vilniaus Gedimino technikos universitetas	15181	10550 69,49%	4631 30,51%	4730 31,16%	3268 69,09%	1462 30,91%
9.	Lietuvos žemės ūkio universitetas	17411	9598 55,13%	7813 44,87%	1846 11,60%	997 54,01%	849 45,99%
10.	Šiaulių universitetas				3070	1201 39,12%	1869 60,88%
11.	Lietuvos muzikos ir teatro akademija	847	365 43,09%	482 56,91%	363 42,86%	152 41,87%	211 58,13%
12.	Vytauto Didžiojo universitetas	19839	5379 27,11%	14460 72,89%	1870 9,43%	514 27,49%	1356 72,51%
13.	Vilniaus pedagoginis universitetas	45032	8350 18,54%	36682 81,46%	2847 6,32%	955 33,54%	1892 66,46%

Lyginant su 2004 m. aukštosiose mokyklose studentų skaičius padidėjo šiek tiek daugiau kaip 4 procentais. Daugiau studentų buvo priimta 8 aukštosiose mokymo įstaigose. Kaip matyti iš pateiktos 1 lentelės, kai kuriose aukštosiose mokymo įstaigose šiek tiek daugiau priimta vaikinių, o kitose merginų. Tik Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, Kauno technologijos universitetas, Vilniaus Gedimino technikos universitetas ir Lietuvos žemės ūkio universitetas studijoms priėmė daugiau vaikinių. Pažeidimų priimančias studentus į aukštąsias mokyklas nebuvo nustatyta, o tokių lyčių pasiskirstymą lemia rengiamų specialistų būsimo darbo specifika.

2 lentelė. Studentų, priimtų į kolegijas ir aukštesniąsias mokyklas, pasiskirstymas pagal lytį:

Eil. Nr.	Kolegijos, aukštesniosios mokyklos pavadinimas	2005 m.					
		Pateikta prašymų			Priimta studentų		
		Iš viso	Vyrų	Moterų	Iš viso	Vyrų	Moterų
1.	Alytaus kolegija	531	264 49,72%	267 50,28%	441 80,05%	234 53,06%	207 46,94%
2.	Utenos kolegija	2812	1378 49,00%	1434 51,00%	645 22,94%	257 39,84%	388 60,16%
3.	Kauno kolegija	4389	1565 35,66%	2824 64,34%	2836 64,62%	1015 35,79%	1821 64,21%
4.	Vilniaus kolegija	49893	19957 40,00%	29936 60,00%	2972 5,96%	1070 36,00%	1902 64,00%
5.	Vilniaus technikos kolegija	731	648 88,65%	83 11,35%	584 79,89%	513 87,84%	71 12,16%
6.	Klaipėdos verslo ir technologijų kolegija	3503	1568 44,76%	1935 55,24%	940 26,83%	550 58,51%	390 41,49%
7.	Elektrėnų energetikų mokykla	325	225 69,23%	100 30,77%	325 100%	225 69,23%	100 30,77%
8.	Vilniaus statybos ir dizaino kolegija	3057	2292 74,98%	765 25,02%	809 26,46%	599 74,04%	210 25,96%
9.	Šiaulių kolegija	1174	508 43,27%	666 56,73%	777 66,18%	367 47,23%	410 52,77%
10.	Panevėžio kolegija	850	305 35,88%	545 64,12%	717 84,35%	264 36,82%	453 63,18 %
11.	Marijampolės kolegija	876	308 35,16%	568 64,84%	717 81,85%	226 31,52%	491 68,48%
12.	Lietuvos jūreivystės kolegija	424	303 71,46 %	121 28,54%	336 79,25%	283 84,23%	53 15,77%
13.	Kauno technikos kolegija	633	604 95,42%	29 4,58%	420 66,35%	396 94,29%	24 5,71%
14.	Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos kolegija	428	312 72,90%	116 27,10%	248 57,94%	168 67,74%	80 32,26%
15.	Klaipėdos kolegija	1381	194 14,05%	1187 85,95%	462 33,45%	53 11,47%	409 88,53%

Kaip matyti iš pateiktos 2 lentelės, 7 kolegijose ir aukštesniosiose mokyklose vaikinių priimta mokytis daugiau, negu merginų. Lyginant su 2004 metais, 6 kolegijose (Kauno, Vilniaus, Vilniaus statybos ir dizaino, Panevėžio, Lietuvos jūreivystės, Kauno miškų ir aplinkos inžinerijos) mokytis priimta daugiau studentų.

Per ataskaitinį laikotarpį nebuvo gauta skundų dėl švietimo įstaigų, mokslo ir studijų institucijų moterų ir vyrų lygias galimybes pažeidžiančių veiksmų – moterims ir vyrams skirtingų reikalavimų ir sąlygų priimant mokytis ar studijuoti, vertinant žinias – nustatymo.

Priėmimo į aukštąsias, kolegijas ir aukštesniąsias mokyklas taisyklės nenumatė vieną ar kitą lytį diskriminuojančių lengvatų ir kvotų. Tačiau išlieka tradiciškai „moterišku“ ir „vyrišku“ specialybių problema. Skatinant jaunimą rinktis netradicines profesijas, būtinos tikslinės švietimo programos, visuomenės informavimo kampanijos, laikinos specialiosios švietimo, užimtumo ir politikos priemonės, skirtos moters ir vyro socialinio vaidmens stereotipams panaikinti.

5. TARNYBOS DALYVAVIMAS PROJEKTUOSE IR TARPTAUTINIS BENDRADARBIAVIMAS

ŠIAURĖS MINISTRŲ TARYBOS BIURO LIETUVOJE PARAMA STAŽUOTĖMS

Pagal „Stažuočių programą valstybės tarnautojams“, kuri remia Lietuvos valstybės tarnautojų trumpalaikes stažuotes giminingose Šiaurės šalių valstybinėse institucijose, 2005 m. balandžio mėn. tarnybos atstovai lankėsi lyčių lygybės klausimais dirbančiose įstaigose ir organizacijose Islandijoje ir Norvegijoje. Stažuotės metu didžiausias dėmesys skirtas naujiesiems Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos kompetencijos aspektams – kovai su diskriminacija dėl rasės, tautybės, etniškumo, amžiaus, negalios, seksualinės orientacijos, įsitikinimų.

Antrosios stažuotės pagal minėtą programą tikslas buvo lyčių lygybės problemų viešinimo strategijos bei visuomenės informavimas lyčių lygybės klausimais. 2005 m. spalio mėn. vykusios stažuotės metu Suomijoje ir Danijoje tarnybos atstovai lankėsi didžiausiuose šių šalių laikraščiuose, radijo ir TV stotyse, susitiko su žiniasklaidos tarybų, žurnalistų profesinių sąjungų atstovais. Užsienio partneriai informavo

apie savo darbo su žurnalistais praktiką, žiniasklaidos priežiūros sistemą, ypatingą dėmesį skirdami lygių galimybių tematikos viešinimo problemoms, taip pat etikos dalykams.

Stażuočių, rengiamų pagal „Stażuočių programą valstybės tarnautojams“ išlaidas padengė Šiaurės šalių ministrų tarybos biuras Lietuvoje.

MODERNŪS VYRAI IŠSIPLĖTUSIOJE EUROPOJE: PAŽANGIŲ LYČIŲ LYGYBĖS STRATEGIJŲ PAIEŠKA

Projekto trukmė: 2004 m. spalio mėn. – 2005 m. gruodžio mėn.

Esama situacija:

Vyrai, norintys skirti laiko vaikų priežiūrai, nuolat susiduria su kultūrinėmis kliūtimis savo socialinėje ir profesinėje aplinkoje. Vis dar yra įprasta, kad vaiko priežiūros atostogų eina mama. Todėl vyrai, laužantys šį stereotipą ir pasiliekančys namuose prižiūrėti kūdikį, tarsi meta iššūkį “geros motinos” reputacijai. Kartu jie rizikuoja prarasti savo “vyriškumą” visuomenės ir draugų akyse.

Norint skatinti lygybės principų įgyvendinimą, svarbu propaguoti modernų ir demokratišką lyčių vaidmenų supratimą. Būtina suvokti, jog abiem lytims yra priimtini tiek profesinio tobulėjimo, tiek ir rūpinimosi šeima bruožai. Svarbu išugdyti naujus vyriškumo aspektus, tokius kaip tėvystė ir rūpinimasis. Tai sumažintų viešosios ir privačios sferos atskyrimą bei vyrų ir moterų visuomeninių vaidmenų priešingumą. Kaip rodo užsienio valstybių patirtis, panašaus pobūdžio moterų ir vyrų vaidmens stereotipų išsklaidymas yra viena efektyviausių lyčių lygybės strategijų. Projekto veiklomis siekta atkreipti visuomenės dėmesį į vyrų kaip tėvų vaidmenį. Šiuolaikinėje Lietuvoje jie dažniausiai pastebimi kaip aktyvūs visuomenės veikėjai, tačiau pamirštama, jog vyrai irgi turi šeimas ir jomis pasirūpinti, joms skirti laiką nėra tik moterų užduotis.

Tikslai: paskatinti vyrus aktyviau dalyvauti šeimos gyvenime, aktyviau naudotis galimybe išeiti vaiko priežiūros atostogų, imtis stereotipiškai moteriškomis laikomų profesijų.

Priemonės:

1. Sukurta tarptautinė internetinė svetainė www.dadcomehome.org, kurioje pateikiama informacija apie projektą, vyrų vaidmens socialiniai tyrimai, statistika ir kt. informacija.
2. Atliktas kokybinis tyrimas „Vyrai ir vaiko priežiūros atostogos“, atskleidęs, vyrų, išėjusių vaiko priežiūros atostogų Danijoje, Islandijoje, Maltoje ir Lietuvoje, patirtis ir visuomenės reakcijas. Išleistas tarptautinio tyrimo rezultatus pristatantis leidinys lietuvių ir anglų kalbomis.
3. Atlikta politikų ir valstybės tarnautojų apklausa, atskleidusi, kaip politikai vertina galimą aktyvesnį tėvo vaidmens vaikų priežiūroje įteisinimą (taip pat individualios teisės į tėvystės atostogas įteisinimo galimybę Lietuvoje), priežastis, dėl kurių tėčiai nesinaudoja tėvystės atostogų teise Lietuvoje bei priemonės, kurios paskatintų vyrus aktyviau dalyvauti šeimos gyvenime ir lygiaverčiu pagrindu dalintis namų ruošos ir globos darbus su partnere.
4. Išleista tėvų nuotraukomis iliustruota knyga „Tėčiams tai patinka!“ paremta tėčių, išėjusių vaiko priežiūros atostogų, istorijomis.
5. Į lietuvių kalbą išversta ir išleista norvegų mokslininko Oystein Gullvag Holter knyga „Ar vyrai tai gali?“ („Can Man Do It?“, Nordic Council of Ministers, 2000)
6. Informacinės kampanijos metu lauko stenduose patalpinti plakatai ir per LTV transliuojama reklama „Tėvystė veža!“ informavo tėvus apie turimą teisę į vaiko priežiūros atostogas.
7. 2005 m. kovo 8-osios proga Lygių galimybių kontrolierė lankėsi Vilniaus gimdymo namuose, informuodama gimusių kūdikių tėvelius apie jų turimą teisę į vaiko priežiūros atostogas.
8. Bendradarbiaujant su Vilniaus miesto savivaldybe 2005 m. birželio 5 d. Europos aikštėje buvo surengta Tėvo dienos šventė, patraukusi daug visuomenės dėmesio.
9. Projekto metu parengta paroda „Tėčiai ir vaiko priežiūros atostogos“ buvo eksponuojama Europos aikštėje, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijoje, Švietimo ir mokslo ministerijoje, Estijos parodų rūmuose.
10. 2005 m. surengti trys seminarai įvairioms tikslinėms grupėms Lietuvoje:
  - a. 2005 m. spalio 12 d. Kaune seminaras akademinėi visuomenei „Vyrai ir tėvystė: naujos vyriškumo formos Lietuvoje“
  - b. 2005 m. spalio 24 d. Vilniuje apskritas stolas sprendimų priėmėjams ir valstybės tarnautojams „Vyrai ir vaiko priežiūros atostogos: teisės ir galimybės“
  - c. 2005 m. gruodžio 6 d. seminaras Vilniuje savivaldybių darbuotojams
11. Tarptautinėje konferencijoje „Tėvystės atostogos: ar vyrai sugebės?“, vykusioje 2005 m. lapkričio 17-18 d. Vilniuje, dalyvavo 26 šalių atstovai. Konferenciją taip pat rėmė Atviros Lietuvos fondo East-East programa.

Projektą finansavo Europos Komisija pagal *Bendrijos lyčių lygybės strategijos (Community Framework Strategy on Gender Equality) programą* ir Lietuvos Respublikos Vyriausybę. Tėvo dienos renginį rėmė Vilniaus miesto savivaldybė.

Projekto koordinatorius: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

Projekto partneriai: Lygių galimybių plėtros centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras, Danijos lyčių lygybės tyrimų centras, Islandijos lyčių lygybės centras, Maltos užimtumo ir mokymo korporacija.

LYGIŲ GALIMYBIŲ PAMOKOS VILNIAUS MIESTO VAIKŲ DARŽELIUOSE

Projekto trukmė: 2005 m.

Tikslai: didinti vaikų darželiuose auklėtojais dirbančių vyrų skaičių, pristatyti auklėtojams ir pedagogams, dirbantiems su ikimokyklinio amžiaus vaikais, lyčių lygybės principą ir šio principo įgyvendinimo svarbą ugdant vaikus

Priemonės:

1. Lyčių lygių galimybių mokymai Vilniaus vaikų darželių auklėtojams (12 seminarų dalyvavo 400 Vilniaus darželių auklėtojų ir vadovų), kuriuose pristatyta lyčių lygybės teorija, vaikų auklėjimo destereotipizavimas bei moterų ir vyrų lygių galimybių užtikrinimo Lietuvoje teisinis mechanizmas.
2. Leidinys darželių auklėtojams „Mergaitės ir berniukai viename pasaulyje“, autorė Birutė Jakubkaitė, kuriame aptariamos giliai visuomenėje įsitvirtinusios nuostatos apie lyčių vaidmenis, tėvų ir pedagogų indėlis į pilnavertės ir laisvos asmenybės ugdymą, pateikiami praktinių užsiėmimų, ugdančių pagarbą lyčių lygybei, pavyzdžiai (išleido Socialinės atsakomybės centras).

Projektą finansuoja JAV Demokratijos komisija

Projekto koordinatorius: Socialinės atsakomybės centras (koordinatorius)

Projekto partneris: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba

LIETUVOS SAVIVALDOS ĮSTAIGŲ STIPRINIMAS LYČIŲ LYGYBĖS ĮGYVENDINIMO PAGALBA

Projekto trukmė: 2005 m. kovo – gruodžio mėn.

Projekto tikslas: tęsti 2003-2005 m. tarnybos įgyvendinto projekto „Sprendimų priėmimo proceso subalansavimas lyties atžvilgiu Lietuvos savivaldybėse“ metu pradėtus darbus; paskatinti savivaldybes imtis lyčių lygybės darbo; sukurti neformalų savivaldybių darbuotojų, besidominčių lyčių lygybės klausimais, tinklą; paskatinti diskusijas moterų ir vyrų lygybės tema.

Priemonės:

1. 5 seminarų Lietuvos regionuose – Šiauliuose, Telšiuose, Ukmergėje, Alytuje ir Vilniuje – metu Švedijos ir Lietuvos ekspertai apskrities administracijų bei aplinkinių savivaldybių administracijų darbuotojams skaitė paskaitas apie lyčių lygybę, jos įgyvendinimo praktiką Švedijos bei Lietuvos savivaldybėse, taip pat konkrečias priemones lyčių lygybės darbui vietos valdžios įstaigose.

2. Išleistos lyčių lygybės principo įgyvendinimo gairės Lietuvos savivaldybėms, kurios 2005 m. kovo mėn. bus pristatytos visų savivaldybių vadovams ir išplatintos savivaldybėse. Gairės yra skirtos savivaldybių politikams, taip pat savivaldybių darbuotojams, formuojantiems personalo darbo strategijas, teikiantiems socialines ir viešąsias paslaugas, rengiantiems įvairaus pobūdžio informaciją savivaldybės gyventojams, planuojantiems savivaldybės plėtrą ir kt. Projekto metu parengtos gairės *.pdf* formatu patalpintos tarnybos svetainėje www.lygybe.lt

Projektą finansavo SIDA.

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos savivaldybių asociacija, Švedijos savivaldybių asociacija.

MODERNŪS VYRAI IŠSIPLĖTUSIOJE EUROPOJE: ŠEIMAI PALANKI DARBO APLINKA

Esama situacija

Moterų aktyvėjimas, besikeičiantis jų vaidmuo visuomenės gyvenime verčia permąstyti ir vyrų socialinius vaidmenis, aktyvinti juos kaip tėvus. Pabrėžiama, kad nauji vyrų vaidmenys yra neišvengiami, siekiant lyčių lygybės visuomenėje, tolygesnio pasidalijimo tarp vyrų ir moterų pareigomis

šeimoje ir visuomeniniame gyvenime. Gajos išlieka senos nuostatos: vyrui priskiriamas duonos pelnytojo, o moteriai – namų židinio sergėtojos vaidmuo. Tokios nuostatos vyrauja ne tik pačių vyrų, bet ir jų darbdavių tarpe: tarnybos praktikoje dažni nusiskundimai, kad darbdaviai nepalankiai žiūri į darbuotojus vyrus, kurie pareiškia pageidavimą eiti vaiko priežiūros atostogų. Vis tik lyčių stereotipai yra viena iš sunkiausiai įveikiamų kliūčių, siekiant lygybės principų įtvirtinimo Lietuvoje.

Projekto tikslai:

- paskatinti vyrus derinti profesines ir šeimos pareigas, aktyviau dalyvauti šeimos gyvenime;
- paskatinti darbdavius diegti novatoriškas darbo organizavimo formas, padedančias darbuotojams sėkmingiau derinti profesines ir šeimos pareigas, ir imtis naujų iniciatyvų kuriant produktyvesnę darbo atmosferą;
- iširti, kokie kultūriniai (vyraujantys stereotipai apie lyčių vaidmenis, tradicijos, vertybės), instituciniai ir ideologiniai faktoriai trukdo vyrams derinti pareigas darbe ir šeimoje, skiriant daugiau laiko šeimai;
- iširti, kokie politiniai, instituciniai mechanizmai galėtų sudaryti palankesnes sąlygas lyčių lygybei šeimoje;
- paskatinti vyrus imtis stereotipiškai moteriškomis laikomų profesijų;
- paskatinti vyrus pasinaudoti įstatymuose įtvirtinta teise į vaiko priežiūros atostogas;
- sukelti diskusijas visuomenėje apie vyrų vaidmenį siekiant lyčių lygybės ir akcentuoti, kad šeimos ir karjeros suderinamumo problema tiek pat aktuali vyrams, kaip ir moterims; ir tai skatina teigiamas permainas visuomenėje.

Projekto tikslinės grupės:

- *Dirbantys tėčiai* – Kokias būdais šeimą turintys vyrai derina karjerą ir darbą? Kaip jie vertina lygų pasidalijimą pareigomis šeimoje?
- *Darbdaviai* – Koks yra darbdavių požiūris į darbuotojus, turinčius šeimą? Kokių veiksmų jie turėtų imtis, kad užtikrintų darbuotojų galimybes derinti karjerą ir šeimos gyvenimą? Kokias pasekmes tokia „sveika“ darbo aplinka turėtų darbo našumui ir efektyvumui, rezultatams, darbuotojų lojalumui?
- *Profesinės sąjungos ir politikai* – Kokie sprendimai reikalingi, siekiant užtikrinti, jog socialinė sistema ir gerovės politika sudarytų galimybes asmenims derinti šeimą ir karjerą? Ar esama teisinė bazė yra pakankamai efektyviam principo įgyvendinimui?

- *Žiniasklaida* – Ar žiniasklaidoje pateikiamas dirbančių vyrų įvaizdis nėra stereotipiškas lyčių vaidmenų prasme? Ar galėtų žiniasklaidos priemonės prisidėti kuriant modernų ir patrauklų šeimą ir karjerą derinančio vyro įvaizdį, kaip naudingą tiek šeimai, tiek visuomenei apskritai?
- *Visa visuomenė* – Ar įmanoma keisti stereotipinius visuomenės požiūrius į moters ir vyro vaidmenis visuomenėje bei šeimoje, skirtingus lūkesčius ir skirtingos lyties asmenų? Kaip paskatinti aktyvesnę diskusiją šiais klausimais? Kaip keisti viešą diskursą?

Projekto veiklos

Projektu siekiama paskatinti pokyčius tiek privačioje, tiek viešojoje sferoje. Planuojamo projekto, vykdomo 2005 m. liepą – 2006 m. spalį, veikla apima:

1. **Informacinė kampanija** žiniasklaidoje (TV, radijuje, spaudoje, viešojoje erdvėje), kurios tikslas – paraginti vyrus (ir moteris) atsisakyti lyties vaidmenų stereotipų.
2. **Socialinė reklama**, kuria siekiama atkreipti visuomenės dėmesį į egzistuojančias problemas.
3. Kokybinis ir kiekybinis politinių, ideologinių, institucinių, kultūrinių, vertybinių faktorių, trukdančių vyrams efektyviau derinti karjerą ir šeimą, **tyrimas** visose šalyse partnerėse (tokie kompleksiniai tyrimai Lietuvoje dar nebuvo atliekami).
4. Išsamios **rekomendacijos**, kokių priemonių valstybė bei darbdaviai privalo imtis, siekdami užtikrinti galimybę darbuotojams (ypač vyrams) derinti karjerą ir šeimą.
5. **Seminarai** darbdaviams, politikams, profesinėms sąjungoms darbo ir šeimos suderinamumo bei lyties stereotipų klausimais.
6. **Publikacijas**: (1) tyrimo medžiaga; (2) rekomendacijos darbdaviams ir darbuotojams; (3) informacinė medžiaga; (4) knygos į lietuvių kalbą vertimas.
7. **Tarptautinę konferenciją**, kurios tikslas – geros praktikos sklaida naujojoje Europoje.
8. Projekto interneto svetainės www.dadcomehome.org palaikymas.

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba (koordinadorius), Lygių galimybių plėtros centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, Danijos lyčių lygybės tyrimų centras, Islandijos lyčių lygybės centras, Italijos Ekonominių ir socialinių tyrimų institutas.

Projektą finansuoja Europos Komisija pagal *Bendrijos lyčių lygybės strategijos (Community Framework Strategy on Gender Equality) programą* ir Lietuvos Respublikos Vyriausybę.

MOTERŲ INFORMACIJOS CENTRŲ TINKLAS – W.IN.NET

Projekto trukmė: 2003 m. – 2005 m.

Projekto tikslai: plėsti vietinį, regioninį ir nacionalinį bendradarbiavimą, stiprinant moterų informacijos centrus, ir taip pagerinti regionuose gyvenančių moterų padėtį.

Projekto priemonės:

1. Partnerių darbo grupės šiomis temomis:
  - Regionų plėtra
  - Socialinė atskirtis
  - Moterų verslininkystė
  - Moterys ir technologijos
  - Moterų informacijos centrų organizacijos efektyvinimas
2. Leidiniai (išleistas geriausias praktikas apibendrinantis kompaktinis diskas, reguliarus mėnraštis).
3. Sukurta interneto svetainė www.women.eu.com
4. Seminarai ir konferencijos projekto dalyviams ir visuomenei.
5. 2005 m. birželio mėn. tarnybos darbuotojai lankėsi Veneto (Italija) regiono lyčių lygybės srityje dirbančiose institucijose.
6. 2005 m. birželio-liepos mėn. tarnyba organizavo Gävleborg miesto (Švedija) ir Sardinijos miesto (Italija) savivaldybių ir moterų nevyriausybinių organizacijų atstovų vizitus Lietuvoje.
7. 2005 m. lapkričio mėn. tarnybos patarėjai dalyvavo projekto baigiamojoje konferencijoje ES Regionų rūmuose, Briuselyje.
8. 2005 m. pabaigoje oficialiai įsteigtas Europos Sąjungos Moterų informacijos centrų tinklas „WINNET“, kurio narėmis yra kviečiamos tapti ir Lietuvos nevyriausybinių organizacijos, dirbančios lyčių lygybės srityje. Daugiau informacijos apie tinklą svetainėje www.eu25.women.eu.com/.

Projektas finansuotas pagal Europos Sąjungos Interreg IIIC programą.

Projekto partneriai: Švedijos Gävleborg apskrities administracija (koordinatorius), Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba ir 15 Italijos, Ispanijos, Graikijos, Švedijos, Suomijos, Prancūzijos, Latvijos partnerių.

LYČIŲ LYGYBĖS ASPEKTO INTEGRAVIMAS Į SAVIVALDOS DARBĄ, AKTYVINANT VIETINIŲ BENDRUOMENIŲ VEIKLĄ LYČIŲ LYGYBĖS SRITYJE

Projekto trukmė: 2004 m. gegužės mėn. – 2005 m. gegužės mėn.

Projekto tikslas: skatinti aktyvesnį bendruomenės narių dalyvavimą savivaldos darbe ir suteikti praktinių įgūdžių, kaip apibrėžiant bendruomenės problemas, formuojant veiklos prioritetus ir siekiant kuo racialesnio žmoniškųjų resursų panaudojimo, savivaldos darbe užtikrinti lygias moterų ir vyrų galimybes.

Priemonės:

1. 5 seminarų-mokymų ciklas Molėtų rajono Dubingių, Balninkų, Inturkės bendruomenėse. Jų metu seminarų dalyviams suteiktos žinios apie lyčių sistemos sampratą, neigiamas nesubalansuoto moterų ir vyrų atstovavimo visuomenėje pasekmes bei konkrečius įgūdžius, kaip savivaldos, bendruomenės darbe realizuoti moterų ir vyrų lygias galimybes ir užtikrinti subalansuotą atstovavimą (seminarus rengė Lygių galimybių plėtros centro ir Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos ekspertai).
2. Seminarų dalyvių „namų darbai“: bendruomenių gyventojai, lankę mokymus, atliko savarankiškus lyčių lygybės tyrimus bendruomenėse ir kūrė praktinius lyčių lygybės veiksmų planus.
3. Atskiru leidiniu išleista metodinė medžiaga „Lyčių dialogui atvira bendruomenė: kodėl reikia ir kaip galima siekti lyčių lygybės?“ (autorės: Margarita Jankauskaitė ir Indrė Mackevičiūtė).

Projekto koordinadorius: Lygių galimybių plėtros centras

Projekto partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Molėtų rajono savivaldybė

Projektą finansavo Pasaulio banko atstovybė Lietuvoje pagal Smulkiųjų projektų programą.

Platesnę informaciją apie projektą ir jo metu išleistą metodinę medžiagą galima rasti Lygių galimybių plėtros centro interneto svetainėje www.gap.lt/lt/lisd

LYČIŲ LYGYBĖ KURIA DEMOKRATIJA

Projekto trukmė: 2003 -2006 m.

Projekto tikslai: skatinti visą gyvenimą trunkančio mokymosi lyčių lygybės klausimais poreikį; plėsti suvokimą apie visą gyvenimą trunkančio mokymosi lyčių lygybės klausimais svarbą, kuriant demokratinę visuomenę; dalintis teigiama patirtimi ir novatoriškais metodais, skatinant lyčių lygybę; kurti socialinę partnerystę tarp organizacijų, atstovaujančių pilietinę visuomenę ir politinį pasaulį, kad lyčių lygybės vykdoma politika pasiektų labiausiai diskriminuojamus žmones; apibrėžti kokybinius ir/arba kiekybinius lyčių lygybės/nelygybės indikatorius, remiantis bendru Europiniu vertinimu tam tikrose sferose: politiniame ir viešame gyvenime, šeimoje ir socialiniame gyvenime, moksle ir sveikatos srityje, kaimo gyvenvietėse, versle ir pan.

Priemonės:

1. Lyginamosios analizės ataskaita apie lyčių lygybės įgyvendinimo mechanizmų struktūrą projekte dalyvaujančiose šalyse (Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba leidinį išleido 2004 m. spalio mėn.)
2. “Priemonės pokyčiams” – vadovas apie suaugusiųjų švietimo bei visą gyvenimą trunkančio mokymosi priemones lyčių lygybės įgyvendinimui.
3. Tyrimo ataskaita apie kokybinius ir/ar kiekybinius lyčių lygybės/nelygybės indikatorius.
4. Kompaktinė plokštelė su mokymo medžiaga lyčių lygybės klausimais, skirta valdininkams ir politikams, dėstytojams ir suaugusiųjų švietimo organizacijų vadybininkams bei NVO lyderiams; transnacionalinis mokymo kursas tęstiniam suaugusiųjų švietimo organizacijų darbuotojams, kaip dirbti su parengta kompaktine plokštele.
5. Projekto tinklalapis www.gender-equality.webinfo.lt
6. Informacinė medžiaga.
7. Tarptautinis seminaras “Lyčių lygybės skatinimas socialine partneryste ir mokslu”.
8. Atvirų durų diena Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje (2005 m. gruodžio mėn.)
9. Konferencija “Lyčių lygybė kuria demokratiją”.

Projektą finansuoja Europos Komisija pagal ES Socrates programą.

Projekto partneriai: Socialinių inovacijų fondas Kaune (koordinatorius), Moterų verslo agentūra (Suomija), Profesinės sveikatos institutas (Suomija), Stockport koledžas (Didžioji Britanija), Europos integracijos grupė (Rumunija); Moterų švietimo asociacija ATHENA (Čekija), Valstybinis Vienos švietimo koledžas (Austrija), Žinių sklaidos asociacija „Missal“ (Bulgarija).

Daugiau informacijos apie projektą yra interneto svetainėje www.gender-equality.webinfo.lt

EUROPOS SPECIALIZUOTŲ LYGYBĖS INSTITUCIJŲ TINKLAS - EQUINET

Projekto trukmė: 2004 m. gruodžio mėn. – 2006 m. lapkričio mėn.

Projekto tikslas: praplėsti 2002 m. sukurtą Europos lygybės institucijų tinklą, keistis įgyta patirtimi, ir taip prisidėti prie sklandaus Europos Sąjungos direktyvų ir kitų teisės aktų, draudžiančių diskriminaciją dėl amžiaus, tautybės, religijos, įsitikinimų, seksualinės orientacijos, negalios, įgyvendinimo valstybėse narėse.

Priemonės:

1. Projekto dalyvių darbas šiose darbo grupėse:
  - Informacijos mainai
  - Strategiškas specializuotų lygybės institucijų galių panaudojimas
  - Dinamiškas ir harmonizuotas terminologijos vartojimas diskriminacijos srityje
  - Įtaka Europos Sąjungos formuojamai politikai lygybės srityje
2. Informacijos apie kovos su diskriminacija praktikas pateikimas tinklapyje www.migpolgroup.com
3. Partnerių institucijų darbuotojų mokymas (planuojamos mokymų sritys: tinkamos terminologijos vartojimas; lygybės institucijų galios pagal ES Direktyvas; pozityvi diskriminacija; duomenų surinkimas)
4. Stažuotės partnerių institucijose.
5. Bendradarbiavimas su panašiais jau veikiančiais tinklais bei interesų grupėmis (pvz., lyčių lygybės ekspertais, AGE platforma ir kt.)
6. Tarptautiniai partnerių susitikimai

Projektą finansuoja Europos Komisija.

Projekto partneriai: Olandijos lygių galimybių komisija (koordinatorius) ir kitos 27 Europos Sąjungos specializuotos lyčių lygybės institucijos

Daugiau informacijos apie projektą ateityje bus galima rasti interneto svetainėje www.migpolgroup.com

ATVIRI IR SAUGŪS DARBE.LT

Projekto trukmė: 2005 m. birželio mėn. – 2007 m. gruodžio mėn.

Esama padėtis:

Lietuva – viena homofobiškiausių Europos Sąjungos valstybių. Visuomenės netoleranciją gėjų ir lesbiečių atžvilgiu demonstruoja rengiamos akcijos prieš gėjus, perdėtos žiniasklaidos reakcijos šiais klausimais, eilinių piliečių bei valstybės pareigūnų atvirai reiškiamas priešiškusimas homoseksualiems asmenims. Nors Lietuvos teisės aktuose yra įtvirtinti ES standartai, draudžiantys diskriminuoti asmenis dėl jų seksualinės orientacijos, teisių gynimo mechanizmai ne visuomet efektyviai veikia. Asmenys nedrįsta atkleisti savo netradicinės seksualinės orientacijos bijodami darbdavių ar visuomenės priešiško. Be to, šia tema Lietuvoje trūksta objektyvios informacijos, tyrimų, visuomenė aiškiai nesuvokia, su kokiomis problemomis susiduria homoseksualūs asmenys kasdieniame gyvenime.

Tikslai: mažinti darbuotojų diskriminaciją dėl lytinės orientacijos; stiprinti profesinę ir teisinę tikslinės grupės atstovų kompetenciją; didinti bendruomeninį ir pilietinį tikslinės grupės aktyvumą; ugdyti visuomenės toleranciją ir diegti nepakantumą homofobijos apraiškoms Lietuvos visuomenėje.

Priemonės:

- interneto svetainė www.atviri.lt;
- tyrimas „Gėjų, lesbiečių ir biseksualų padėtis Lietuvos darbo rinkoje“;
- Bus parengtas „Lygių galimybių modelis“, kurį, be kitų dalių sudarys ir:
  - Teisinių diskriminacijos sąvokų išaiškinimas, remiantis LR ir ES egzistuojančiais teisės aktais bei praktika;

- Teisinės rekomendacijos asmenims, patyrusiems diskriminaciją dėl seksualinės orientacijos darbo rinkoje ar kitose įstatymo reglamentuojamose srityse (keliant kvalifikaciją, renkantis mokymo programas, gaunant informaciją ar įsigyjant prekes ir paslaugas, kt.), taip pat tiems, kurie yra diskriminacijos rizikos grupėje;
- Teisinės rekomendacijos darbdaviams (LR ir ES teisės aktų jiems keliami reikalavimai ir prievolės sudarant darbo sąlygas, priimant ir atleidžiant darbuotojus iš darbo, sudarant palankią darbo aplinką, kt.);
- Rekomendacijos profesinių sąjungų atstovams seksualinėms mažumoms priklausančių asmenų darbo teisių gynimo srityje;
- Teisminės praktikos, kuomet ES teismuose buvo nagrinėjami homoseksualių ar biseksualių asmenų teisių pažeidimo atvejai, pavyzdžiai;
- Kita medžiaga, kurios poreikis bus nustatytas įgyvendinant projekto veiklas.
  - informacinė medžiaga apie Lygių galimybių įstatymą ir teisių gynimo mechanizmą Lietuvoje;
  - viešosios politikos ekspertizė ir rekomendacijos;
  - seminarai gėjams, lesbietėms, biseksualams;
  - seminarai sprendimų priėmėjams, valstybės ir savivaldybių tarnautojams, darbo biržų ir įdarbinimo agentūrų darbuotojams, darbdaviams, akademinėi bendruomenei. Priklausomai nuo tikslinės grupės ir laikotarpio, kuomet vyks renginys, seminaruose/apskritųjų stalų diskusijose bus aptariamos skirtingos temos: teisiniai ir praktiniai diskriminacijos dėl seksualinės orientacijos aspektai, LR ir ES praktika šioje srityje, atskirų diskriminacijos aspektų teisinis reglamentavimas LR ir ES (pvz., diskriminacijos formos, draudimo ribos, žalos kompensavimo klausimai ir t.t.), geros praktikos pavyzdžiai, spręstinos problemos ir jų sprendimo būdai, taikomi kitose valstybėse, kt.
  - radijo laidos;
  - tarptautinė konferencija Vilniuje.

EQUAL Vystymo bendrijos partneriai: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos gėjų lyga, Lygių galimybių plėtros centras, Vytauto Didžiojo universiteto Socialinių tyrimų centras, VŠĮ „Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai“, UAB „Gaumina“

Tarptautinis bendradarbiavimas lygybei užtikrinti: TRACE (Transnational Cooperation for Equality) – tarptautinė plėtros bendrija, kuri vienija darbdavių konfederacijas, profesines sąjungas, valstybines institucijas ir nevyriausybinę organizacijas, siekiančias užkirsti kelią diskriminacijai dėl seksualinės

orientacijos ir užtikrinti galimybes gėjams, lesbietėms ir biseksualiems asmenims darbovietėse naudotis tomis pačiomis teisėmis, kaip ir jų kolegos.

Dirbant su tarptautiniais partneriais – Prancūzijos, Švedijos ir Slovėnijos vystymo bendrijomis numatyta:

- atlikti jungtinius tyrimus ir nustatyti, kaip darbo aplinkoje formuojasi normatyvinio heteroseksualumo nuostatos; sukurti analitines bei metodologines priemones, padedančias fiksuoti, nagrinėti ir pateikti duomenis, reikalingus tyrinėjant heteronormatyvumo apraiškas švietimo sistemoje ir darbo aplinkoje;
- išplėtoti informacijos sklaidos strategijas, kurių tikslas – ugdyti supratimą apie diskriminacijos žalą ir skatinti teigiamus struktūrinius pokyčius ES politikoje, socialinių partnerių veikloje bei visuomenės savimonėje;
- stiprinti giminingų organizacijų ir institucijų bendradarbiavimą ir siekti, kad jų nariai turėtų galimybę dalintis kitose šalyse taikoma gerąja praktika, novatoriškais metodais ir pažangiomis politinėmis strategijomis.

Projektas finansuojamas pagal Europos Bendrijų programą „EQUAL“

Daugiau informacijos apie projektą yra projekto svetainėje www.atviri.lt

**FIGHTING FOR OUR RIGHTS! –
KOVOKIME UŽ SAVO TEISES**

Trukmė: 2005 m. sausio mėn. – 2006 m. gruodžio mėn.

Tikslai: padėti protinę negalią turintiems asmenims įsitvirtinti darbo rinkoje; identifikuoti ir paremti potencialius protinę negalią turinčius ieškovus ginant jų teises; pasiremti europinių institucijų autoritetu siekiant pilno neįgalumo sritį reguliuojančių ES direktyvų įgyvendinimo; mokyti asmenis, dirbančius su neįgaliais asmenimis vietiniu, regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu, išnaudoti teisės normų teikiamas galimybes; teikti teisinę informaciją protinę negalią turintiems žmonėms bei jų teises ginantiems asmenims.

Projekto priemonės:

- vieningo neįgalumo sąvoką paaiškinantį dokumento parengimas;

- geros praktikos pavyzdžių surinkimas projekto partnerėse (apie 80 pavyzdžių iš visos Europos);
- susistemintų geros praktikos pavyzdžių pritaikymas praktikoje valstybių, kurios jau perkėlė ES reikalavimus į savo teisę ir tų, kurios delsia tai padaryti;
- parama lygių galimybių centrams Europoje bei jų bendradarbiavimo skatinimas;
- 2005 metų vasarą, Briuselyje vyko neįgaliųjų asmenų teisių įgyvendinimą užtikrinančių Europos valstybinių organizacijų atstovų suvažiavimas, kuriame buvo pristatyta ir tarnyba. Suvažiavimo dalyviai buvo supažindinti su tarnybos vykdomomis funkcijomis, darbo specifiška, rezultatais, aktualiomis problemomis Lietuvoje;
- 2005 m. spalio 7-8 d. Lisabonoje vyko tarptautinė teisininkų konferencija „Kovokime už savo teises“, kurioje dalyvavo tarnybos atstovas;
- 2006 metais, vadovaujantis projekto programa bus organizuojami du nacionaliniai seminarai Lietuvoje.
- 2006 m. Vilniuje vyks partnerių šalių ombudsmenų institucijų, dirbančių diskriminacijos dėl asmens negalios srityje, susitikimas Vilniuje.
- prieinamos informacijos rengimas ir teikimas šalyse partnerėse.

Projektą finansuoja Europos Komisija.

Projekto partneriai: tarptautinė organizacija „Inclusion Europe“ (koordinatorius), Belgijos, Portugalijos, Vokietijos, Didžiosios Britanijos, Čekijos ir Prancūzijos organizacijos

Partneriai Lietuvoje: Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija „Viltis“

Daugiau informacijos apie projektą galite rasti interneto svetainėje www.inclusion-europe.org

EUROPOS PILIETIŠKUMAS – LYGIŲ GALIMYBIŲ APSAUGA IR BENDRUOMENIŲ VAIDMUO VIETOS SAVIVALDOJE

Trukmė: 2005 m. pavasaris

Tikslas: paskleisti informaciją apie Europos Sąjungos institucijų veiklą bei teisės aktus Lietuvos regionų bendruomenėse

Priemonės:

- 10 informacinių seminarų visose Lietuvos apskrityse; juose išsamiai pristatyti Europos Sąjungos teisės reikalavimai lygių galimybių srityje, taip pat Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos veikla, žmogaus teisių gynimo mechanizmai Lietuvoje.

Projektą finansavo Atviros Lietuvos fondas

Partneriai: “Europos namai“, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Vilniaus universitetas, Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas.

Atstovavimas Europos Komisijos moterų ir vyrų lygių galimybių patariamajame komitete

Paskirtas Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovas Europos Komisijos Moterų ir vyrų lygių galimybių patariamajame komitete (pagal Stojimo į ES sutarties Akto 52 str. numatytas darbo grupes ir komitetus). Komiteto posėdžiai vyksta du kartus per metus Briuselyje Europos Komisijos patalpose. 2005 m. buvo organizuoti du Moterų ir vyrų lygių galimybių patariamojo komiteto posėdžiai, kurių metu buvo svarstomi Lyčių instituto steigimo klausimai, nagrinėjami teisės aktų projektai, reglamentuojantys moterų ir vyrų lygių galimybių įtvirtinimą, aptarinėjami šios srities teisės aktų konsolidavimo klausimai.

AGE Platform ekspertų darbo grupė

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovai antrus metus dalyvauja AGE Platform (Europos Pagyvenusių žmonių asociacijos) ekspertų darbo grupėje, kurios posėdžiai rengiami du kartus per metus. 2005 m. tarnybos atstovas dalyvavo dviejuose AGE Platform ekspertų darbo grupės posėdžiuose, vienas kurių vyko Briuselyje, o kitas Madride, kur taip pat vyko Ispanijos pagyvenusių žmonių asociacijos tarptautinė konferencija „Ar žmonės yra diskriminuojami dėl amžiaus?“. Ekspertų darbo grupės posėdžiuose svarstomi amžiaus diskriminacijos atvejai ES šalyse, aptariami ES Užimtumo direktyvos įgyvendinimo klausimai diskriminacijos dėl amžiaus srityje. Tarnyba du kartus per metus teikia ataskaitas apie minėtos direktyvos straipsnių perkėlimą į Lietuvos nacionalinę teisę.

2005 m. AGE Platform ekspertų darbo grupės posėdžiuose buvo itin aktyviai svarstomi klausimai dėl naujos ET Direktyvos projekto rengimo, numatančios draudimą diskriminuoti dėl amžiaus prekių ir

paslaugų teikimo srityje. 2005 m. pabaigoje specialiai sukurta darbo grupė parengė šios direktyvos projektą.

Mokymai Rygoje (Latvija) ir Druskininkuose

2005 m. kovo mėn. tarnybos patarėjai dalyvavo Lietuvos žmogaus teisių centro mokymo programoje „Kova su diskriminacija“, surengtoje Rygoje. Mokymų metu buvo dėstoma seminarų rengimo metodika, lavinami bendravimo su klausytojais įgūdžiai, nagrinėjamos įvairios diskriminacijos bylos, vedami praktiniai užsiėmimai.

Rygoje vykusiuose mokymuose įgytas žinias tarnybos patarėjai perteikė 2005 m. birželio mėn. Druskininkuose vykusio seminaro „ES Direktyvos ir diskriminacijos draudimas dėl amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės kilmės, religijos ir įsitikinimų“ klausytojams. Patarėjai pritaikė įgytas seminarų vedimo, organizavimo žinias ir susiejo jas su turima patirtimi, teorinėmis žiniomis apie antidiskriminacinius teisės aktus bei jų įgyvendinimą.

Tarptautinė konferencija Rygoje (Latvija)

2005 m. sausio mėn. tarnybos patarėjas dalyvavo Rygoje vykusioje konferencijoje „Žiniasklaida ir galios pusiausvyra“. Konferencijoje, kurioje buvo aptariamas žiniasklaidos vaidmuo, siekiant lyčių lygybės, tarnybos patarėjas skaitė pranešimą stipriąsias bei silpnąsias moterų nevyriausybinių organizacijų veiklos puses, žiniasklaidos poveikį lyčių lygybės plėtrai Lietuvoje.

Lenkijos lygybės ministrės vizitas Lietuvoje

2005 m. birželio mėn. Lygių galimybių kontrolieriaus kvietimu Lietuvoje su vizitu lankėsi Lenkijos lyčių lygybės ministrė Magdalena Sroda. Po apsilankymo Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje ji susitiko su Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos atstovais, LR Seimo pirmininko pavaduotoju Česlovu Juršėnu, LRS Žmogaus teisių komiteto ir Moterų parlamentarių grupės narėmis, Lietuvos moterų suvažiavimo organizacinio komiteto atstovėmis, lankėsi Vilniaus moters ir vaiko pensione.

ES antidiskriminacinės teisės mokymai lektoriams Varšuvoje (Lenkija)

Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos teisininkai dalyvavo Lenkijoje surengtuose ES antidiskriminacinės teisės mokymuose Latvijos, Lenkijos ir Lietuvos teisininkams. Mokymai organizuojami Europos Bendrijos veiksmų programos (2001-2006) ir Jungtinės Karalystės užsienio bei sandraugos reikalų biuro programos Suvienytai Europai lėšomis.

Pirmasis mokymų etapas vyko 2005 m. rugsėjo 28- spalio 7 dienomis Varšuvoje. Jo metu detaliai analizuotos Europos Sąjungos antidiskriminacinės direktyvos: 2000 m. birželio 29 d. Tarybos direktyva 2000/43/EB, įgyvendinanti vienodų sąlygų taikymo principą asmenims, nepaisant jų rasės arba etninės priklausomybės bei 2000 m. lapkričio 27 d. Tarybos direktyva 2000/78/EB, nustatanti vienodų sąlygų taikymo užimtumo ir profesinėje srityje bendruosius pagrindus. Nagrinėtos su minėtų direktyvų įgyvendinimu susijusios problemos nacionalinės ir tarptautinės teisės kontekste, aptarta Europos Teisingumo Teismo ir kitų tarptautinių teismų praktika; dalintasi patirtimi su kolegomis teisininkais, dirbančiais lygių galimybių srityje Latvijoje ir Lenkijoje. Paskaitas skaitė lektoriai iš Airijos, Austrijos, Didžiosios Britanijos, Lenkijos bei Prancūzijos. Teisininkai susipažino su keturių Lenkijoje veikiančių nevyriausybinų organizacijų, dirbančių žmogaus teisių srityje, patirtimi.

2006 m. vasario mėn. Lenkijoje planuojamas antrasis mokymų etapas, kurio pagrindu bus rengiami mokymai advokatams ir nevyriausybinų organizacijų bei profesinių sąjungų teisininkams Lietuvoje.

Tarptautinė konferencija Taline (Estija)

Estijos policijos tarybos ir Šiaurės-Baltijos šalių moterų-policininkų tinklo kvietimo tarnybos atstovai 2005 m. gegužės 28-31 dienomis dalyvavo Taline vykusioje konferencijoje „E-quality Wanted“. Tarptautinės konferencijos metu Lygių galimybių kontrolierė skaitė pranešimą „Lyčių lygybė ir viešasis administravimas“; joje surengtos darbo grupės šiomis temomis: lyčių lygybė ir žmogaus teisės; policija ir darbo aplinka; nuolatinis lanksčių darbo formų planavimas; įdarbinimas; moterys vadovaujančiuose postuose; prekyba žmonėmis; smurtas šeimoje ir kt.

Tarptautinė konferencija Elazig (Turkijoje)

Turkijos Darbo ir socialinės apsaugos ministerijos kvietimu 2005 m. gegužės 26-27 d. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnybos atstovas skaitė pranešimą „Geros praktikos Lietuvoje įgyvendinant lyčių lygybę“ tarptautinėje konferencijoje Turkijoje „ES Lyčių lygybės programa ir jos poveikis Turkijai“. Konferencijoje buvo pristatoma Turkijos pažanga lyčių lygybės klausimais ir išliekančios giliai įsišaknijusios problemos, tarptautiniai ekspertai informavo konferencijos dalyvius, kurių daugumą sudarė Turkijos valstybės tarnautojai ir NVO atstovai, apie galimybes ir tarptautines lyčių lygybės politikos įgyvendinimo praktikas.

Kazachstano valstybės tarnautojų vizitas Lietuvoje

Pagal Jungtinių Tautų Lyčių lygybės plėtros biuro Kazachstane remiamą projektą „Ombudsmeno institutas ir lygios teisės“ 2005 m. birželio 19-20 d. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyboje lankėsi 10 Kazachstano žmogaus teisių institucijų atstovų, kurie sėmėsi patirties, tiriant asmenų skundus dėl diskriminacijos įvairiais pagrindais, Lietuvoje įgyvendinamas vyriausybines priemones lygioms galimybėms užtikrinti, taip pat vykdomas visuomenės švietimo priemones.

Lyčių lygybės tyrimo pristatymas Briuselyje

2005 m. gegužės 4 d. tarnybos atstovas Europos Parlamente dalyvavo tyrimo „Lygios galimybės moterims ir vyrams: teisės ir praktikos stebėseną naujose Europos Sąjungos narėse ir narystės siekiančiose šalyse“ pristatyme, skirtame Europos Parlamento nariams bei Briuselyje veikiančių tarptautinės žiniasklaidos priemonių atstovams. Tarnybos atstovas pristatė situaciją Lietuvoje bei dalyvavo podiumo diskusijoje.

2005 m. birželio 20 d. minėto tyrimo ataskaita apie padėtį Lietuvoje buvo pristatyta ir Lietuvos Respublikos Seimo Europos informacijos centre. *Visas ataskaitos tekstas anglų ir lietuvių kalbomis pateikiamas Lygių galimybių plėtros centro tinklapyje http://www.gap.lt/ataskaitos_pristatymas.*

6. IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. 2005 m. Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba nagrinėjo skundus dėl visų Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme bei Lygių galimybių įstatyme numatytų diskriminacijos pagrindų. Tai rodo, jog diskriminacijos problema Lietuvos gyventojams aktuali, daugelis gyventojų susiduria su diskriminacija kasdieniame gyvenime.
2. Į tarnybą dažniausiai kreipiasi didžiųjų šalies miestų gyventojai, o regionuose žmonės savo teisėmis naudojasi mažiau. Todėl kiekvienoje savivaldybėje reikalingas bent vienas apmokytas darbuotojas, galintis konsultuoti gyventojus lygių galimybių klausimais. Prioritetu išlieka regionų gyventojų švietimas diskriminacijos tema.
3. Tikslinga ir toliau užtikrinti, jog viena pagrindinių tarnybos veiklos sričių išliktų prevencinis darbas, švietimas, leidyba, bendradarbiavimas su universitetais ir kitomis mokslo ir mokymo įstaigomis, nevyriausybinėmis organizacijomis.
4. Siekiant užtikrinti lygias darbo ieškančių asmenų galimybes įsidarbinti, tikslinga tarnybos atstovus periodiškai deleguoti stebėtojais į konkursus dėl darbo, informaciją apie pastebėtus pažeidimus skelbiant viešai.
5. Pastebėtina, jog iš ministerijų deleguotų atstovų sudarytos tarpžinybinės Moterų ir vyrų lygių galimybių komisijos darbas ne visuomet yra efektyvus ir pakankamas. Todėl siūlytina komisiją sustiprinti sukuriant sekretoriatą, kuris koordinuotų komisijos veiklą.
6. Būtina užtikrinti, kad valstybės ir savivaldybių institucijos rengtų programas, skirtas lygių galimybių užtikrinimui, bei nustatyta tvarka remtų visuomeninių organizacijų įgyvendinamas programas bei projektus, skirtus lygių galimybių sklaidai Lietuvoje.
7. Kadangi Lietuvoje pastebimas ryškus lygių galimybių specialistų trūkumas, būtina skatinti aukštojo mokslo įstaigas kurti atitinkamas mokymo programas ir rengti reikiamus specialistus. Taip būtų išvengta profesionalių darbuotojų stokos lygybės politiką įgyvendinančiose valstybės institucijose.

8. Būtina skirti tinkamą dėmesį vyrų vaidmens, sprendžiant lygių galimybių problemas, didinimui. Atsižvelgiant į faktą, jog nevienodas pasidalijimas pareigomis šeimoje sukuria prielaidas diskriminacijai dėl lyties darbo rinkoje, būtina įstatymais įtvirtinti palankias sąlygas derinti karjerą ir šeimą.
9. Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje apibrėžiama, jog „Lygios galimybės – tarptautiniuose žmogaus ir piliečių teisių dokumentuose ir Lietuvos Respublikos įstatymuose įtvirtintų žmogaus teisių įgyvendinimas nepaisant amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės ar etninės priklausomybės, religijos, įsitikinimų ir kitų Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse ar įstatymuose numatytų pagrindų“. Kadangi Lygių galimybių įstatymu draudžiama diskriminacija tik amžiaus, lytinės orientacijos, negalios, rasės, etninės priklausomybės, religijos ar įsitikinimų pagrindais, rekomenduotinas Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 1 dalies pakeitimas, numatant baigtinį diskriminacijos pagrindų sąrašą.
10. Atsižvelgiant į Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalyje pateikiamą tiesioginės diskriminacijos apibrėžimą, diskriminacija nebūtų laikomas elgesys su asmeniu, jeigu jam prastesnės sąlygos būtų taikomos dėl tariamo (įsivaizduojamo) priklausymo tam tikrai asmenų grupei (pvz.: darbdavys diskriminuoja heteroseksualų darbuotoją, nes mano, jog jis homoseksualus). Todėl tikslinga išplėsti tiesioginės diskriminacijos sąvoką, atitinkamai pakeičiant Lygių galimybių įstatymo 2 straipsnio 3 dalį. Pažymėtina, jog pagal ES direktyvose 2000/43/EB bei 2000/78/EB, kurias įgyvendina Lygių galimybių įstatymas, pateikiamus tiesioginės diskriminacijos apibrėžimus tokie veiksmai prieš asmenį būtų laikomi tiesiogine diskriminacija vienu iš direktyvose nurodytų pagrindų.
11. Norint tinkamai apginti ne tik asmens, pateikusio skundą dėl diskriminacijos, bet ir kitų asmenų, liudijančių ar kitaip dalyvaujančių skundo tyrime, interesus, tikslinga papildyti Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymą bei Lygių galimybių įstatymą nuostatomis, draudžiančiomis persekioti asmenis, liudijančius ar kitaip dalyvaujančius skundo tyrime.
12. Lygių galimybių įstatyme, priešingai, negu Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatyme, nėra numatytas įrodinėjimo pareigos diskriminacijos bylose perkėlimas skundžiamam asmeniui (tokiu atveju skundžiamas asmuo ar institucija turėtų įrodyti, jog lygių galimybių principas nebuvo pažeistas). Pažymėtina, jog ES direktyvos 2000/43/EB ir 2000/78/EB, kurias įgyvendina Lygių

galimybių įstatymas, numato įrodinėjimo pareigos perkėlimą atsakovui. Rekomenduotinas Lygių galimybių įstatymo bei Civilinio proceso kodekso papildymas atitinkamomis nuostatomis.

13. Atsižvelgiant į tai, jog Moterų ir vyrų lygių galimybių įstatymo 24¹ straipsnis numato galimybę asmeniui, patyrusiam diskriminaciją, reikalauti turtinės ir neturtinės žalos atlyginimo Civilinio kodekso nustatyta tvarka bei siekiant įgyvendinti ES direktyvas 2000/43/EB ir 2000/78/EB, tikslinga analogiška nuostata papildyti ir Lygių galimybių įstatymą.
14. Siekiant įgyvendinti ES direktyvas 2000/43/EB bei 2000/78/EB, tikslinga papildyti Civilinio proceso kodekso 56 straipsnio 1 dalį punktu, leidžiančiu asociacijoms atstovauti ieškovui diskriminacijos bylose.
15. Siekiant neįgalių asmenų integracijos į darbo rinką, tikslinga siūlyti Vyriausybei parengti ir patvirtinti darbo vietų pritaikymo neįgaliesiems išlaidų kompensavimo tvarką, pagal kurią darbdaviui, pritaikiusiam darbo vietą neįgaliam darbuotojui, būtų kompensuojamos išlaidos (ar jų dalis).
16. Siūlyti Vyriausybei sudaryti tarpžinybinę darbo grupę naujos Romų integracijos į Lietuvos visuomenę programos, kuri atitiktų Europos Komisijos prieš rasizmą ir netoleranciją bei Europos Tarybos Patariamąjį komitetą rekomendacijas, parengimui.